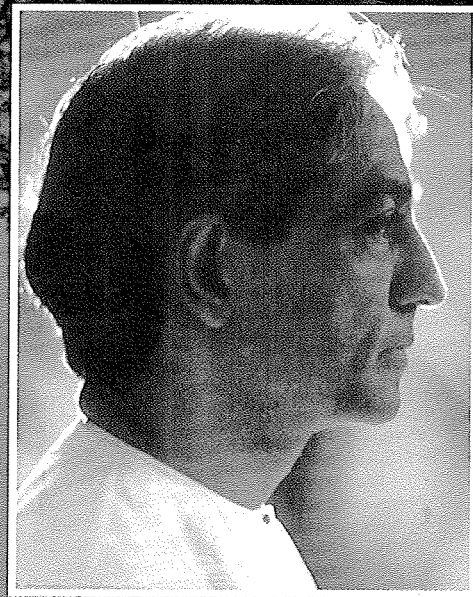

na zemlja bez staza i da joj ne možete prići
dnom religijom, nijednom sektom. Istina,
, ničim uslovljena, ne može se organizovati,
rati bilo koju organizaciju koja će voditi ili
u nekom određenom stazom."

Didu Krišnamurti

ZEMLJA BEZ STAZA

ZEMLJA BEZ STAZA

Naslov originala:
Excerpts from J. Krishnamurti's
talks and writings

Preveo i predgovor napisao
Zoran Denić

Drugo izdanje 2003.

Izdavač: "OM"
Štampa: "Radunić"
Tiraž: 500

SADRŽAJ

Predgovor	5
Sloboda od ega je istinska funkcija čoveka	7
Problem individue je problem sveta	13
Neznanje nema početka	16
Unutrašnja revolucija	21
Da li je moguće da ego sada bude odsutan?	30
Samospoznaja se javlja kada smo svesni	33
Postoji samo mišljenje	46
Razumevanje „onoga što jeste“	54
Um može biti slobodan ovog trenutka	60
Nema staze do istine	65
Posmatrati znači gledati bez izbora	68
Tišina je početak mudrosti	72
U svetlosti tišine svi problemi nestaju	79
Sama buka ega sprečava njegovo rastapanje	87
Usporavanje uma	92
Uticaj tišine na društvo	96
Da li je moguće funkcionisati u svetu sa ovim izuzetnim osećajem tišine?	99
Možete li gledati na sopstvenu tugu potpuno mirno?	105
Ljubav se spoznaje kada je um veoma miran	114
Pokret tišine	118
Ne vežbajte tišinu	123
Biti religiozan	127
Otkrivanje meditacije	131
Ne stvarajte od mira novi problem	135
Mir koji nije deo ega	138

PREDGOVOR

Svaki guru ili spiritualni učitelj je ostavio za sobom neki originalni metod ili sistem obećavši svojim sledbenicima, da će ukoliko ga budu praktikovali, postići prosvetljenje, slobodu, istinu i tome slično. Krišnamurti je, nasuprot tome, čitav svoj život propovedao protiv bilo kakvog sistema, učenja, tradicije i institucije. Upravo je naglašavao da „nema staze do istine“ i slobode, niti je bilo, niti će je ikada biti. To je suština Krišnamurtijeve poruke. Jer, čim počnemo da sledimo autoritete, čim želimo da budemo nešto drugo od onoga što jesmo, već smo se udaljili od istine. Istina nije model po kojem treba da se oblikujemo, niti je ona nešto što nam neko može dati. Moramo je sami otkriti, svako za sebe, ali ne čitajući različite knjige ili, pak, razmišljajući i donoseći zaključke na osnovu onoga što smo pročitali ili čuli, već pažljivo posmatrajući, kako svet oko sebe, tako i sebe u odnosu sa svetom.

Mi bismo želeli da nam neko kaže ko smo i šta smo, koji je smisao života i šta treba da radimo u životu kako bismo psihološki bili sigurni. Um uvek želi da nađe sigurnost u nekoj definiciji, u nekom šablonu. Ali živeti po definiciji, po šablonu, ne znači biti siguran, već zarobljen. Čovek je istinski slobodan tek kada je slobodan od svih definicija, od svih ograničenja uma, a to može biti jedino ako uči o sebi kroz samoposmatranje iz trenutka u trenutak. Po Krišnamurtiju, celokupno rešenje svih naših problema je u posmatranju ili svesnosti bez izbora, bez namere, bez želje da se nešto promeni. Ako je naše posmatranje proces biranja, ako to radimo sa nekom namerom, ako pokušavamo nešto da promenimo ili očekujemo da će se nešto desiti kroz to po-

smatranje, onda to uopšte nije posmatranje, već samo još jedan čin ega koji obavezno rezultira konfliktom i nezadovoljstvom.

Ne praviti izbor pre svega znači ne oklevati. Oklevanje se dešava kada se poistovećujemo sa pojavama, kada jednoj stvari poklanjamo veću pažnju nego drugoj i na taj način blokiramo prirodan tok života. Tako se vezujemo u čvor, živeti glavom, a ne srcem. Kada ne delimo stvari na važne i nevažne, kada smo potpuno budni za svaki trenutak, u stanju smo da plovimo sa tokom života bez opiranja. Ako postavimo pitanje „kako to izvesti?“ to znači da nismo shvatili suštinu jer opet želimo da mi živimo život, umesto da se prepustimo, umesto da dopustimo da život živi nas. Onog trenutka kada pravimo izbor mi uplićemo ego, pokušavajući da ugrabimo život i tako nam on večno izmiče kao pesak kroz prste. Prema tome, ne treba ništa menjati, dovoljno je samo opustiti se sa poverenjem ili jednostavno biti svestan ovog trenutka onakvog kakav jeste. U toj svesnosti koja ne bira je istinska i jedina sloboda.

Zato prevodilac oseća da je za ovu knjigu neophodna samo jedna stvar – a to je svesnost, pažnja u pravom smislu te reči. U protivnom, dobija se utisak, kakav često oni manje pažljivi stiču o autoru – da je suviše intelektualan i nerazumljiv. Dakle, potrebno je samo da pažljivo pročitate ovu knjigu i u tom slučaju smo Krišnamurtijevu poruku u potpunosti razumeli i primenili. Može se smatrati da je Krišnamurtijevo „učenje“ na taj način prenešeno.

Zoran Denić

SLOBODA OD EGA JE ISTINSKA FUNKCIJA ČOVEKA

Iako možda osećate da je vaš ego nešto veliko, sveobuhvatno, uvidećete da je iluzija; on je praznina, mehur koji će ubrzo pući.

(*Bilten Zvezde* 1932.)

Umetnost življenja je dovesti ovaj „ja“ proces do kraja.

(*Njujork* 1936.)

Većina ljudskih bića je sebična. Oni nisu svesni svoje sebičnosti; to je način na koji žive. A ako je neko i svestan da je sebičan, on to vrlo brižno skriva i prilagođava se šablonu društva koje je po svojoj suštini sebično. Sebičan um je vrlo lukav. On je ponekad brutalno i otvoreno sebičan, a ponekad uzima i finije forme. Ako ste političar, vaša sebičnost zahteva moć, status i popularnost; ona se poistovećuje sa idejom, misijom i svim onim što je za opšte dobro. Ako ste tiranin, ona se ispoljava u surovoj vlasti. Ako ste skloni religiji ona uzima oblik obožavanja, devocije, pripadnosti nekom verovanju, nekoj dogmi. Ona se takođe izražava i u porodici; otac se rukovodi sebičnošću, a to isto radi i majka. Slava, napredak, privlačnost stvaraju plodno tlo za ovaj skriveni i niski pokret ega. U hijerarhijskoj strukturi sveštenstva, bez obzira

koliko izjavljivali da vole Boga, svako od njih je u vlasti svog samo-kreiranog simbola. Vodeći ljudi u industriji i najnevažniji službenici poseduju ovu ekspandirajuću i omamljujuću pohlepnost ega. Monah koji se odrekao ovog sveta i koji je zatvoren u nekom manastiru ili je pak litalica, takođe nije slobodan od ovog beskrajno ponavljajućeg pokreta ega. Ti ljudi mogu menjati imena, oblačiti svakovrsnu odeću ili se zaricati na celibat ili ćutnju, ali u njima i dalje gori neki ideal, neki lik, neki simbol.

Isto važi i za naučnike, filozofe, profesore na univerzitetu. Dobročinitelji, sveci i gurui, ljudi i žene koji bez prestanka rade za siromašne – svi oni pokušavaju da se izgube u svom radu, ali i rad je deo toga. Oni su samo preneli svoj egoizam na svoja dela. To počinje u detinjstvu i nastavlja se i u starosti. Uobraženi naučnik, uvežbbani skromni lider, potčinjena žena i dominantan muž, svi oni boluju od ove bolesti. Ego se poistovećuje sa državom, sa bezbrojnim grupama, idejama i uzrocima, ali ipak ostaje ono što je bio i na početku.

Ljudska bića su pokušala da upražnjavaju razne vežbe, metode i meditacije kako bi se oslobodila ovog centra koji uzrokuje toliku patnju i konfuziju, ali on je kao senka, ne da se nikad uhvatiti. On je uvek tu, a izmiče vam kroz prste, kroz vaš um. Ponekad ojačava ili slabi u skladu sa okolnostima. Taman pomislite da ste ga uhvatili, a on se pojavi na nekom drugom mestu.

(Pisma školama)

Za nas je život proces neprekidne ekspanzije ega kroz moć, bogatstvo, askezu ili kultivisanje dobrih osobina itd. Ne samo za individuu, nego i za grupu, za čitavu naciju ovaj proces predstavlja upotpunjenje, postajanje, napredak i oduvek je vodio ka velikim nesrećama i mizeriji. Mi se uvek trudimo u okvirima ega, ma koliko se taj prostor povećavao i veličao. Ako je vaš cilj jedno, a moj cilj nešto drugo, onda mi ne

možemo imati nikakav odnos. Zato nam prvo moraju biti jasne naše namere. Moramo biti precizni i tačno odrediti ono za čim tragamo. Da li žudimo za ekspanzijom ega, za konstantnim održavanjem ega, „mene“ i „mojeg“ ili nam je važno da razumemo i tako prevaziđemo proces ega? Da li će ekspanzija ega doneti razumevanje, prosvetljenje; ili jasnoća i sloboda dolaze samo onda kada je proces ekspanzije ukinut?...

Kako će misao koja je postala sredstvo ekspanzije delati bez davanja podrške egu koji je uzrok konflikta i patnje? Zar ovo nije važno pitanje? Nemojte dopustiti da ga ja učinim važnim za vas. Zar ovo pitanje nije od životne važnosti za svakoga?...

Ako ste svesni, uočićete da je vaš um stalno zauzet aktivnostima ega i njegovom identifikacijom; ako dalje pratite ovu aktivnost, pronaći ćete duboko ukorenjeni lični interes. Te misli o ličnom interesu se javljaju usled potreba koje nam nameće svakodnevni život, stvari koje činimo iz trenutka u trenutak, naše uloge u društvu i sl., svega što gradi strukturu ega. Ovo vam se može činiti tako čudesno neizbežnim, ali pre nego što prihvatimo tu neizbežnost, zar ne bismo trebali da budemo svesni naše iskonske namere – bez obzira da li ćemo dalje gajiti ego ili ne? Jer ćemo u zavisnosti od naših skrivenih namera i delati.

(Ohai 1946.)

KRIŠNAMURTI: To gajenje „mene“ i „mojeg“ je naša posebnost, to „ja“ je tako posebno, izuzetno važno: moj rad, moja akcija, moj uspeh, moja vrlina, moja zemlja, moj spasilac; ova pozitivna i negativna težnja da nešto postanemo uključuje posebnost. Posebnost je smrt, nedostatak fleksibilnosti.

SAGOVORNIK: Vidim to, ali šta treba da uradim?

KRIŠNAMURTI: Budite svesni, bez izbora, ovog procesa posebnosti i otkrićete kako se duboka, revolucionarna promena odvija unutar vas. Nemojte reći sebi da ćete postati svesni ili da svesnost treba kultivisati ili da je to pitanje napretka i veštine, jer to odmah ukazuje na odlaganje i lenjost. Ili ste svesni ili

niste. Budite sada svesni ovog procesa posebnosti.

SAGOVORNIK: Sve to povlači obimno samoproučavanje i samo-spoznavanje, zar ne?

KRIŠNAMURTI: Mi to upravo ovde pokušavamo; predstavljamo sebi različite puteve naših misli-osećanja, njihova lukavstva, njihovu neuhvatljivost, njihov ponos, takozvanu inteligenciju itd. Ovde se ne radi o knjiškom znanju nego o aktuelnom iskustvu, iz trenutka u trenutak o putevima ega. Dakle, mi se trudimo da razotkrijemo te puteve ega. Naša želja da se potvrdimo u svetu ili da gajimo vrlinu je još uvek aktivnost ega; poriv da nešto postanemo, bilo negativno ili pozitivno je faktor te specijalizacije. Ova želja koja sprečava bezgraničnu fleksibilnost se mora razumeti kroz osvešćivanje procesa izdvajanja „mene“ kao posebnog.

SAGOVORNIK: Koji je dokaz da je održavanje ega loše?

KRIŠNAMURTI: Nema ga ako smo zadovoljni egom i nesvesni ostalih vidova života, ali i pored toga mi ostajemo u naporu i patnji. Neki sakrivaju svoj bol ili beže od njega. Oni nisu razrešili svoju konfuziju i nesreću.

Onog trenutka kada sagledamo svoje stanje samokonttradikcije i njegove bolne konflikte mi dobijamo želju da pronademo ispravan put za njegovo prevazilaženje, jer u nepotpunosti nema mira. Zar nije sama priroda ega da u svakom trenutku bude kontradiktoran? Ova kontradikcija izaziva konflikt, pometnju i neprijateljstvo. Žudnja, sam temelj ega, uvek ostaje neispunjena; u pokušaju da se prevaziđe nepotpunost, čovek večno ostaje u konfliktu kako iznutra, tako i spolja. Oni koji su iskreni moraju sami za sebe otkriti istinu u vezi sa nepotpunošću. Ovo otkriće ne zavisi od bilo kojeg autoriteta ili formule, niti od stečenog znanja. Da bismo otkrili istinu, moramo biti pasivno svesni. Budući da se plašimo i da smo zatvoreni, moramo biti svesni uzroka koji stvaraju otpor, želje za samoodržanjem koja stvara konflikt.

(Ohai 1946.)

Vi i ja se moramo osloboditi elemenata koji prouzrokuju konflikte. Centar konflikta je ego, „ja“. Ali većina ne želi da se oslobodi tog „ja“. Tu je teškoća. Nama se dopadaju zadovoljstva i patnje koje to „ja“ donosi; i sve dok smo kontrolisani zadovoljstvima i patnjom „ja“, postojaće konflikt između „mene“ i društva, između „mene“ i zajednice; i zajednica će dominirati nadamnom, i uništiti „mene“ ako može. Ali „ja“ je mnogo snažnije od zajednice; i zato je ono uvek nadmudri, pokušavajući da zauzme poziciju u njoj, da ekspandira, da se upotpuni.

Zaista, sloboda od ega i samim tim traganje za Stvarnošću, njeno otkrivanje i aktuelizacija Stvarnosti je istinska funkcija čoveka.

(Ohai 1949.)

SAGOVORNIK: Zar se ne može ličnim primerom, kao što je vaš, drugima nešto ukazati?

KRIŠNAMURTI: Koji motiv leži iza ovog pitanja? Zar onaj koji postavlja ovo pitanje ne želi da sledi nečiji primer, zato što misli da će mu to doneti ispunjenje? Nemoguće je biti ispunjen dokle god sledimo nekoga. Ljubičica nikada ne može postati ruža, ali ljubičica sama po sebi može biti savršeni cvet. Bivajući nesiguran, čovek traži sigurnost u imitaciji drugog. To stvara strah, iz kojeg se rađa iluzija skloništa i utehe u drugom i mnoge pogrešne ideje o disciplini, meditaciji i potčinjavanju sebe idealu. Sve ovo ukazuje na nedostatak razumevanja, na stalnu prisutnost neznanja. To je koren patnje i umesto da ga pronadete, vi mislite da možete razumeti sebe kroz drugog. Ovo konstantno upoređivanje sa nečijim primerom samo vodi u iluziju i patnju.

(Njujork 1936.)

To je put na koji morate poći sasvim sami, bez pratilaca, bez žene ili muža ili knjiga. Možete krenuti samo onda kada zaista uvidite činjenicu da morate hodati potpuno sami – a tada ste istinski sami; ne zbog gorčine ili cinizma, ne iz očaja, nego zato što vidite da je ta samoća apsolutno neophodna. Upravo ova činjenica, njeno poimanje, vam pruža slobodu da hodate sami. Knjiga, spasitelj, učitelj – sve ste to vi. Zato treba da istražujete sebe, da učite o sebi – što ne znači da treba da gomilate znanje o sebi i sa tim znanjem da posmatrate kretanje vaših misli.

Da biste naučili nešto o sebi, da biste spoznali sebe, morate da posmatrate sa svežinom, sa slobodom. Ne možete ništa naučiti o sebi ako samo sakupljate znanje, jer to znači da posmatrate sebe u terminima onoga što ste naučili od nekog učitelja, iz neke knjige ili iz ličnog iskustva. To „ja“ je neobičan entitet, to je kompleks, vitalna stvar, neverovatno živa, u neprekidnoj promeni, koja prolazi kroz svakojaka iskustva. To je vrtlog ogromne energije i nema nikoga ko bi vas mogao naučiti nečemu. To je prva stvar koju treba da shvatite. Kada to jednom razumete, kada zaista vidite pravu istinu, već ste se oslobodili teškog tereta – prestali ste da tražite za nekim ko će vam reći šta da radite. Tada počinjete da osećate prve nagoveštaje ovog izuzetnog mirisa slobode.

(Zanen 1964.)

PROBLEM INDIVIDUE JE PROBLEM SVETA

Ovaj iskreni eksperiment mora započeti sa nama, sa svakim od nas, ali je pokušaj uzaludan ako promenite jedino spoljašnje okolnosti, a ne izvršite duboke unutrašnje promene. Jer ono što je individua to je i društvo; njen odnos sa drugima čini socijalnu strukturu društva. Ne možemo stvoriti mirno, inteligentno društvo ako je individua netolerantna, gruba i takmičarska. Ako individui nedostaju ljubaznost, osećaj za druge, ona će u odnosu sa drugima neizbežno stvoriti sukob, antagonizam i konfuziju. Društvo je produžetak individue, društvo je naša projekcija. Dok ovo ne shvatimo, i ne zaronimo duboko u sebe i radikalno se ne promenimo, menjanje spoljašnjosti neće uticati na mir u svetu, niti će nam doneti spokojstvo koje je neophodan činilac za sretno društvene odnose.

Zato nemojmo misliti isključivo o promeni okruženja; ono se mora desiti i dešava se ako našu celu pažnju usmerimo ka transformaciji individue, nas samih i naših odnosa sa ostalima...

Lično osećam da sam ja svet, da ono što radim stvara ili mir ili patnju u svetu koji sam ja sam i da sve dok ne budem razumeo sebe, neću moći svetu da donesem mir; zato sam ja sam sebi najveća briga, ali ne u onom sebičnom smislu, niti zato da bih promenio sebe kako bih zadobio veću sreću, veću osećajnost, veći uspeh; jer sve dok ne budem mogao da razumem sebe, moraću da živim sa bolom i patnjom i neću otkriti trajni mir i sreću.

(Ohai 1940.)

Problem individue je problem sveta. Ako je individua pronašla sreću, neki red unutar sebe, onda će se to preneti na svet oko nje; i pomažući drugima da reše njihove lične probleme, ona će tako pomoći u rešavanju svetskih problema. Vi mislite da su u traganju za oslobođenjem prisutne egoistične sugestije; vi mislite da biti večno srećan podrazumeva sebično ostvarenje; vi mislite da sloboda od svake patnje i žudnje predstavlja napuštanje sveta. To je pogrešno. Oslobođenje je u potpunoj suprotnosti sa osećanjem ega, „ja“. To je krajnja realizacija svih ljudi.

(Bilten Zvezde 1932.)

SAGOVORNIK: Jedino oružje koje dajete žrtvama socijalne nepravde je samospoznaja. Za mene je to rukanje.

KRIŠNAMURTI: Šta je društvo? Zar ono nije produkt naših odnosa, odnosa između vas i mene i ostalih? Naši odnosi su društvo, društvo nije nešto odvojeno od nas. Stoga, promena strukture sadašnjeg društva bez razumevanja odnosa je samo održavanje sadašnjeg društva u modifikovanom obliku. Današnje društvo je prilično trulo, zahvaljujući procesu korupcije, nasilja i u njemu je uvek prisutna netolerancija, konflikt i bol; a da bismo izazvali fundamentalnu promenu u ovom društvu čiji smo deo, moramo pre svega razumeti sebe. Zato, ovo razumevanje sebe nije rukanje, niti je ono u suprotnosti sa sadašnjim stanjem stvari. Suprotnost se javlja samo kao reakcija. Fundamentalnu promenu u društvu nije moguće izazvati putem ideja, nego samo ako ja transformišem sebe u svom odnosu sa drugima. Društvu je očigledno potrebna transformacija – svakom društvu je uvek potrebna transformacija. Da li tu transformaciju treba zasnovati na ideji, tj. na mislima, na proračunima, na pametnim dijalektičkim potvrdama i poricanjima i svemu ostalom? Ili, s obzirom da šabloni samo stvaraju suprotnost, zar ne bi takva revolucija morala da se desi van svakog šablona? Revolucija se može javiti samo onda kada ideja „mene“ kao

entiteta odvojenog od društva, nestane; a to „mene“ postoji sve dok misao, koja je u stvari uslovljena želja da se bude siguran u različitim oblicima, opstaje.

(Pariz 1950.)

Ako bih mogao sutra nekim čudom da nahranim hiljadu ljudi, oni bi ponovo gladovali već sledećeg dana, jer bi ostali u istim uslovima koji su ih učinili gladnima. Ono čime se mi bavimo je promena uslova. Kako ih promeniti? Savlađivanjem osnovnih stvari koje izazivaju loše uslove, a to su sebičnost, nedostatak ljubaznosti, brutalnost itd. Možete reći da je to vrlo dug proces – ali to je jedini put...

Ovo je pitanje koje se javlja pri svakom susretu. Ljudi kažu: „Kakva je korist što ste vi Učitelj Sveta ako mi ne možete dati sreću, ako mi ne možete dati moj sutrašnji hleb?“ Ja kažem da ćete promenom stava uma i srca stvoriti uslove koji će biti trajni. Svi socijalni radnici hrane ljude, pomažu im da budu drugačiji i tome slično. Ali oni nikada neće rešiti pitanje sebičnosti, okrutnosti, zavisti, ljubomore, bola u grudima i svih uznemirenja uma. A mene upravo to zanima, jer ako to rešite, rešićete sve ostalo.

(Internacionalni Bilten Zvezde 1928.)

NEZNANJE NEMA POČETKA

Proces „ja“ je posledica neznanja, a to neznanje, kao vatra na koju se doliva ulje, se održava kroz svoje sopstvene aktivnosti. To znači da je „ja“ proces, „ja“ energija, „ja“ svest, proizvod neznanja, a neznanje se održava kroz sopstvene samo-kreirane aktivnosti; ono se obnavlja i osnažuje kroz sopstvene akcije, čežnje i želje. Ovo neznanje nema početka i energija koja se pri tome stvara je jedinstvena za svaku individuu. Ova jedinstvenost daje svesti individualnost. „Ja“ proces je rezultat te sile, jedinstvene za svaku individuu, koja stvara u svom razvitku sopstvene materijale, kao što su telo, razlučivanje, svest, koji se izjednačavaju sa „ja“.

Ovo je zaista jednostavno, ali izgleda komplikovano kada se stavi u reči. Ako se, na primer, dete gaji u duhu nacionalizma, taj stav će ga neizbežno sputavati u životu. Um i srce koji su ograničeni predrasudama vremenom stvaraju sve veća ograničenja. To je očigledno. Ako verujete u nešto, vi svoja iskustva prevodite i oblikujete u skladu sa tim verovanjem i tako neprekidno forsirate i ograničavate misli-emocije, i ta ograničenja postaju „ja“ proces. Akcija, umesto da oslobađa um i srce od svojih sopstvenih nakalemljenih ograničenja, kreira dalja i dublja ograničenja koja se mogu nazvati neznanje. Ovo neznanje je podstaknuto, podržano ličnim aktivnostima, rođeno iz ličnih samo-kreiranih želja. Sve dok ne uvidite da je neznanje rezultat vlastitih samo-održavajućih, samo-kreirajućih aktivnosti, um i srce će boraviti u začaranom krugu. Kada ovo duboko shvatite, uvidećete da život nije samo serija konflikata i pobeda, borbi i postignuća, koje vode u frustracije. Sa istinskim uvidom u ovaj proces neznanja, život prestaje da

bude samo akumuliranje bola i postaje ekstaza najčistijeg blaženstva i harmonije.

Mnogi od nas imaju ideju da je „ja“ odvojeno biće, božansko, trajno, koje vremenom postaje sve savršenije. Ne slažem se sa tim. Sama svest je „ja“. Ne možete odvojiti „ja“ proces od svesti. Nema „ja“ koje sakuplja iskustva, a da je odvojeno od samog iskustva. Postoji samo ovaj proces, ova energija, koja sama sebi stvara ograničenja, kroz sopstvene samo-održavajuće želje. Kada razlučite da ne postoji „ja“ odvojeno od akcije, da je akter sama akcija, tada se javlja ispunjenost, neizrecivo blaženstvo.

Kada uvidite ovo, neće postojati nijedan metod pomoću kojeg biste se mogli osloboditi sopstvenih ograničenja, zatvora u kojem ste zarobljeni. „Ja“ proces mora poništiti sam sebe. On mora nestati sam od sebe.

(Ohai 1936.)

Čovek nije nikada dublje proniknuo ili ispitao, uhvatio se u koštac sa celokupnom strukturom uma – uma koji je izgradio egocentričnu aktivnost. Egoizam je jedan od glavnih faktora u vašem životu, verovatno i jedini. Ljudska bića su ga prihvatila kao nešto neizbežno, prirodno. Mi kažemo: „On postoji u životinjama, pa prema tome i u nama; u redu je što se brinemo o sebi, napretku, našem položaju u društvu“, itd. itd. Ne znam da li ste ikada uočili koliko je ljudski um svuda u svetu, pod različitim maskama, u različitim formama, bio centralni faktor ljudske grubosti, ljudskog varvarstva i patnje.

Da bismo razumeli „ja“, ego, pre svega moramo razumeti sopstvenu svest čiji je sam centar „ja“. Ta svest može ekspandirati, obuhvatiti sve, ali će i dalje imati centar, a taj centar sa svojom strukturom, svojom prirodom i aktivnošću je u suštini „ja“.

Svest, vaša svest je njen sadržaj, a to su sve identifikacije sa rasom, porodicom, zajednicom, ideologijom, kulturom,

tradicijom, sa konfliktom, mizerijom, zbrkom, sa borbom, sa bolom, ogromnom količinom patnje i povremenim radostima i smehom – to je njen sadržaj. A taj sadržaj je u suštini „ja“. Uklonite svoja obeležja, svoje ime – šta ste vi? Otklonite sve ideologije, iskustva, znanje, strahove, nade, zadovoljstva, težnje i ambicije – ništa ne preostaje. A mi pravimo tako veliku buku, ulažemo toliki napor da održimo ovu strukturu.

(Zanen 1974.)

Tako je priroda, najskrivenija priroda ega kada prođete kroz sve njegove slojeve u suštini ništa. Vi ste ništa. Na toj ništenosti misao je nakalemila višu strukturu svesti, svesti koja je sadržaj. Bez sadržaja nema svesti, a ti sadržaji su da ste vi hindus, budista, vaša religija, vaš poseban bog, vaše služenje, vaša anksioznost, vaša patnja, vaš bol, vaša mržnja, vaša ljubav. Sve je to, očigledno, sadržaj vaše svesti. I ideja da postoji *Atman**, da ste vi viši *Atman*, nadsvest, je deo tog sadržaja. Da li razumete šta je misao učinila? Vi apsolutno niste ništa. Celu tu višu strukturu je stvorila misao, a misao je samo reakcija. Da li vidite šta je misao učinila?

(Madras 1978.)

Smatram da se prava revolucija mora desiti u centru, a ne na površini. Promena na površini nema nikakvog značaja. Postati bolji, plemenitiji, steći što više vrlina, imati mnogo ili malo – sve su to površne aktivnosti površnog uma. Ja ne govorim o ovim promenama, zanimaju me samo promene centra. Uviđam da to „ja“ mora *potpuno* nestati. Zato ispitujem šta je to „ja“, postajem svestan „ja“ ne kao filozofske apstrakcije, nego iz dana u dan. Iz trenutka u trenutak uočavam šta je „ja“ – „ja“ koje uvek posmatra, gleda, sakuplja, postiže,

* hinduistički termin za dušu ili jastvo – *prim.prev.*

odbacuje, prosuđuje, mrzi, razdvaja ili spaja kako bi bilo što sigurnije. *Tu* se mora desiti promena; taj centar treba potpuno iskoreniti. A kako će se to dogoditi? Da li um koji stvara problem može odvojiti sebe od problema i tada delati u ime Boga, u ime višeg jastva, Utopije ili iz nekog drugog razloga? A kada to i učini, da li je uništio centar? Očigledno da nije. Stoga, moj problem je: da li um može proizvesti pravu revoluciju putem dijalektike ili poznavanjem istorijskih procesa? Ovo je važno pitanje, zar ne? Zato što će, ako se radikalna promena desi u centru, moj celokupan život dobiti drugi smisao; tada će postojati lepota, tada će postojati sreća...

Dakle, može li um stvoriti to stanje? Ako kažete: „Ne“, niste svesni problema. To je vrlo brz, vrlo površan odgovor. A ako kažete: „Moram se posvetiti Bogu, nekom visokom spiritualnom stanju koje će sve ovo transformisati“, opet ćete se osloniti na reči, na simbole, na projekciju uma. Stoga, šta čovek treba da učini? Zar ovo za vas nije problem? Gledajući na ovaj kompleksni problem „ja“, sa celokupnim njegovim mrakom, senkama i svetlošću, njegovim tenzijama i stresovima, mogu li ja, posmatrač, uticati na ono što posmatram? Molim vas, poslušajte ovaj problem, nemojte tragati za odgovorom ili pokušati da ga rešite, samo ga slušajte, dopustite mu da prodre u vas, kao što blaga kiša natapa zemlju. Ako ste zaista sa problemom, ako je vaše interesovanje iz trenutka u trenutak usmereno ka sagledavanju moguće promene i ako odbacujete ono za šta ste doskora mislili da je pozitivno, tada ćete odstraniti taj elemenat koji se javlja tako potmulo, bez vašeg znanja.

Stoga, ono što pre svega treba da uradimo jeste da budemo svesni totaliteta ovog problema, ne samo svesno nego i nesvesno; moramo ga biti svesni iznutra, duboko. Površni um može izmišljati razloge, objašnjenja, može logično rešavati određene probleme, ali ako smo zainteresovani za pravi problem, ovaj površni pristup neće za nas imati nikakvu vrednost. Mi se bavimo vrlo važnim problemom, a to je kako izazvati promenu, revoluciju u centru. Bez fundamentalne transformacije, promene na površini nemaju značaja, a re-

forme samo povlače za sobom nove reforme. Ako ovaj problem možemo sagledati u potpunosti, ako ga okusimo, omirišemo, nesvesno apsorbiramo, tada će nam sve aktivnosti i trikovi „ja“ biti bliski.

(Ohai 1952.)

Vi u stvari ne poznajete sebe. Znati sebe znači poznavati izuzetan kapacitet sopstvenog uma, neotkrivene oblasti sopstvenog srca; to je znanje o tome kako vaš um operiše i da li je vaše mišljenje akcija ili tek reakcija; to je biti svestan zamršenosti nesvesnog i sagledati tajne puteve kojima se nesvesno projektuje u svesno. Ali vi niste svesni svega toga, vi samo operišete na površini svakodnevno prolazeći kroz vašu dnevnu rutinu. Idete u kancelariju, radite vaš posao, vraćate se i tako nastavljate iz dana u dan po istom, starom šablonu; vi ne želite bilo kakvo narušavanje tog šablona, što pokazuje da je vaše zadovoljstvo površno. Kada ste uznemireni na površini, vi tragate za nekom drugom satisfakcijom i tako vaš život ostaje na istom površnom nivou. Mada meditirate, čitate spise, mislite o Bogu, sve je to na površini...

Zato je vrlo važno da razumete ne samo svesni nego i nesvesni um. Nesvesni um je mnogo moćniji, mnogo uporniji, mnogo usmereniji i konzervativniji nego svesni um; zato što je svesno samo priučen um koji je prilagođen sredini...

Ako mogu da predložim, posmatrajte vaš um; nemojte samo slušati moje reči, nego kroz te reči osmotrite funkcionisanje vašeg mišljenja i otkrijte sebe. Ja opisujem sliku, ali to je vaša slika, a ne moja. Ako stvarno osmotrite sebe dok slušate, otkrićete da se dešava radikalna promena uprkos vašem svesnom umu. To je kao seme koje se, posađeno u plodno tlo, probija kroz zemlju i rascvetava.

(Kolombo 1957.)

UNUTRAŠNJA REVOLUCIJA

Vrlo mali broj ljudi ima sklonost ili želju da zaista shvati ovaj proces patnje i tuge. Umesto da otkrijemo, da prodremo dublje u naše sopstvene psihološke zahteve, potrebe, verovanja i ideale, mi na bezbroj načina rasipamo našu energiju kroz apsurdne zabave, beskorisne razgovore i uzaludne namere. Ali ovo otkrivanje zahteva izuzetan napor sa naše strane, a s obzirom da ne želimo da se naprežemo, radije bežimo u svakakve vrste lakih zadovoljstava.

Ako ne pobegnemo kroz razonodu, bežimo kroz verovanja, kroz aktivnosti organizacija koje nam nameću odanost i obaveze. Ova verovanja postaju oklop koji nas sprečava da razumemo sebe. Religiozna društva nam obećavaju pomoć u spoznavanju sebe, ali, na nesreću, mi smo uistinu oni koji su iskorištavani, zato što ponavljamo njihove fraze, podležemo autoritetu njihovih vođa. Tako nas ove organizacije, sa njihovim sve većim restrikcijama i skrivenim obećanjima odvede u sve dublje komplikacije koje nas čine nesposobnim da razumemo sebe. Jednom kada sebe potčinimo određenom društvu, njegovim vođama i njihovim prijateljima, počinjemo da razvijamo odanost i odgovornost koje nas sprečavaju da budemo potpuno iskreni sa sobom. Sve ovo su, naravno, različiti oblici bežanja putem mnogobrojnih površnih aktivnosti.

Da bismo istinski razumeli sebe, potreban nam je balans. To znači da se čovek ne može odreći sveta sa nadom da će tako razumeti sebe, niti ostati zarobljen u svetu, jer mu se tako neće ukazati prilika da razume sebe. Mora postojati balans, a to nije ni odricanje niti prihvatanje.

(Ohai 1936.)

Vrlo je važno da ne tragate samo za rešenjem problema, bilo da je on ekonomski ili neki drugi, individualan ili kolektivan, već da razumete onoga koji stvara probleme; a razumeti samog stvaraoca je mnogo teže, jer to podrazumeva mnogo veću svesnost, mnogo veću pažnju od one koja je potrebna za proučavanje problema. Probleme stvara „ja“, a za razumevanje tog „ja“ nije potreban proces izolacije, proces povlačenja. Mi kao da mislimo da moramo reagovati, da moramo biti aktivni u pogledu problema jer jedino tada dobijamo utisak da se na neki način bavimo njime; ali bilo koje zanimanje koje pokažemo za proučavanje, za razumevanje onoga koji stvara problem, odmah smatramo procesom izolacije, ograđivanja i samim tim neaktivnošću. Zato je važno uvideti da proučavanje sebe ne uključuje povlačenje, da to nije proces izolacije i neaktivnosti; naprotiv, to je proces izuzetne pažnje, budne svesnosti koji zahteva ne samo površnu nego i unutrašnju bistrinu.

Konačno, kada govorimo o akciji, mi mislimo zapravo na reakciju, zar ne? Mi reagujemo na neki spoljašnji nadražaj, i u ovom procesu reakcije smo zarobljeni; ovu reakciju mi nazivamo bavljenje problemom. Stoga, sa razumevanjem reakcije, počinje razumevanje sebe. Ono što je bitno nije toliko shvatanje samog problema, već razumevanje reakcije koja se javlja kao odgovor na neki određeni poticaj ili uslove. Proučavanje sebe je daleko značajnije nego proučavanje problema – a tome većina nas posvećuje svoj život. Mi smo proučavali probleme sa raznih stanovišta, ali nikada nismo proučavali detaljno onoga koji stvara probleme; a da bismo razumeli stvaraoca problema, moramo razumeti naše odnose zato što stvaralac problema postoji samo u odnosu...

Naše pitanje, dakle, se ne tiče rata, niti ekonomije, nego proučavanja, razumevanja uma; zato što je um taj koji kreira probleme u odnosima, bilo da su ti odnosi sa ljudima, idejama ili stvarima.

(Pariz 1950.)

Ako vas interesuje samo izražaj vaših sposobnosti, a zanemarujete druge oblasti života i krajnji cilj postojanja, tada je vaš talenat beznačajan i beskoristan. Vaše sposobnosti imaju smisla samo ako ih upotrebite radi doseganja konačne Stvarnosti... Ako ste umetnik ili doktor, vaše zanimanje ili talenat mora imati svoje korene u Stvarnosti, jer u protivnom postaje samo oblik ličnog izražavanja, a to neizbežno vodi u patnju. Ako ste zainteresovani jedino za eksponiranje sebe, tada doprinosite sukobu, zbrci i antagonizmu. Bez iznalaženja životnog smisla, vaše eksponiranje, bez obzira koliko ono bilo ugodno, donosi samo mizeriju i propast.

Čuvajte se talenta. Samospoznavanje transformiše svaku žudnju za ispunjenjem.

(Ohai 1945.)

Da nismo ambiciozni, šta bi se desilo? Bili bismo niko, zar ne? Bili bismo nepriznati, ne bismo gajili snove o uspehu, o slavi i samo bismo živeli; ali živeti na takav način nam ne izgleda baš primamljivo. Zato stvaramo takmičarsko društvo, u kojem se ambicija podstiče, a onaj koji želi da je se oslobodi, biva ignorisan od okoline. Ne govorim o ambiciji u uobičajenom smislu. Bilo ko, ko želi da postane nešto u ovom svetu ili sledećem, je ambiciozan. Sveštenik koji želi da postane biskup, službenik koji želi da postane direktor, čovek koji žudi da doživi takozvana spiritualna iskustva – sve je to na istom nivou, zato što svi oni žele da budu nešto ili da imaju nešto.

(Atina 1956.)

SAGOVORNIK: Možemo li nastaviti da idemo na posao, a da ga obavljamo bez takmičenja?

KRIŠNAMURTI: Zar ne možete, gospodine? Možete li otići u kancelariju i nastaviti sa poslom bez takmičenja? Nije na me-

ni da kažem da možete ili ne možete ili da morate i sl. Ali pogledajte šta vam je takmičenje donelo, kako ono stvara antagonizam, strah, kako nemilosrdno jača vaše zahteve, ne samo unutar vas, nego i u spoljašnjem svetu. Vi vidite sve to i pitate se da li je moguće živeti u ovom svetu bez takmičenja. To znači živeti bez upoređivanja, raditi ono što zaista volite, što vas istinski interesuje. Ili, ako ste zauzeti poslom koji ne volite zbog osećanja odgovornosti, to znači da treba da pronađete način kako da obavljate svoj posao efikasno, ali bez takmičenja. A to zahteva veliku pažnju, zar ne? Morate biti izuzetno svesni svake misli, svakog osećanja unutar sebe jer ćete, ukoliko to ne uradite, samo nametnuti sebi ideju da se ne treba takmičiti – a tada to postaje još jedan problem. Ono što možete je da budete svesni svih posledica takmičenja, možete ga prozreti, uvideti kako ono donosi konflikt, neprestanu borbu; možete uvideti da takmičenje neizbežno vodi – mada vam se takozvani progres i takmičenje mogu učiniti korisnim – ka antagonizmu, netrpeljivosti. Ako uvidite sve ovo, tada ćete na osnovu te percepcije i delati – ili takmičarski ili bez ikakvog traga takmičarskog duha.

(Zanen 1964.)

SAGOVORNIK: Zar ono o čemu govorite ne zahteva slobodno vreme i besposlenost – a većina nas je zauzeta zarađivanjem za život?

KRIŠNAMURTI: Šta vi mislite o tome? Uvek imate slobodnog vremena čak iako zarađujete za život. Možda vam to donosi veći deo vremena, ali sigurno u toku dana imate makar jedan slobodan sat; postoji jedan period u kojem nemate nikakvih obaveza. Mi koristimo to slobodno vreme za razne aktivnosti, kako bi se odmorili od stvari koje smo radili celog dana, koje su nam dosadne, rutinske. Ali čak i nakon odmora, sigurno vam ostaje još malo slobodnog vremena, zar ne? Mada i dok radite možete biti svesni sopstvenih misli. Dok radite stvari koje vas ne zadovoljavaju, rutinske, posao koji

nije u skladu sa vašim željama, ali na koji vas moderna civilizacija prisiljava – čak i dok radite za mašinom, sigurno imate vremena da posmatrate vaše sopstveno mišljenje! Većina vašeg rada je automatska, zato što ste dobro uvežbani. Ali postoji deo vas koji sve posmatra, koji gleda kroz prozor, koji traga za odgovorom na ovu konfuziju, koji se pridružuje organizacijama, koji se bavi meditacijama, ritualima, crkvama.

Stoga, imate dovoljno slobodnog vremena koje će, ako ga ispravno upotrebite, ukinuti rutinu, uneti akciju, revoluciju u vaš život – a upravo se toga plaše oni koji su poštovani, oni koji su na dobrom glasu, oni imućni, oni koji su na nekom položaju. Mi želimo da promenimo spoljašnje stvari bez unutrašnje revolucije. Ali unutrašnja revolucija treba da bude prva jer je ona ta, koja stvara spoljašnji poredak. Ovo nije obična fraza. Međutim, ta unutrašnja revolucija nije moguća, bilo kolektivna ili individualna, sve dok se svako od nas ne pozabavi problemom koji se tiče njega samog.

(London 1952.)

Svako od nas traga pre za psihološkom nego za fizičkom sigurnošću. Mi koristimo stvari koje posedujemo, ono što čini spoljašnju sigurnost kao sredstvo do psihološke sigurnosti. Kada fizičke potrebe postanu psihološki neophodne, tada ova psihološka potreba narušava svaku spoljašnju sigurnost.

Vi i ja je možemo želeti – ali da li *postoji* takva stvar kao što je unutrašnja sigurnost? Kada želim da budem siguran u nekom odnosu – bilo sa idejom, osobom ili stvari – da li pronalazim sigurnost, unutrašnji oslonac u tom odnosu?

I ako sam siguran u odnosu, da li je to onda odnos? Ako sam siguran u pogledu vas – da ste mi žena ili šef ili prijatelj – naravno u smislu da vas koristim kao sredstvo do moje unutrašnje sigurnosti – da li onda ima nekakvog odnosa među nama? Da li postoji odnos između vas i mene kada vas ja koristim? Sve dok vas koristim kao sredstvo za moju unutrašnju sigurnost, šta predstavlja naš odnos? Vi ste za mene

samo koristan instrument. Ja nisam u odnosu sa vama. Vi ste komad nameštaja koji treba upotrebiti. To pokazuje da sam iznutra, psihološki, ja siromašan, prazan, nedovoljan sam sebi i zato koristim vas kako bih to sakrio, kao sredstvo za beg od samog sebe. I takvo korišćenje mi nazivamo ljubavlju i tome slično.

Ovo bekstvo mi nazivamo odnosom, bilo da je on u vezi sa imovinom, ljudima ili idejama. I zaista, takav odnos neizbežno stvara konflikt, patnju i uništenje. Takvo je stanje u kojem živimo – u kojem koristimo ljude i stvari kao ogrtač kojim pokrivamo naše unutrašnje siromaštvo. Zato stvari koje koristimo postaju toliko važne; druga osoba, posедovanje, neka ideja, verovanje, postaju važni jer smo bez njih izgubljeni; stoga gomilamo sve više znanja, ljudi, stvari. A ipak, to što jesmo, nikada ne razumemo. Meni se čini da sve dok tragamo za spoljašnjom sigurnošću, nećemo biti sposobni da shvatimo sebe.

(London 1949.)

U svakom odnosu postoji strah, anksioznost; budući da to zna, um teži da se izoluje putem svojih bogova, svog višeg jastva itd. Sama priroda ega, „mene“ je proces izolacije, zar ne? Ego i njegove brige - moja porodica, moja ljubav, moja želja – sve je to proces izolacije...

Sada, kako znate da ste u odnosu sa nekim? Da li ste svesni tog odnosa kada se javi potpuno jedinstvo, kada se javi ljubav? Ili ste svesni odnosa samo onda kada postoji frikcija, kada postoji konflikt, kada zahtevate nešto, kada je prisutna frustracija, strah, prepirka između „mene“ i drugog u odnosu sa mnom?

I zar nije moguće osloboditi um od svih samoograničavajućih zahteva i težnji tako da ega ne bude? Tada možda odnos može dobiti sasvim drugačije značenje. Odnos se trenutno koristi kao sredstvo za obezbeđivanje sigurnosti, kao sredstvo održanja, ekspanzije, uzdizanja sebe. Sve ove osobine

sačinjavaju ego i ako one nestanu, tada će možda nastupiti drugo stanje u kojem odnos ima potpuno drugačije značenje.

(Sidney 1955.)

Zašto je seks postao toliko važan problem u našem životu? Zar nije seksualni čin i osećanje koje se pri tome javlja, jedan vid samozaborava? U tom trenutku potpuno nestaju svi konflikti, osećate se krajnje srećno zato što nestaju potrebe koje imate kao odvojeni entitet i niste obuzeti strahom. To znači da za trenutak nastupa prekid samosvesti i vi osećate svu jasnoću samozaborava, svu radost samoponištenja. Dakle, seks je postao toliko bitan zato što je u svakom drugom pravcu vaš život pun konflikata, frustracija i veličanja sebe. Gospodo, pogledajte vaš život, politički, društveni, religiozni; vi se borite da postanete neko. Politički, vi želite da budete neko, da budete moćni, da imate položaj, prestiž... Stoga, vi stvarate konflikt, nema negiranja, nema poricanja „mene“. Naprotiv, postoji stalno isticanje „mene“. Isti proces se nastavlja u vašem odnosu prema stvarima, koje su vaša imovina, kao i u religiji koju sledite. Nema nikakvog smisla u onome što radite, u vašim religijskim vežbama. Vi samo verujete u etikete i reči vezujući se za njih. Ako posmatrate, videćete da ni tu nema slobode od svesti o „meni“ kao centru. Mada vaša religija kaže: „Zaboravi na sebe“, vaš proces je potvrđivanje sebe, vi ste još uvek tu prisutni kao važan entitet. Možete čitati GITU ili Bibliju, ali vi ste i dalje ministar, još uvek iskorišćavate, pridobijate ljude i gradite hramove.

Zato u svakoj oblasti, u svakoj aktivnosti, vi potvrđujete i isticete sebe, vaš značaj, vaš prestiž, vašu sigurnost. Stoga, postoji samo jedan izvor samozaborava, a to je seks i eto zašto muškarac ili žena postaju toliko važni za vas, zašto ih morate posedovati. Zbog toga vi gradite društvo koje naglašava to posedovanje, koje vam ga garantuje i prirodno seks postaje vrlo važan problem, dok je svuda drugde ego najvažnija stvar. I da li mislite, gospodo, da čovek može živeti u tom stanju bez kontradikcije, bez mizerije, bez frustracije? Međutim,

kada zaista nema samoisticanja, bilo u religiji ili društvenim aktivnostima, tada seks ima vrlo mali značaj. Zato što se plašite da budete politički, društveno, religiozno ništavni, seks je postao problem; ali ako u svim ovim stvarima dopustite sebi da nestanete, da vas bude manje, videćete da seks uopšte ne predstavlja nikakav problem.

(Nju Delhi 1948.)

Porodica, kao zajednica, je suprotstavljena svakoj drugoj porodičnoj zajednici. „Moja porodica“ se takmiči sa svim drugim porodicama sveta. A i u samoj porodici se odvija neprekidna borba: želja da se poseduje, da se dominira, koju prate strah, ljubomora, zabrinutost da li ste voljeni ili ne, i tome slično. To je ono što zovemo ljubavlju. I mada svaki čovek mora da ima porodicu, mi pokušavamo na različite načine da pobeđemo od tog mučenja: kroz društvene aktivnosti ili tako što postajemo zaludeni religijom, što znači da se pridružujemo nekoj odvratnoj maloj organizaciji i verujemo u određenu formulu u vezi sa Bogom ili Isusom ili Budom ili već čime. Ili se ophodimo prema porodičnim odnosima kao prema nečemu nebitnom, što je tek prolazni teret sa kojim treba da se izborimo i tako škrgućemo zubima i nastavljamo dalje.

Sve ovo nazivamo ljubavlju. Postajući nezadovoljni tako-zvanom porodičnom ljubavlju, mi se okrećemo ljubavi prema Bogu ili ljubavi prema čovečanstvu ili ljubavi prema bližnjima. Mi uistinu ne znamo šta je ljubav, ali volimo Boga, volimo bližnje – bar kažemo da ih volimo. A u stvari, sve vreme ugrožavamo druge našom nezasićom ambicijom, poslovnim malverzacijama, celokupnom takmičarskom atmosferom današnjeg društva. Zatim postoji takozvana ljubav roditelja prema deci – a vi znate njenu pravu strukturu, mučenje koje sa sobom nosi ta posesivna igra.

Sada, ako je čovek iole senzitivn, ako posmatra, oseća,

gleda, on tada uviđa sve ovo. Čovek je bolno, ali intimno svestan svega toga, i tada pita: „Da li je moguće živeti u porodici, živeti sa ženom ili mužem, sa svojom decom, bez tog mučenja?“ Ako je to moguće, tada možda čovek počinje da otkriva šta je ljubav. Ljubav zahteva da istinski sagledamo naš svakodnevni život, zar ne?

(Zanen 1965.)

DA LI JE MOGUĆE DA EGO SADA BUDE ODSUTAN?

Možemo li pronaći elemenat koji je u stanju da ukine ego? Ili da li je to pogrešno postavljeno pitanje? To je naša osnovna želja. Mi želimo da pronađemo nešto što će poništiti „ja“. Mislimo da postoje razni putevi do toga koje nazivamo identifikacija, verovanje i sl., ali sve te stvari se nalaze na istom nivou; nijedna nije superiornija od druge, jer sve one podjednako osnažuju ego, „mene“. Sada, ja svuda vidim „mene“ kako funkcioniše i vidim njegovu destruktivnu snagu i energiju. Bilo koje ime da mu date, to je sila koja je po svojoj prirodi izolujuća i destruktivna; i ja želim da pronađem način kako da je uništim. Mora da ste se nekada upitali: „Vidim da ‘ja’ funkcioniše sve vreme i da uvek donosi uznemirenje, strah, frustracije, očaj, patnju, ne samo meni, nego i svima oko mene. Da li je moguće da taj ego nestane, ne delimično nego potpuno?“ Možemo li otići do njegovog izvora i ukinuti ga? To je jedini način funkcionisanja. Zar nije tako? Ne želim da budem delimično inteligentan, nego inteligentan u punom smislu te reči. Mnogi od nas su inteligentni samo u pojedinim oblastima, vi na jedan način, a ja na neki drugi. Neki od vas su inteligentni u svom poslu, neki u svom hobiju itd; ljudi su inteligentni na različite načine, ali nisu integralno inteligentni. Biti integralno inteligentan znači biti bez ega.

Da li je moguće da ego sada bude potpuno odsutan? Vi verujete da je to moguće. Ali kako? Koji su neophodni činio-ci, uslovi? Koji elemenat može to prouzrokovati? Mogu li ga pronaći? Kada postavim ovo pitanje: „Mogu li ga pronaći?“,

očigledno je da sam ubeđen da je to moguće. Ja sam već kreirao iskustvo u kojem će ego ojačati. Za razumevanje ega je potreban visok stepen inteligencije, budnost, pažnja, neprekidno posmatranje, tako da ego nikad ne promakne. Ja, koji sam vrlo revnosan, želim da poništim ego. Kada to kažem, ubeđen sam da je moguće poništiti ego. Onog trenutka kada kažem: „Želim da ukinem ovo“, u tom procesu ukidanja koji sledi, javlja se iskustvo ega, i tako se ego osnažuje. Dakle, kako je moguće da ego bude bez iskustva? Čovek može zapaziti da kreativnost uopšte nije iskustvo ega. Kreativnost je prisutna kada je ego odsutan; zato što kreativnost nije intelektualna, ne potiče iz uma, nije projekcija ega, nego predstavlja nešto što je izvan svakog nama poznatog iskustva. Da li je za um moguće da bude sasvim miran, u stanju ne-prepoznavanja, koje je ne-doživljavanje, u stanju u kojem se može desiti kreativnost, što znači kada nema ega, kada je ego odsutan? Bilo koji pokret uma, pozitivan ili negativan, je u stvari iskustvo koje osnažuje „ja“. Da li je moguće da um ne prepoznaje? To se može desiti samo kada postoji potpuna tišina, ali to nije tišina koja je iskustvo ega i koja stoga osnažuje ego.

Da li postoji entitet koji je odvojen od ega, koji uočava ego i ukida ga? Da li postoji spiritualni entitet koji zamenjuje ego, otklanja ga, ukida. Mi mislimo da postoji. Zar ne? Većina religioznih ljudi misli da takav elemenat postoji. Materijalista kaže: „Nemoguće je uništiti ego; on se može samo disciplinovati i obuzdati – politički, ekonomski i socijalno; mi ga možemo držati čvrsto unutar određenih okvira i možemo ga slomiti; i tako on može voditi uzvišen život, moralan život, ne mešajući se ni u šta, ostajući u socijalnim okvirima i funkcionisati samo kao mašina.“ Ovo nam je poznato. Postoje drugi ljudi, takozvani religiozni – oni nisu istinski religiozni, mada ih tako nazivamo – koji kažu: „U suštini, postoji takav elemenat. Ako uspemo da dodemo u dodir sa njim, on će ukinuti ego.“

Da li postoji takav elemenat koji poništava ego? Molim vas, vidite šta mi radimo. Mi samo saterujemo ego u ugao.

Ako dozvolite da budete saterani u ugao, videćete šta će se dogoditi. Mi bismo želeli da postoji neki elemenat koji je bezvremen, koji ne pripada egu, koji će se, mi se nadamo, pojaviti i posredovati prilikom uništavanja ega, kojeg nazivamo Bogom. Sada, da li postoji neka takva stvar koju um može pojmiti? Možda postoji, a možda i ne; to nije bitno. Kada um traga za bezvremenim spiritualnim stanjem iz kojeg proizilazi akcija koja ukida ego, zar to nije samo drugačiji oblik iskustva koje osnažuje „ja“? Kada verujete, zar se upravo ne dešava tako? Kada verujete da postoji Istina, Bog, večno stanje, besmrtnost, zar to nije proces osnaživanja ega? Ego je projektovao tu stvar za koju osećate i verujete da će doći i uništiti ego. Dakle, pošto ste projektovali ovu ideju kontinuiteta u bezvremenom stanju kao spiritualni entitet, vi ćete nastaviti sa doživljavanjem i sva takva iskustva će samo osnažiti ego i šta ste onda uradili? Niste zaista ukinuli ego, nego ste mu samo dali drugo ime, druge osobine; ego je još uvek tu, zato ga i dalje doživljavate. Stoga, naša aktivnost je od samog početka pa do kraja ista, samo mi mislimo da napreduje, raste, postaje sve lepša, ali ako osmotrimo iznutra, to je ista aktivnost, isto „ja“ koje funkcioniše na različitim nivoima sa različitim etiketama, različitim imenima.

Kada vidite ceo proces, žudnju, neobičnu dovrtljivost i inteligenciju ega, način na koji se prikriva identifikacijom, vrlinom, iskustvom, verovanjem, znanjem; kada vidite da se krećete u krugu, u kavezu koji ste sami napravili, šta se dešava? Kada ste svesni toga, kada ste to potpuno shvatili, tada, zar vaš um ne postaje neobično tih – ne usled namere, niti zbog neke nagrade, niti zbog straha? Kada prepoznate um u svakom trenutku kao oblik osnaživanja ega, kada to osmotrite, vidite, kada ste ga potpuno svesni u akciji, kada dodete do te tačke – ne ideološki, ne verbalno, ne putem iskustva, nego kada ste zaista na tom stupnju – tada ćete videti da krajnje miran um nema moć kreiranja. Šta god da um stvori, to je u krugu, u domenu ega.

(Madras 1952.)

SAMOSPOZNAJA SE JAVLJA KADA SMO SVESNI

Ne znam da li je iko od vas ikada ozbiljno ispitao sebe, sa potpunom predusretljivošću, svesrdnošću, sa radošću, bez bilo kakvog osećaja primoranosti, i pokušao da otkrije šta je on zpravo. Reći „ja samo ovo“, ili „ja samo ono“ je nezrelo, nema nikakvog smisla. Da biste istraživali, otkrivali, mora postojati radost, mora biti prisutan entuzijazam, životnost, posebno kada ispitujete kompleks zvani um. Ali većina istražuje bilo iz oćaja ili da bi pronašla nešto što će ih održati, što će im dati stabilnost, sigurnost kontinuiteta. Pravo ispitivanje mora biti bez ovakvih stvari. Čovek treba da istražuje samo zato da bi otkrio šta se zaista dešava.

(Madras 1959.)

SAGOVORNIK: Šta predstavlja samospoznaja o kojoj govorite i kako je mogu steći?

KRIŠNAMURTI: Vi imate čudne ideje o samospoznaji: vi mislite da morate vežbati kako biste došli do samospoznaje, da morate meditirati, raditi svakakve stvari. Stvar je vrlo jednostavna, gospodine. Prvi korak je poslednji korak u samospoznaji, početak je kraj. Prvi korak je bitan, zato što samospoznaja nije nešto što možete naučiti od nekog drugog. Niko vas ne može naučiti samospoznaji, morate je sami otkriti; ona mora biti vaše lično otkriće, a to otkriće nije nešto izuzetno, fantastično, nego nešto vrlo jednostavno.

Konačno, upoznati sebe znači posmatrati svoje ponašanje, svoje reči, kako se ponašate u svakodnevnim kontaktima, to je sve. Počnite sa tim i videćete kako je izvanredno teško biti svestan, samo posmatrati svoje ponašanje, reči koje upućujete svom slugi, svom šefu, stav koji zauimate prema ljudima, idejama i stvarima. Samo posmatrajte svoje misli, svoje motive u ogledalu odnosa i videćete da se u trenutku dok posmatrate javlja želja da korigujete; vi kažete: „Ovo je dobro, ono je loše, moram učiniti ovo, a ne ono.“ Kada vidite sebe u ogledalu odnosa, primetićete da je vaš stav ili prihvatanje ili odbacivanje i da prema tome vi iskrivljujete ono što vidite. Međutim, ako jednostavno posmatrate u tom ogledalu svoj stav prema ljudima, idejama ili stvarima, ako samo vidite činjenice bez prosuđivanja, bez odbacivanja ili prihvatanja, tada ćete otkriti da je ta percepcija sama po sebi akcija. To je početak samospoznaje.

Posmatrati sebe, posmatrati šta radite, šta mislite, koji su vaši motivi i porivi, ali bez osuđivanja ili opravdavanja, je izvanredno teška stvar, zato što se vaša cela kultura bazira na osuđivanju, suđenju i procenjivanju; vi ste odgajani na „uradi ovo, a ne ono“. Ali ako možete da pogledate u ogledalo odnosa bez stvaranja suprotnosti, tada ćete uvideti da samospoznaji nema kraja.

Vidite, dolaženje do samospoznaje je u početku spoljašnji pokret koji se kasnije okreće ka unutra; prvo gledamo u zvezde, a zatim unutar sebe. Isto tako, mi tragamo za Stvarnošću, za Bogom, za sigurnošću, srećom, u objektivnom svetu i kada ih tamo ne nalazimo, okrećemo se ka unutra. Ova potraga za unutrašnjim Bogom, višim jastvom ili čime god hoćete, potpuno prestaje kroz samospoznaju, i tada um postaje veoma tih, ne zahvaljujući disciplini, nego razumevanju, posmatranju, bivanju svesnim sebe svakog minuta bez izbora. Nemojte reći: „Moram biti svestan svakog minuta“, zato što tako samo na drugačiji način formulišete svoju glupost u želji da negde dodete, da dostignete određeno stanje. Ono što je bitno je biti svestan sebe i održavati tu svesnost bez akumuliranja, jer u trenutku kada akumulirate, dešava se

prosuđivanje. Samospoznaja nije proces akumulacije, to je proces otkrivanja kroz odnose iz trenutka u trenutak.

(Bombaj 1955.)

Postoji razlika između razumevanja sebe sve vreme i znanja o sebi. Kada samospoznaja predstavlja nagomilane informacije koje sam sakupio o sebi, to me sprečava da razumem sebe... Mi gomilamo znanje i odatle prosuđujemo – tu leži naš problem. Pošto smo sakupili znanje kroz iskustvo, kroz učenje, kroz čitanje i sve ostalo, na osnovu toga mi mislimo i funkcionišemo. Mi zauzimamo poziciju znanja i sa nje kažemo: „Znam sve o egu. On je pohlepan, glup, uvek želi da bude superioran“ – šta god on bio. Stoga, ne postoji ništa više što bi trebalo znati. Onog trenutka kada zauzmete poziciju znanja, vaše znanje je vrlo površno. Ali ako nema gomilanja znanja na koje bi se um oslonio, tada postoji samo pokret razumevanja i tako um postaje izuzetno hitar u svojim percepcijama.

Stoga, važno je razumevanje sebe, a ne znanje o sebi.

(Madras 1959.)

Moramo biti svesni bez izbora, potpuno, bez uticaja, navike, tradicije, uslovljavanja uma hinduizmom, hrišćanstvom itd. Biti potpuno svestan svega ovoga znači biti potpuno senzitiv. Dakle, svesnost se ne odnosi samo na spoljašnje činjenice na nečasne radnje, glupo društvo, trulu, korumpiranu religiju koja nema nikakvog smisla, na ponavljanje Gite, autoritet knjiga. Morate biti svesni svih ovih činjenica, ali takođe i toga da nikada niste zaista pogledali u drvo, da niste nikada bili u dosluhu sa prirodom, a da sve to donosi neobičnu lepotu. Biti svestan svih spoljašnjih stvari, a zatim i sopstvenih reakcija na spoljašnje stvari – koje su unutrašnji pokret spoljašnjeg i koje kao takve nisu nešto odvojeno – bi-

ti svestan spoljašnjih činjenica i unutrašnjih reakcija na njih i iskustava u vezi sa ovim reakcijama, je biti potpuno svestan.

(Madras 1961.)

Mnogi od nas misle da je svesnost nešto misteriozno što treba praktikovati i da bi trebalo da se sastajemo dan za danom kako bismo pričali o svesnosti. Međutim, na taj način ne možete doći ni do kakve svesnosti. Ali ako ste svesni spoljašnjih stvari – krivine puta, oblika drveta, boje nečijeg odeća, kontura planine nasuprot plavog neba, delikatnosti cveta, bola na licu prolaznika, neznanja, zavisti, tuđe ljubomore, lepote prirode – tada, videvši sve ove spoljašnje stvari bez prosuđivanja, bez izbora, možete jahati na talasu unutrašnje svesnosti. Tada ćete postati svesni svojih sopstvenih reakcija, svoje lične beznačajnosti, svoje ljubomore. Od spoljašnje svesnosti prelazite na unutrašnju; ali ako niste svesni spoljašnjeg, nećete biti u stanju da dodete do unutrašnjeg.

Kada postoji unutrašnja svesnost o svakoj aktivnosti vašeg uma i tela; kada ste svesni svojih misli, svojih osećanja i onih prikrivenih i onih jasno izraženih, i svesnih i nesvesnih, tada se iz ove svesnosti javlja jasnoća koja nije iskreirana, koja nije umna konstrukcija. Možete raditi šta god hoćete, istraživati rajeve, zemlju i ponore, ali bez te jasnoće nećete nikada otkriti šta je istinito.

Dakle, čovek koji želi da zna šta je istinito mora imati senzitivnu svesnost – što ne znači praktikovati svesnost. Praktikovanje svesnosti samo vodi u naviku, a navika uništava senzitivnost.

(Zanen 1965.)

SAGOVORNIK: Kakva je razlika između svesnosti i introspekcije?

KRIŠNAMURTI: Vaša introspekcija je pokušaj da postanete nešto... Tamo gde postoji introspekcija, koja predstavlja želju za modifikovanjem ili promenom odgovora, reakcije ega, uvek se zadržava ideja o cilju; a kada nam taj cilj izmakne, javlja se potištenost, depresija. Stoga, introspekcija je neizostavno povezana sa depresijom. Ne znam da li ste primetili kako se sa introspekcijom, sa poniranjem u sebe uz želju za promenom, uvek podiže talas depresije. Uvek je tu sumoran talas protiv kojeg morate da se borite; morate ponovo ispitati sebe kako biste prevazišli to raspoloženje itd. Introspekcija je proces u kojem nema slobode, jer je to proces transformisanja onoga što jeste u nešto što nije...

Introspekcija je usavršavanje sebe i zato je introspekcija egocentričnost. Svesnost ne podrazumeva nikakvo usavršavanje. Baš suprotno, ona je kraj ega, kraj ovog „ja“, sa svim njegovim karakterističnim svojstvima, sećanjima, zahtevima i težnjama. U introspekciji postoji poistovećivanje i prosuđivanje. U svesnosti, nema prosuđivanja ili poistovećivanja; prema tome, nema nikakvog ličnog napretka. Postoji ogromna razlika između ova dva. Čovek koji želi da usavrši sebe nikada ne može biti svestan, zato što usavršavanje podrazumeva prosuđivanje i postizanje rezultata, dok u svesnosti postoji posmatranje bez prosuđivanja, bez odbacivanja ili prihvatanja.

Ta svesnost počinje sa spoljašnjim stvarima, bivajući svestan, bivajući u kontaktu sa objektima, sa prirodom. Prvo smo svesni stvari, senzitivni za objekte, prirodu, zatim za ljude, što predstavlja odnose, a tek onda smo svesni ideja. Ovu svesnost, senzitivnost za stvari, prirodu, ljude, ideje, ne sačinjavaju odvojeni procesi; to je jedan jedinstven proces. To je neprekidno posmatranje svega, svake misli, osećanja i aktivnosti koje se pojavljuju unutar nas. A s obzirom da svesnost nije osuđivačka, nema nikakvog akumuliranja... Introspekcija vodi u frustraciju, ka većem i dubljem konfliktu, dok je svesnost proces napuštanja aktivnosti ega.

(Bombaj 1948.)

→ Možete ići kod psihologa ili psihoanalitičara, ali to nije samospoznaja. Samospoznaja se javlja kada smo svesni sebe u odnosu, koji nam pokazuje šta jesmo iz trenutka u trenutak. Odnos je ogledalo u kojem možemo videti sebe onakvim kakvi zaista jesmo. Ali mnogi od nas su nesposobni da sagledaju sebe u odnosu, zato što odmah počinju da osuđuju ili opravdavaju ono što vide. Mi sudimo, mi vrednujemo, mi poredimo, mi poričemo ili prihvatamo, ali nikada ne uvidamo zaista „šta jeste“ i za većinu je ovo izgleda najteže; pa ipak, → jedino to je početak samospoznaje. Ako je čovek u stanju da vidi sebe takvog kakav jeste, u ovom izuzetnom ogledalu odnosa koje ništa ne iskrivljuje, ako može pogledati u ovo ogledalo sa punom pažnjom i videti zaista „šta jeste“ sa svesnošću bez prosuđivanja, bez osuđivanja, bez vrednovanja – a čovek ovo čini ako postoji iskreno interesovanje – tada će otkriti da je um sposoban da se oslobodi svake uslovljenosti.

(Sidney 1955.)

Jedino što znamo sada je proces vrednovanja, a to vrednovanje je posledica naše uslovljenosti, naše zaleđine, naših religijskih, moralnih i obrazovnih uticaja. Takva takozvana svesnost je rezultat našeg sećanja – sećanja kao „ja“, Holandanin, hindus, budista, katolik ili šta god da već jesam. Upravo to „ja“ – moja prošlost, moja porodica, moja imovina, moje osobine – je ono koje gleda, prosuđuje, vrednuje. Ovo nam je dobro poznato, ako smo iole svesni. Sada, da li svesnost može opstati bez svega toga, bez ega? Da li je moguće gledati bez osuđivanja, samo posmatrati pokret uma, sopstvenog uma, bez suđenja, bez vrednovanja, bez izjava „ovo je dobro“ ili „ovo je loše“?

Svesnost koja izvire iz ega, svesnost vrednovanja i prosuđivanja, uvek stvara dualnost, sukob suprotnosti – onoga što jeste i onoga što bi trebalo da bude. U toj svesnosti postoji prosuđivanje, postoji strah, vrednovanje, osuđivanje, poistovećivanje. Ona nije ništa drugo do svesnost „mene“, ega, „ja“ sa svim njegovim tradicijama, sećanjima i svim ostalim. Takva

svesnost uvek stvara konflikt između posmatrača i posmatranog, između onoga što jesam i što bi trebalo da budem. Sada, da li je moguće biti svestan tog procesa prosuđivanja, procenjivanja i vrednovanja? Da li mogu pogledati u sebe, bez obzira na misli koje imam, a da ne sudim, ne procenjujem i ne vrednujem? Ne znam da li ste ikada to pokušali. To je vrlo teško zato što nas celo vaspitanje od detinjstva upućuje na osuđivanje ili odobravanje. I u tom procesu osuđivanja i odobravanja postoji frustracija, strah, nagrizajući bol, anksioznost, što je upravo proces „ja“, ega.

Tako, znajući sve ovo, može li um, bez napora, bez pokušaja da ne osuđuje – jer u trenutku dok govori: „Ne smem osuđivati“, on je već uhvaćen u proces osuđivanja – može li um biti svestan, a da nema neki stav?...

Dakle, svesnost o kojoj govorim je svesnost celokupnog procesa osuđivanja i njegovog kraja. To je posmatranje bez bilo kakvog određenog stava – što je izuzetno teško, jer podrazumeva prestanak, prekid svakog imenovanja i nazivanja. Kada sam svestan da sam pohlepan, sebičan, ljut, strastan i tome slično, zar ne mogu to posmatrati, biti toga svestan, bez osuđivanja? – što znači, prekinuti sa samim imenovanjem osećanja. Jer, kada nečemu dam ime, kao što je na primer „pohlepa“, to samo imenovanje je proces osuđivanja. Za nas sama reč „pohlepa“ gotovo neurološki uključuje proces osuđivanja. Osloboditi um od svakog osuđivanja znači prekinuti sa svakim imenovanjem.

(Amsterdam 1955.)

Napor predstavlja odlaženje od „onoga što jeste“. Onog trenutka kada prihvatim „ono što jeste“, nema nikakve borbe. Bilo koji oblik borbe ili napora ukazuje na odlaženje, a odlaženje koje je napor mora postojati sve dok psihološki ja želim da transformišem „ono što jeste“ u nešto što nije. Uzmite na primer ljutnju. Da li se ljutnja može prevazići naporom, različitim metodama i tehnikama, meditacijama i raz-

ličitim oblicima transformisanja „onoga što jeste“ u „ono što nije“. Pretpostavimo da ste umesto ulaganja napora da transformišete ljutnju, ne-ljutnju prihvatili, ili priznali sebi da ste ljuti, šta bi se onda dogodilo? Bili biste svesni da ste ljuti. Šta će se tada desiti? Da li ćete se upustiti u ljutnju? Ako ste svesni da ste ljuti, što je „ono što jeste“, i ako znate svu glupost pretvaranja „onoga što jeste“ u „ono što nije“, da li ćete i dalje biti ljuti? Umesto da ste pokušali da prevazidete ljutnju, da je modifikujete ili promenite, vi ste je prihvatili i sagledali, i tada kada ste je potpuno svesni, bez osuđivanja ili opravdavanja, dešava se trenutna promena..

Dakle, napor je ne-svesnost. Onog trenutka kada ste svesni, što znači da niti osuđujete niti opravdavate, kada prihvatite, pogledate i osmotrite „šta jeste“, nema napora; onda stvar koju posmatrate, to što jeste, to čega ste svesni, ima izuzetan smisao. Ako sledite taj smisao, dovršavate tu misao i na taj način se um oslobađa od nje. Dakle, svesnost je ne-napor.

(Madras 1947.)

Sva naša vekovna uslovljenost je protiv svesnosti koja ne bira. Ali budite svesni toga da birate, da prosuđujete, da poredite, samo budite svesni toga bez pitanja: „Kako da ne poredim?“, jer tako uvodite još jedan problem. Važno je da budete svesni da poredite, da uvek osuđujete, opravdavate, svesno ili nesvesno – samo budite svesni celog procesa. Reći ćete: „Da li je to sve?“ Vi postavljate to pitanje zato što se nadate da ćete pomoću te svesnosti doći do nečega, tako da vaša svesnost nije svesnost, već proces kroz koji ćete nešto dobiti, što vašu svesnost izjednačava sa novčićem kojim nešto kupujete. Ako možete jednostavno da budete svesni da koristite svesnost kao novčić kojim nešto kupujete i odatle krenete dalje, počecete da otkrivete celokupan proces svog sopstvenog mišljenja..

(Njujork 1954.)

Kada ste pasivno svesni, uvidećete da zahvaljujući toj pasivnosti – koja nije besposličenje, koja nije uspavanost, nego krajnja budnost – problem dobija potpuno drugačiji smisao; što znači da je odsutna identifikacija sa problemom, da nema prosuđivanja, i samim tim problem počinje da otkriva svoju suštinu. Ako ste u stanju da to radite konstantno bez preki-da, tada se svaki problem rešava u osnovi, a ne površno...

Problem je uvek problem odnosa, nema drugog problema; da bi se suočio sa problemom odnosa, sa njegovim stalno promenljivim zahtevima – da bi se suočio sa njim ispravno, adekvatno – čovek mora biti svestan, pasivno; a ta pasivnost ne zavisi od odluke, volje, discipline; biti svestan da nisam pasivan, je početak.

(Ohai 1949.)

SAGOVORNIK: Da li postoji nešto što čovek može da uradi da bi bio pasivno svestan? Da li mogu učiniti nešto da postanem otvoren?

KRIŠNAMURTI: Sama želja da se bude otvoren može biti napor ega koji samo izaziva otpor. Ali možemo biti svesni da smo zatvoreni, da aktivnost volje stvara otpor i da je sama želja za postignućem pasivne svesnosti samo još jedna prepreka. Uložiti pozitivan napor da se bude otvoren isto je što i podići barijeru pohlepe. Biti svestan aktivnosti koje nas zatvaraju znači slomiti ih; biti nesvestan, a ipak želeti da se bude otvoren, znači stvoriti još veći otpor. Pasivna svesnost se javlja jedino onda kada su um i srce mirni.

(Ohai 1946.)

Da bi se bavio ovim pitanjem izazivanja potpune revolucije u „onome što jeste“, čovek mora imati izuzetnu svesnost. Morate znati šta to znači biti svestan, biti svestan drveća, plavog neba koje se nazire između krošnji, okolnih brda, bu-

ke motora, boja koje se nalaze ispred vas – samo biti svestan; biti toliko svestan bez izbora, da znate vrlo dobro da ne možete ništa da promenite. Ne možete promeniti planinu, osim ako ne upotrebite buldožer; ne možete promeniti lepotu neba. Ali kada smo svesni „onoga što jeste“, mi obično želimo da ga transformišemo, mi smo beskrajno aktivni u vezi sa tim; i tu počinje naša patnja.

(Ohai 1966.)

Morate učiti o sebi, a tu nastaje ogromna teškoća: vaš ego je u neprekidnom pokretu, u promeni, vaš ego nije uvek pohlepan ili uvek nasilan ili uvek seksualan, postoji stalna promena, kretanje, život. Čovek mora da nauči sve u vezi sa tom živom stvari. A da biste naučili sve o živoj stvari, morate je svakog minuta posmatrati kao novu. Da bih naučio nešto o sebi, kao o živom entitetu, a ne kao o mrtvoj stvari, ovu živu stvar treba da posmatram uvek iznova svakog minuta. Tako učite o živoj stvari koja je svakog trenutka nova, što ne znači da je naučite, pa da onda iz tog znanja posmatrate šta je ona. Ako ovo zaista učinite, uradićete jednu od najfascinantnijih stvari, zato što tada od vašeg uma preostaje veoma malo, on zadržava osnovno tehnološko znanje i ništa više. Zato vaš um treba da posmatra ovaj pokret „ja“ koje je vrlo složen entitet, ne samo površno, nego i na dubljim nivoima.

(Razgovori u Indiji 1970-1971.)

Svesnost je iz trenutka u trenutak, ona nije posledica nagomilanog sećanja koje štiti samo sebe. Svesnost se ne stiče odlukom niti proističe iz voljne aktivnosti. Svesnost je potpuno i bezuslovno predavanje „onome što jeste“, bez racionalizacije, bez podele na posmatrača i posmatrano. S obzirom da je svesnost neakumulativna i da ništa ne zadržava, ona ne gradi dalje ego, ni pozitivno, ni negativno. Svesnost

je uvek u sadašnjosti i stoga se ne poistovećuje ni sa čim i ne ponavlja ništa, niti stvara bilo kakvu naviku.

(Ohai 1946.)

Ne možete posmatrati sebe od jutra do večeri, pažljivo, bez treptaja; jednostavno ne možete. Zato se morate igrati sa tim. Kada se igrate sa nečim u stanju ste da to radite veoma dugo. Ako ne znate kako da se lako igrate sa ovim osećajem svesnosti, vi se gubite, i tu ponovo počinje konflikt: kako da budem svestan, kakav je metod, koji je sistem? Dok se igrate, vi učite. Dakle, učenje nije stvar akumuliranja; onog trenutka kada akumulirate, prestajete da učite. Um koji je pun znanja može samo da gomila još više znanja, više informacija. Ali mi govorimo o nečemu što je izvan poznatih dimenzija, o čemu morate učiti i stoga, to nije problem; ako je problem, on dolazi iz vašeg znanja.

(Bombaj 1961.)

Što više razmišljate o nekom problemu, što ga više istražujete, analizirate i diskutujete o njemu, to on postaje kompleksniji. Stoga, da li je moguće sagledati problem sveobuhvatno, potpuno? Naravno da je to moguće, ali samo onda kada proces mišljenja – koji ima svoj izvor u „ja“, egu, svoju pozadinu u tradiciji, uslovljenostima, predrasudama, nadama i očaju – dođe do kraja. Dakle, možemo li razumeti ovaj ego, ne putem analiziranja, nego viđenjem stvari onakve kakva jeste, tako što smo ga svesni kao činjenice, a ne kao teorije? – ne pokušavajući da ukinemo ego da bismo postigli neki rezultat, već uočavajući aktivnost ega, „ja“, konstantno u akciji. Možemo li videti to, bez ikakvog pokreta da se uništi ili ojača? To je problem, zar ne? Ako je u svakom od nas centar „ja“ nepostojeći, sa svom njegovom željom za moći, položajem, autoritetom, kontinuitetom, samoodržanjem, sigur-

no će doći kraj svim našim problemima.

Ego je problem koji misao ne može da reši. Mora postojati svesnost koja nije proizvod misli. Biti svestan, bez osuđivanja ili odobravanja svih aktivnosti ega – biti samo svestan, je dovoljno. Jer, ako ste svesni zato da biste pronašli *kako* da rešite problem, kako da ga transformišete sa ciljem da stvorite neki rezultat, tada je to još uvek u okvirima ega, „mene”. Sve dok očekujemo rezultat, bilo kroz analizu, kroz svesnost, kroz neprekidno ispitivanje svake misli, još uvek smo u okvirima misli, koje su unutar granica „ja”.

(London 1952.)

Sada, da li mogu posmatrati sebe bez bilo kakvog usmerenja, bez upoređivanja; bez izjave: „Ovo mi je poznato od ranije?” Da li je moguće da vidim, da osmotrim bez usmeravanja i samim tim bez motiva? To znači učiti o sebi, svaki put novom, ali bez akumuliranja znanja o sebi i ideje da znam sve o sebi. Ako vrlo ozbiljno razmotrite ovo pitanje, otkrićete da se ono ne rešava malo po malo – prvi korak, drugi korak, prvi početak, drugi početak – već da se istina sagledava trenutno. To sagledavanje se odvija bez procesa prepoznavanja. Ono zahteva vrlo veliku pažnju. Mnogi od nas su tako popustljivi, tako lenji. Mi imamo svakakve ideje o tome da moramo biti ovo, da moramo biti ono, da ne smemo biti to. Zato teško dolazimo do istine. Mi u stvari ne poznajemo sebe. Drugim rečima, mi se ne razlikujemo od ostalih ljudi. Ljudi – bilo da žive u Aziji, ovde ili u Africi – pate, doživljavaju veliku anksioznost, nesigurnost, bedu. Svako od nas prolazi kroz to. Mi u suštini pripadamo ljudskoj vrsti, psihološki. Fizički, vi možete biti visoki ili niski, ne govorim o tome. Psihološki, mi smo isti kao i ostatak čovečanstva. Prema tome, mi smo čovečanstvo.

I šta tu ima da se zna o sebi? Da li razumete moje pitanje? Ja sam sve to. To je činjenica. Tada se rađa problem: da li se taj sadržaj moje svesti može jednostavno izbrisati? Sve što ste

naučili o sebi, niste vi, nego svest čovečanstva. Ali vidite, mi smo tako programirani, mi smo tako uslovljeni tom idejom individualnosti – „ja se psihološki razlikujem od nekog drugog” – što nije tačno. Mi smo tako istrenirani, tako uslovljeni, da to prihvatamo. A kada kažemo: „Moram spoznati sebe”, mi u stvari govorimo da moramo znati naše malo jastvo. A kada ispitujete to malo jastvo, otkriva vam se da ono nije ništa. Međutim, prava istina je da smo mi čovečanstvo, da smo isti kao svi ostali ljudi. Istraživati ovaj ogromni kompleks ljudskog uma je čitati priču o sebi. Vi ste istorija i ako znate kako da čitate tu knjigu, ona je završena. Ali mi prilazimo knjizi sa znanjem. Mi ne kažemo: „Ne znam ništa, hajde da pročitam tu knjigu.” U tom slučaju biste brzo učili, ne biste nagomilavali znanje. Tako počinjete da otkrivате svoju prirodu, koja je čovečanstvo i prirodu svesti, koja je svest svih ljudskih bića, i da je istražujete.

(Zanen 1980.)

POSTOJI SAMO MIŠLJENJE

Kada posmatrate sebe veoma budno, kada ste bez izbora svesni svake misli, svakog osećanja, primetićete sledeće: postoji mislilac i postoji misao; postoji onaj koji doživljava, posmatrač, i postoji doživljaj, posmatrano... Postoji podela na mislioca i misao, na mislioca koji pokušava da vlada mišlju, koji pokušava da promeni misao, koji pokušava da je modifikuje, koji pokušava da je kontroliše, da je forsira, da je imitira itd. Ova podela na mislioca i misao stvara konflikt zato što je mislilac uvek cenzor, entitet koji sudi, koji vrednuje. Taj entitet je uslovljen, zato što se pojavio kao reakcija na misao, koja je sama po sebi posledica uslovljavanja, sećanja. To je nešto što i sami možete vrlo jednostavno otkriti.

(Nju Delhi 1962.)

Na šta mislite kada upotrebljavate termin „ja”? Pošto imate mnogo uloga koje se stalno menjaju, da li možete izdvojiti trenutak u kojem je to „ja” nepromenljivo? To je mnogostruki entitet, gomila sećanja koja se mora razumeti, a nikako jedan entitet koji sebe naziva „ja”.

Mi smo večno promenljive, kontradiktorne misli-osećanja: ljubav i mržnja, mir i strast, inteligencija i neznanje. Sada, šta je „ja” od svega toga? Da li treba da izaberem ono što je najprijatnije, a da odbacim sve ostalo? Ko je taj koji mora da razume ove kontradiktorne i međusobno suprotstavljene egoe? Da li postoji permanentni ego, spiritualni entitet, odvojen od ostalih? Zar nije i taj ego rezultat konflikata među

mnogim entitetima? Da li postoji ego koji je iznad i izvan svih kontradiktornih egoa? Istina u vezi toga se može doživeti samo kada su kontradiktorni egoi shvaćeni i transcendirani.

Svi međusobno suprotstavljeni entiteti koji čine „ja”, takođe su stvorili i drugo „ja”, posmatrača, onoga koji analizira. Da bih razumeo sebe, moram razumeti mnoge delove sebe, uključujući i „ja” koje je postalo posmatrač, „ja” koje razume. Mislilac mora razumeti ne samo svoje kontradiktorne misli, nego i sebe kao stvaraoca ovih mnogih entiteta. „Ja”, mislilac, posmatrač, posmatra svoje suprotstavljene misli-osećanja kao da on nije deo njih, kao da je on iznad i izvan njih, kontrolišući ih, upravljajući njima, oblikujući ih. Ali zar nije „ja”, mislilac, takođe deo ovih konflikata? Zar ih on nije stvorio? Na bilo kom nivou, da li je mislilac odvojen od svojih misli? Mislilac je kreator tih suprotnih poriva, glumac u raznim ulogama koje se smenjuju u zavisnosti od njegovog zadovoljstva i bola. Da bi shvatio sebe, mislilac mora sagledati sebe iz različitih uglova.

(Ohai 1945.)

Za većinu takozvanih religioznih ljudi, mislilac je *Atman* i sve što ide uz to; nešto što je prvo, pre misli. Ali ako posmatrate, nema ničeg prvog, postoji samo mišljenje; mišljenje izmišlja mislioca, i mislilac se prikazuje kao trajan u vremenu, kao Vrhovni, više jastvo, Atman; ali njega je misao izmislila. Bez misli, nema mislioca, pa tako imamo kontradikciju ne samo na svesnom, nego i na nesvesnom nivou. Postoji podela na moje i na ono što nije moje; iskustvo koje imam i iskustvo koje želim da imam; mislioca i misao koju on menja. Tako postoji ova dualnost, bitka koja neprekidno traje, svesno ili nesvesno. I sve dok zadržavamo mislioca kao centar, kao posmatrača, mora biti konflikta; svaka aktivnost samim tim mora donositi konflikt. Dakle, treba posmatrati misao bez mislioca – što znači, ne osuđivati misao; ne menjati je; ne potiskivati je, ne reći ova misao je dobra, ona misao je ispravna, ova misao je plemenita, ona

misao je prosta, već samo posmatrati misao.

Tada ćete reći: „Ko je onaj koji posmatra misao?“ Posmatrač, mislilac, postoji samo kada se javlja ideja o transformisanju misli, potiskivanju misli, promeni misli, ovladavanju mislima, kontrolisanju misli. Jedino kada postoji želja da se nešto uradi sa mislima, postoji mislilac. Ali kada ta celokupna aktivnost prestane, postoji mišljenje, ali ne i posmatrač mišljenja. A kada tako posmatrate, videćete da prilikom posmatranja, misao prolazi kroz fundamentalnu revoluciju; i da su tada život, postojanje, takvi da nema kontradikcije u akciji. Ovo nije ideal; ovo nije nešto što vi treba da postignete. Nemojte više razmišljati na taj način. To je prirodan proces ako razumete ovaj izuzetan fenomen posmatranja; posmatrati sebe bez ijedne želje, bez ikakve potrebe da promenite, oblikujete, potiskujete – samo posmatrati.

(Bombaj 1965.)

→ Vrlo je važno otkriti kako posmatrati sebe i ko je entitet koji posmatra. Da li je posmatrač koji posmatra sebe različit od onoga što posmatra? Naravno da nije. Mislilac koji posmatra ili centar, kontrolor, sudija koji sam sebe posmatra je tvorevina oživljena mišlju i samim tim, proizvod mišljenja. Nema razlike između mislioca i misli; oni su jedno. Kada to uvidite, potpuno, ne delimično, tada svi sadržaji nesvesnog lako izlaze napolje, jer nema odbrane, nema osude, nema prosuđivanja. To je pokret u kojem se celokupna pozadina kreće i menja, ruši. Kada je nešto u stalnom pokretu, onda nema odmorišta i samim tim ništa ne preostaje.

To je istinski problem za svakog inteligentnog, ozbiljnog čoveka. Videvši svet, videvši čovečanstvo, sebe i neophodnost potpune, radikalne revolucije, kako je moguće izazvati ovu revoluciju? Ona se može desiti jedino onda kada posmatrač više ne ulaže napor da promeni nešto, zato što je on sam deo onoga što pokušava da promeni. Tada se sve aktivnosti koje potiču od posmatrača potpuno prekidaju i u toj sa-

vršenoj neaktivnosti se javlja sasvim drugačija akcija. U tome nema ničeg misterioznog niti mističnog. To je jednostavna činjenica. Ja ne polazim od krajnjeg rešenja problema, što je ukinuće posmatrača; polazim od jednostavnih stvari. Mogu li pogledati cvet pored puta ili u svojoj sobi, a da mi se ne pojave razne misli, misli koje kažu: „To je ruža; kako volim njen miris!“ i tome slično? Mogu li samo posmatrati bez posmatrača? Ako niste to uradili, učinite to, na najnižem, najjednostavnijem nivou. To u suštini i nije najniži nivo, ako znate kako da to uradite, sve ste uradili. Tada možete posmatrati sebe, bez posmatrača; tada možete posmatrati bez posmatrača svoju ženu, muža, sve zahteve društva, kao i vašeg šefa na poslu.

(Zanen 1966.)

Imenovanje osećanja i iskustva daje trajnost misliocu, zapisničaru, što je um. To jest, vi dajete ime osećanju, iskustvu, a na taj način i kontinuitet; i na račun toga um se hrani i oseća da postoji. Uzmite bilo koje iskustvo, bilo koje osećanje ili senzaciju koju imate – ljutnju, mržnju, ljubav; dajući joj ime, vi je učvršćujete...

Sada, šta se dešava ako ne imenujete, ako ne dajete ime iskustvu? Ako ne imenujete raznovrsne senzacije, ako nemate zaleđinu, gde ste onda vi? To jest, kada je imenovanje odsutno, osećaj iskustva vene, gubi kontinuitet. Eksperimentišite sa sobom i videćete... Sledeći put kada osetite senzaciju koju zovete iritacijom, nemojte joj dati ime, nemojte reći: „Iziritiran sam“, nemojte je označavati i vidite šta se događa. Otkrićete da se dešava izuzetna stvar...

A tada ćete reći: „Naučio sam vrlo dobar trik. Znam kako da se ponašam prema neprijatnim osećanjima, kako da ih se otarasim – neću ih imenovati.“ Ali da li ćete učiniti isto i sa prijatnim osećanjima? Bojim se da nećete. Zato što želite da produžite prijatna osećanja, želite da ih zadržite. Zbog toga ćete nastaviti sa davanjem imena. Ali to nigde ne vodi; jer

onog trenutka kada date ime, naziv nekom osećanju koje je prijatno, neizbežno stvarate njegovu suprotnost i stoga ćete morati uvek da se suočite sa tom suprotnošću. S druge strane, ako ne imenujete, ne nazivate, ne etiketirate senzaciju, bilo prijatnu ili neprijatnu, obe nestaju; i tako misliocu koji je stvaralac suprotnosti, dolazi kraj.

(Bombaj 1948.)

Vi, posmatrač, primećujete činjenicu koju nazivate samošćom. Da li je posmatrač različit od onoga što posmatra? Različit je jedino ako mu daje ime; ali ako ne imenujete, posmatrač je posmatrano. Ime, naziv, samo stvara podelu; i onda morate da se borite sa tom stvari. Ali ako nema podele, ako postoji jedinstvo posmatrača i posmatranog koje se javlja jedino kada nema imenovanja – možete ovo pokušati i videćete – tada osećanje straha sasvim nestaje. Strah je ono što vas sprečava da sagledate samu stvar kada kažete da ste prazni, da ste ovo, da ste ono, da ste očajni. Strah postoji samo kao sećanje, a ono se pojavljuje kada imenujete; međutim, ako ste u stanju da gledate bez imenovanja, tada ste vi ta stvar.

Dakle, kada dodete do te tačke, kada više ne imenujete ono čega se plašite, tada ste vi to. Kada ste vi ta stvar, onda nema problema, zar ne? Samo onda kada ne želite da budete ta stvar, ili kada želite da ona bude nešto drugo od onoga što jeste, javlja se problem...

Svaki problem je novi problem i ako mu pridete opterećeni prošlašću, nećete ga rešiti. Ne možete mu prići kroz veo reči, koji nije ništa drugo do misaoni proces, ali kada verbalizacija utihne, tada se možete susresti sa problemom, a tada problem više nije ono što ste mislili da jeste.

Vi možete reći na kraju ovog razgovora: „Šta da radim? Ja sam očajan, zbunjen, ja patim, a vi mi niste dali metod koji treba da sledim, kako bih postao slobodan.“ Ali, ako ste razumeli ono što sam vam rekao, ključ je tu: ključ koji otva-

ra mnogo više od onoga što vi možete da zamislite, samo ako ste u stanju da ga upotrebite.

(Ohai 1949.)

SAGOVORNIK: Kako da napravimo razliku između posmatranja sebe o kojem govorite i uobičajenog razmišljanja o sebi?

KRIŠNAMURTI: Znamo šta to znači misliti o sebi – to zapravo znači vrteti se u krug, bilo radi širenja sebe, ega, ili sažimanja ega. „Ja sam svet, ja sam Bog, moram biti ljubazniji, moram živeti, moram biti inteligentniji, moram meditirati kako bih postigao“ – bez obzira šta želimo da postignemo. Tako smo uhvaćeni u taj krug, razmišljajući o sebi sve vreme.

Ali posmatrati sebe je nešto sasvim drugo. Pre svega, da li posmatramo išta bez upotrebe reči? Da li posmatramo planinu ne nazivajući je planinom? Možemo li posmatrati večernju svetlost na oblacima sa svim njenim izuzetnim bojama i lepotom, a da ne izgovorimo nijednu reč? To jest, možemo li gledati bilo šta objektivno, drveće, vodu, večernju zvezdu, ovaj neobičan svet u kojem živimo, prirodu, bez ijedne reči? Da bismo to otkrili, moramo odgovoriti na pitanje zašto je um uhvaćen u mrežu reči. Postavlja se pitanje možemo li gledati bilo šta ili bilo koga, uključujući tu i političare, razne gure i sveštenike i ceo cirkus koji se odvija u ime religije, možemo li gledati na sve to bez reakcije? Možemo li to učiniti? Možete li gledati svoju ženu, svog muža bez svih tih predstava, svih stvari koje ste akumulirali o njoj ili njemu, samo gledati? Čovek mora da otkrije zašto je um uhvaćen u zamku reči. Kada govorite o nekoj osobi: on je komunista ili totalitarista, vi ste ga zbrisali, stavili u kategoriju, u kavez i tu je kraj svemu. Vidite šta se dešava sa našim umom – on je uhvaćen u reči, ne u značenje i dubinu reči, nego samo u reči. Ovo zahteva pažljivo gledanje, što znači posmatrati. Ovoga jutra, na nebu se pojavio balon, mora da ste ga videli kako se sa svojom korpom podizao sve više i više. Da li ste tada rekli se-

bi: „Voleo bih da sam tamo gore“, ili: „Kako je to opasno“ i tome slično – mi nikada ništa ne gledamo bez reči, bez reakcija.

(Zanen 1984.)

Obično kada nekoga koji ima predstavu o sebi nazovu idiotom, on se odmah veže za tu izjavu, jer kada čovek ima predstavu o sebi i kada ga vredaju, on reaguje trenutno. S obzirom da je reakcija trenutna, obratite pažnju na tu trenutnost. To jest, slušajte vrlo pažljivo sugestiju da ste idiot, slušajte je budno; kada čovek sluša sa potpunom pažnjom, nema reakcije. Nedostatak suptilnog slušanja stvara predstavu i samim tim i reakciju.

Pretpostavimo da imam neku predstavu o sebi zato što sam putovao po svetu i video mnoge stvari itd. Vi dolazite i kažete: „Gledaj, stari druže, ti nisi tako dobar kao neki drugi guru, ili vođa, ili neki drugi učitelj, neki drugi idiot; ti sam si običan idiot!“ Ja slušam to potpuno, dajem potpunu pažnju onome što je rečeno. Kada postoji potpuna pažnja, nema formiranja centra. Jedino nepažnja stvara centar. Može li um koji je nemaran, mozak koji je zbunjen, uznemiren, neurotičan, koji se nije nikada stvarno suočio sa nečim, koji nije nikada došao do granica svojih sposobnosti, imati takvu potpunu pažnju? Kada postoji potpuna pažnja za izjavu da je neko idiot, ona sasvim gubi značenje. Jer kada postoji pažnja nema centra koji reaguje.

(Ohai 1982.)

Čin slušanja je čin opažanja aktivnosti sopstvenog uma. Kroz čin slušanja vi učite o sebi, o onome što vas sprečava da vidite, što vas sprečava da čujete. I tako otkrivате da uopšte ne slušate; stoga osećate da morate prisiljavati sebe na slušanje. A prisiljavanje na slušanje je takođe pogrešno. Zato je vrlo teško

slušati, ne samo onoga koji govori, već bilo šta u životu – slušati svoju ženu, svog muža, slušati neki politički govor, slušati sve što se priča na radiju, slušati ono što čitate u novinama – videti to jasno bez ikakvih predrasuda, bez ikakvog suda.

...Takvo slušanje je čin poniznosti.

(Nju Delhi 1962.)

RAZUMEVANJE „ONOGA ŠTO JESTE“

Da li čovek može razumeti celokupnu strukturu ega bez konflikta koji se javlja usled pokušaja da promeni „ono što jeste“? Drugim rečima, može li čovek sagledati, razmotriti šta je on, u suštini, činjenično, a da ne pokušava išta da promeni? Zaista, samo kada smo u stanju da sagledamo činjenicu takvu kakva jeste možemo se baviti njome; ali sve dok se borimo sa činjenicom, pokušavajući da je promenimo, pretvorimo u nešto drugo, nismo u stanju da razumemo „šta jeste“. Jedino kada razumemo „šta jeste“, možemo otići izvan toga.

Dakle, da bismo razumeli sopstvenu strukturu što je centralni problem postojanja, zar nije od suštinske važnosti da budemo svesni celokupnog procesa „ja“, „ja“ koje traga za uspehom, „ja“ koje je okrutno, „ja“ koje je posesivno, „ja“ koje izdvaja svako delo, svaku misao, kao „moje“? Da bismo razumeli to „ja“, zar ne bismo trebali da ga sagledamo takvog kakvo jeste, činjenično, bez borbe sa njim, bez pokušaja da ga promenimo? Zaista, jedino tada je moguće otići izvan.

(Pariz 1950.)

Kada želite da budete nešto drugo od onoga što jeste, počinjete da sledite, da imate neke standarde, formule, ideale, što znači da postoji kontradikcija između onoga što jeste i onoga što mislite da biste trebali biti. Zaista, onog trenutka kada poželite da budete nešto drugo od onoga što jeste, bez prethodnog razumevanja šta ste, pokrenuli ste proces samo-kontradikcije; a ta sama kontradikcija u vama je put imitaci-

je. Ako ste na primer lenji, vaš ideal je da ne budete lenji i trudite se da živite po svom idealu; u tom samom naporu, vi uspostavljate okvire imitacije.

Tako postoji kretanje ka unutra i kretanje ka spolja. Kretanje ka spolja zovete materijalističkim, a kretanje ka unutra smatrate duhovnim. Ali čovek koji se okreće ka unutra kako bi sledio ideal, koji teži da promeni sebe putem discipline i svega ostalog – um takvog čoveka postaje bojno polje kontradiktornih želja, zar ne? Psihološki, iznutra, on je ustanovio taj šablon imitacije, autoriteta i trudi se da živi po tom šablonu. Stoga, vaše kretanje ka unutra je isto toliko materijalističko koliko i kretanje ka spolja – materijalističko u smislu profitiranja. Spolja, vi žudite za većom moći, boljim položajem, prestižom, vi želite više zemlje, više imovine; a iznutra vi želite da budete nešto drugo od onoga što jeste. Dakle, oba predstavljaju oblike ličnog interesa, ličnog održanja...

Sada, postoji kretanje ka unutra koje nije motivisano željom da se bude drugačiji i zbog toga ono ne stvara kontradikciju u vama koja rada konfuziju. To je istinsko kretanje ka unutra – viđenje činjenice onakve kakva jeste, bez pokušaja da je promenite. Videti činjenicu da ste lenji, da vašim životom dominira autoritet u različitim formama – videti činjenicu, a ne pokušavati je promeniti, ne reći: „Ne smem biti lenj, moram biti slobodan od autoriteta“, jeste sigurno veoma važno, zato što ne stvara suprotnost i ne izaziva konfuziju kontradikcije u vama.

(Nju Delhi 1959.)

SAGOVORNIK: Vi kažete da je osloboditi se ega težak zadatak, a u isto vreme tvrdite da je bilo koji napor da se bude slobodan prepreka tom samom oslobodenju. Zar to nije začarani krug?

KRIŠNAMURTI: Šta je za nas napor? Kada ulažete napor? I ako nema napora, da li to podrazumeva lenjost, stagnaciju?...

Kada govorimo o ulaganju napora, za nas to uvek znači

naprezanje radi postignuća nekog rezultata, zar ne? Mi želimo bolje zdravlje, bolje razumevanje, bolji društveni, ekonomski ili politički položaj itd., što znači da uvek ulažemo napor kako bismo dospeli negde. Ili činimo napor da otklonimo određene psihološke blokade. Ako smo zavidni, govorimo kako ne bismo smeli da budemo zavidni i tako stvaramo otpor prema zavisti. Ili želimo da budemo vrlo učeni, želimo da znamo što više kako bismo ostavili utisak ili dobili bolji posao i zato čitamo, zato učimo. Poznat nam je jedino takav napor. Za većinu, napor je ili pozitivan ili negativan, to je proces postajanja ili nepostajanja; i taj sam prosek je centar ega, zar ne? Ako sam zavidan i uložim napor da *ne* budem zavidan, entitet koji ulaže taj napor je sigurno još uvek ego, „ja“. Bilo koji napor da se ovlada egom, pozitivno ili negativno, je još uvek deo ega i prema tome samo dalje ojačava ego; i tako je čovek uhvaćen u začarani krug. Dakle, problem je kako izaći iz tog začaranog kruga, tog beskrajnog lanca napora koji samo još više ojačava „ja“.

Možete izaći iz začaranog kruga samo ako ste ga svesni kao procesa u potpunosti. Kada um uviđa da je zavidan, on odmah želi da ne bude zavidan, zato što misli da će se odsustvo zavisti na neki način isplatiti; on izvlači određenu satisfakciju iz tog napora da ne bude zavidan, beleži spiritualne zasluge. Tako u toj nezavisti um nalazi sigurnost, zaklon, a onaj koji ulaže napor je i dalje „ja“, ego. Molim vas, uvidite to, samo to. Tada nastaje problem, šta da radim kada sam zavidan? Navikao sam na poricanje, na stvaranje otpora prema zavisti; sada vidim uzaludnost toga, apsurdnost toga da jedan deo mene poriče drugi deo, s obzirom da sam ja celina. Pa šta onda da radim? Ali mi nikada ne dolazimo do te tačke, nikada ne prepoznamo da smo mi oba, i zavist i želja da ne budemo zavidni. Kada smo zavidni, činimo napor da kontrolišemo zavist i mislimo da je taj napor koristan, da će doneti slobodu od ega. Neće. Ali kada razumem, kada sam potpuno svestan da su zavist i želja da ne budem zavidan, jedan isti proces, da li onda postoji napor? Tada se dešava nešto sasvim drugo...

Same reči „zavist“, „ljutnja“, „ljubomora“ podrazumevaju suđenje, poređenje, osuđivanje, zar ne? Vekovi obrazovanja, kulture, religijskog treninga su učinili da ove reči nose krivicu u sebi; one predstavljaju nešto što treba odbaciti, čemu se treba odupreti, sa čime se mora boriti, i naša cela reakcija je u tom smeru. Tako otkrivam da se sa imenovanjem određenih osećanja, već nalazim u poziciji osuđivanja, a sam čin osuđivanja, opiranja osećanju, ga ojačava... Dakle, ne imenovati i samim tim, ne osuđivati zavist, znači ne pothranjivati je. Kada čovek razume da sama reč „zavist“ podrazumeva osuđivanje, da je osećaj suprotstavljanja zavisti već utisnut u samoj reči, tada se javlja sloboda...

Dakle, šav napor da se prevaziđe, da se oslobodi od nečega, samo ojačava „ja“, ego; a kada čovek zaista razume ovo, kada je svestan pojave i njene suprotnosti kao celovitog procesa, i kada vidi da reč sama po sebi sadrži osudu ili potvrdu, tada čovek više nije uhvaćen u reči, i prema tome, um je slobodan da gleda, da posmatra „šta jeste“. Razumevanje „onoga što jeste“ i sloboda koju ono donosi nije posledica dugotrajne prakse, mukotrpnog rada kojem posvećujete tolike minute svakog jutra; ono se javlja jedino kada je čovek tokom celog dana svestan drveća, ptica, sopstvenih reakcija, stvari koje se dešavaju iznutra i spolja kao jedinstvenog procesa. Kada postoji osuđivanje ili odobravanje, poređenje ili poistovećivanje, nema shvatanja „onoga što jeste“ i zato je vrlo teško biti svestan. „Ono što jeste“ se može razumeti jedino iz trenutka u trenutak, što znači da čovek mora biti potpuno svestan da sudi, da svaka reč nosi ili potvrdu ili negaciju. Sve dok je um verbalni izražaj sopstvenog uslovljavanja, on nikada ne može biti slobodan. Sloboda postoji jedino kada je um ispražnjen od svake misli.

(Ohai 1955.)

Mnogi od nas su izabrali lakši put na kojem slede ideal nenasilja. Ali ako je čovek zaista zainteresovan duboko, iznu-

tra, kako da savlada nasilje, tada mi se čini da mora otkriti da li su ideali neophodni i da li će disciplina, vežba, neprekidno podsećanje da ne treba biti nasilan, ikada rešiti problem nasilja ili će samo pojačati egocentričnost pod parolom nenasilja. Bez sumnje, disciplinovati um ka idealu nenasilja je još uvek egocentrična aktivnost i prema tome samo još jedan oblik nasilja...

Da bi istraživao direktno, čovek se mora upitati da li je entitet, osoba koja želi da se oslobodi nasilja, različita od samog nasilja. Kada čovek prizna da je nasilan, da li je „ja“ koje želi da se oslobodi nasilja različito od osobine koju zove nasilje? Kada kažem: „Ja sam nasilan“, i želim da se oslobodim nasilja, da li je entitet koji je nasilan različit od onoga što zove nasilje? Drugim rečima, da li je onaj koji doživljava nasilje različit od samog doživljaja? Očigledno je da je onaj koji doživljava identičan sa doživljajem; on nije različit ili odvojen od nasilja. Mislim da je ovo vrlo važno razumeti; jer ako bi čovek zaista razumeo ovo, tada u oslobađanju uma od nasilja ne bi bilo nikakve egocentrične aktivnosti.

(Hamburg 1956.)

Da li um može biti svestan svog sopstvenog uslovljavanja, a da ne pokušava da se bori protiv toga? Kada je um svestan da je uslovljen i kada se ne bori protiv toga, jedino tada je slobodan da pokloni svu svoju pažnju ovoj uslovljenosti. Ono što je teško je biti svestan uslovljenosti bez remećenja pokušajem da se nešto učini u vezi sa tim. Ali, ako je um neprekidno svestan poznatog, to jest svih predrasuda, pretpostavki, verovanja, želja, iluzornog svakodnevnog mišljenja, ako je svestan svega toga bez pokušavanja da bude slobodan, tada ta sama svesnost sa sobom donosi slobodu. Tada je možda moguće da um bude stvarno miran, ne primiren na određenom nivou svesti, a uznemiren u dubini. Potpuni mir uma se može javiti samo kada um razume celokupan problem uslovljavanja, način na koji se to uslovljavanje dešava,

što podrazumeva stalno vraćanje na posmatranje svakog pokreta misli, na svesnost svake postavke, verovanja, straha. Tada možda postoji potpuni mir uma u kojem se može pojaviti nešto izvan uma.

(Sidnej 1955.)

UM MOŽE BITI SLOBODAN OVOG TRENUTKA

Mi umiremo od bolesti, nesreće i starosti, u bedi, u konfliktu, u bolu, u patnji. Zatim, postoji patnja koja se javlja usled vezanosti za stvari koje ostavljate za sobom – svoje prijatelje, svoju ženu, svoje knjige, svoje iskustvo, svoju slavu, karakter koji ste izgradili. Sve to ostavljate za sobom u užasnom strahu. Uvidite ovo sada, dok živite, pre nego što ovaj organizam nestane, propadne i umre. Ali misao kaže sebi: „U redu, znači, telo odlazi, ali ja preživljavam, nastavljam se u svojim knjigama, u svojoj deci, u svom radu kojeg prenosim na nekog drugog.“ To se takođe naziva besmrtnošću – jednim oblikom besmrtnosti. Ali knjiga, posao, ime, forma, oni takođe propadaju – neko drugi ih preuzima. A misao opet kaže: „Dobro, znam i to, ali ja ću se roditi ponovo u sledećem životu“ – ceo Istok veruje u to. Tako misao, budući da ne vidi sopstvenu prolaznost, da ne vidi strukturu koju je sagradila oko sebe kao „ja“ i njenu prolaznost, kaže: „Ja sam uzrok, a uzrok mora da traje.“ A taj uzrok je vreme i on kaže: „Ja ću se nastaviti, poboljšaću se – Bog je tu, ne mogu ga sada doseći, ali ću nastaviti, polako, dok na kraju ne postanem savršen“, dostižući ono što je isprojektovano kao Bog.

Postoji ideja da ljudska bića čine nepregledan tok – svako želi da se nastavi – i u tom toku misao o sebi opstaje. A kada vas medijum prizove, vi se manifestujete iz tog toka, zato što ste još uvek tu, u vašem svakodnevnom životu, zato što i dalje sledite istu stvar koju sledi svako ljudsko biće – sigurnost, trajnost, „ja“ i „ne-ja“, „mi“ i „oni“ tu konstantnu oku-

piranost sobom u tom toku u koji su sva ljudska bića uhvaćena. Kada umrete, vaša misao o sebi se nastavlja u tom toku, kao što to čini i sada – kao hrišćanin, budista, šta god da ste – pohlepan, zavidan, ambiciozan, uplašen, u potrazi za zadovoljstvom – to je taj ljudski tok u koji ste uhvaćeni. Ukoliko ne izađete iz njega sada, nastavice da se krećete u njemu – očigledno. Da li um može istupiti iz tog toka i suočiti se sa prolaznošću sada? Ako ste razumeli ovo, to je smrt, zar ne?

(Zanen 1974.)

Ego nije nešto stvarno samo po sebi, što kao crv koji ide od lista do lista, luta od jednog života do drugog, sakupljajući iskustva i akumulirajući mudrost, dok ne postigne ono najviše, što mi zamišljamo da je savršenstvo. Ta koncepcija je pogrešna, to je samo mišljenje, a ne stvarnost. Ovaj proces „ja“, ego, se može razotkriti opažanjem kako se on pomoću neznanja, tendencija, žudnji, preoblikuje i nanovo uspostavlja svoj kontinuitet u svakom trenutku. Impuls žudnje se obnavlja kroz vlastite voljne aktivnosti...

Da li se ovo ograničenje, frikcija, ovaj otpor pokretu života poznat kao ego, može ikada učiniti savršenim? Da li žudnja može postati savršena? Naravno da sebičnost ne može postati uzvišenija, čistija sebičnost; ona uvek ostaje ono što jeste. Ideja da će ego vremenom postati savršen je krajnje pogrešna i netačna.

(Njujork 1936.)

Ako danas nemate ljubavi, da li ćete je vežbom steći sledeće nedelje ili sledeće godine? Da li će to doneti ljubav? Ili se ljubav javlja samo onda kada onaj koji ulaže napor nestane, to jest kada više nema entiteta koji kaže: „Ja sam loš i moram postati dobar?“ Samo poimanje toga da sam loš i želja da

budem dobar su slični, jer potiču iz istog izvora, koji je „ja“. I da li se može ovo „ja“ koje kaže: „Ja sam loš i moram postati dobar“, ukinuti odmah, bez uvođenja vremena? To znači ne biti nešto, ne pokušavati da postanete nešto ili ništa. Ako zaista možete videti ovo, što je jednostavna činjenica, direktno to sagledati, onda je sve drugo obmana. Tada ćete otkriti da je želja za produžavanjem tog stanja, takođe iluzija, zato što je u tu želju uključen napor. Ako čovek duboko razume celokupnu želju za trajnošću, poriv za kontinuitetom, vidi iluzornost svega toga, tada se javlja potpuno drugačije stanje koje nije suprotno.

Dakle, da li možemo imati direktnu percepciju, bez uvođenja vremena? Naravno, to je jedina revolucija. Nema revolucije u vremenu, u ovoj bedi stalne težnje da se bude nešto. To je ono što svaki tragalac čini. On je u zatvoru patnje, ali nastavlja da se kreće, da proširuje i ulepšava taj zatvor; međutim, on je i dalje u zatvoru zato što psihološki sledi želju da bude, da postane nešto. I zar nije moguće sagledati ovu istinu i tako ne biti ništa? Nije stvar u tome da kažemo: „Moram biti ništa“ i da se zatim upitamo kako da budemo ništa, što je sve tako groteskno, detinjasto i nezrelo, već da sagledamo činjenicu direktno, bez uvođenja vremena.

(Sidnej 1955.)

SAGOVORNIK: Vi govorite o apsolutnom razumevanju, ali mi ne možemo razumeti ovog trenutka, potrebno nam je vreme.

KRIŠNAMURTI: Hajde da otkrijemo da li je to zaista tako. Vi mislite da tamo negde postoji Bog, Istina, ta izuzetna stvar za kojom čovek oduvek traga i da između te stvari i „mene“ postoji jaz, debeo zid taštine, pohlepe, ambicije, straha i tome slično. Zato vi kažete: „Meni je potrebno vreme da taj zid srušim, da ga istanjam, da ga učinim providnim kako bih video tu lepotu, tu dobrotu.“ Ali ja kažem da vam vreme u tome neće pomoći. Bez obzira da li imate jedan ili stotinu živo-

ta, sve dok mislite u terminima vremena, to vam neće uspeći. Sve vaše svete knjige, svi vaši gurui su vam rekli da vam je vreme neophodno; ali ko je taj entitet kojem je potrebno vreme da svakodnevno glača zid ili da ga sruši, ko je taj koji kaže: „Postoji distanca između mene i te Stvarnosti?“ Upravo taj entitet je onaj koji kreira vreme, zato što želi da nešto postigne i stoga misli u terminima „dolaženja negde“. Dakle, on je taj koji je stvorio tu ideju, iluziju, da postoji prostor između „mene“ i te Stvarnosti, i pošto je stvorio taj prostor, taj jaz koji je vreme, on pita: „Kako da ga premostim?“

Molim vas, sagledajte to. Bilo koja kretnja uma ka onome što on naziva Stvarnošću, kreira vreme, tako da je na taj način nemoguće premostiti jaz. Sve dok postoji entitet koji kaže: „Disciplinovaću se, kontrolisati, praktikovaću iz dana u dan vrline kako bih srušio zid između mene i Stvarnosti“, isti taj entitet gradi zid, distancu između sebe i Stvarnosti. Vrlina je od suštinske važnosti, zato što donosi slobodu, red, ali sama po sebi ne vodi do Stvarnosti. Društvo je stvorilo vrlinu, i da biste živeli u društvu, morate imati vrlina. Možda su mnogi od vas vrli, dobri, ljubazni, saosećajni, skromni, a ipak ne poseduju tu izuzetno kreativnu stvar bez koje je vrlina skoro beznačajna, samo socijalno ulje koje omogućava društvu da glatko funkcioniše.

Dakle, dokle god um misli u terminima postajanja, sve dok govori: „Ja sam ovde, ali moram otići tamo“, sve dok želi da postane nešto, upravnik, izvršilac, sve dok kaže: „Ispuniću to, dostići ću Boga“, potrebno mu je vreme. Sada, ako možete da uočite i razumete ovu činjenicu, onda vas u tom trenutku nema, vi ste ništa, i za vas ne postoji vreme. Tada nema jaza, nema „mene“ i te „Stvarnosti“, već postoji samo stanje bića u kojem nalazimo neopisivu radost. Tada nema težnje, nema rasipanja energije. Treba da imate energije u izobilju, ali ne zahvaljujući kontroli. Ako kažete: „Zavetovaću se na celibat, disciplinovaću se kako bih imao više energije“, to je još jedna pogodba. Sve su to stranputice i trikovi uma kako bi postigao nešto, došao negde. Osoba koja se zavetovala na celibat ne poznaje ljubav, jer je zainteresovana

samo za sebe i svoja postignuća.

Stoga, bitno je uvideti sve ovo, kako um obmanjuje sam sebe, kako stvara distancu između sebe i Stvarnosti za koju misli da postoji. Sve dok postoji bilo koja kretnja uma ka cilju, mora postojati postepenost, mora postojati vreme. Međutim, samo slušanje ovoga, njegovo poimanje i razumevanje, oslobađa um od vremena. Ali vi možete slušati ovo, razumeti, samo kada nema težnje za postajanjem, kada ne želite da budete nešto, kada je vaš um ogoljen od svih iskustava – a to je upravo sada, dok me slušate. Ja vas nisam hipnotisao, vi ste tihi zato što slušate nešto što je istinito. Ako možete mirno da slušate makar jedan minut, jednu sekundu, tada ćete otkriti da taj sam mir, sama tišina te sekunde u sebi nosi celokupno izobilje, bogatstvo i lepotu i blagostanje istine. U tom trenutku se javlja potpuna pažnja bez ikakvog motiva i ta savršena pažnja ne želi da ima još nešto više, niti da bude bolja. Ta savršena pažnja je jedino dobro i stoga od nje nema ničeg boljeg.

Tvrdim da se um može osloboditi ovog trenutka i da nema postepenog procesa kroz koji će se um vremenom osloboditi. Samo um koji je vrlo tih može biti slobodan, a ta tišina se ne može steći akumuliranjem znanja ili vrlina, niti se može spoznati bilo kojom disciplinom ili žrtvovanjem.

(Bombaj 1955.)

NEMA STAZE DO ISTINE

Mislilac, tragajući za daljom sigurnošću, nalazi utočište u ideji koju naziva Bog, religija. Ali to nije religija, to je samo produžetak njegovog egoizma, njegova sopstvena projekcija. To je projektovana ispravnost, projektovano poštovanje; a to poštovanje ne može primiti Istinu. Mnogi od nas su veoma poštovani, u političkom, ekonomskom ili religijskom smislu. Mi želimo da budemo nešto, ovde ili u nekom drugom svetu. Želja za životom u drugom svetu, u drugačijem obliku, je još uvek lična projekcija, to je još uvek služenje sebe; a takva projekcija sigurno nije religija. Religija je nešto mnogo šire, mnogo dublje, od obične projekcije ega; konačno, i vaše verovanje je projekcija. Vaši ideali su vaše lične projekcije, bilo nacionalne ili religijske, a povodenje za takvim projekcijama je očigledno zadovoljavanje ega i samim tim ograničavanje uma na verovanje; prema tome, ono nije stvarno...

Odnos je bolan, uznemirujući, konstantno promenljiv u svojim zahtevima, i zato mi bežimo od njega u ono što zovemo Bog, za šta mislimo da je težnja ka Stvarnosti. Onaj koji teži, ne može težiti stvarnom. On može jedino težiti sopstvenom idealu koji je njegova projekcija. Zbog toga je naš odnos i razumevanje tog odnosa istinska religija i ništa drugo sem toga, jer je u tom odnosu sadržan celokupni smisao postojanja. U odnosu, bilo sa ljudima, sa prirodom, drvećem, sa zvezdama, idejama, sa državom – u tom odnosu se potpuno razotkriva mislilac i misao, što je čovek, što je um. Ego se pojavljuje kroz fokusiranje na konflikt; fokusiranje na konflikt daje umu samosvest. U protivnom, nema ega; i mada

možete podići ego na veoma visok nivo, to je još uvek zadovoljavanje ega.

Dakle, da bi čovek primio Stvarnost, ne *tragao* za njom, da bi čuo glas večnog, bez obzira šta ono bilo, mora da razume odnos.

(Radahmandri 1949.)

Mada um može želeti da zadrži trajni mir, trajni spokoj, blaženstvo, ili šta god hoćete, da li postoji takvo trajno stanje? Ako postoji, tada do njega mora postojati staza, i u tom slučaju su vežba, disciplina, sistem meditacije neophodni za postizanje tog stanja. Međutim, ako osmotrimo bliže i dublje, otkrivamo da nema ničega što je trajno. Ali um odbacuje ovu činjenicu zato što traga za nekim oblikom sigurnosti; i iz svoje sopstvene želje projektuje ideju Istine kao nešto trajno, apsolutno i onda nastavlja da izmišlja staze koje vode ka tom cilju. Ovaj svrsishodan izum nema nikakav značaj za čoveka koji zaista želi da otkrije šta je istinito.

Stoga, nema staze do Istine zato što se Istina mora otkrivati iz trenutka u trenutak. To nije stvar koja je posledica akumuliranog iskustva. Čovek mora umreti za sva iskustva, zato što je to što akumulira, sakuplja, ego, „ja“ koje večno traga za sopstvenom sigurnošću, sopstvenom trajnošću i kontinuitetom. Svaki um čije misli izvire iz ove želje za samoodržanjem, za postignućem, uspehom, u ovom svetu ili sledećem, osuđen je da bude obmanut i samim tim da pati. Međutim, ako um počne da razumeva sebe tako što će biti svestan svojih aktivnosti, posmatrati svoje pokrete i reakcije; ako je sposoban da psihološki umre za želju da bude siguran i tako se oslobodi od prošlosti, prošlosti koja je akumuliranje sopstvenih želja i iskustava, prošlosti koja je održavanje „ja“, ega, tada će videti da uopšte nema staza do Istine, već da postoji konstantno otkrivanje iz trenutka u trenutak.

Konačno, ono što sakuplja, gomila, što ima kontinuitet, je ego koji poznaje patnju i koji je proizvod vremena. Ovo ego-

centrično sećanje na „mene“ i „moje“ – *moje* posede, *moje* vrline, *moje* osobine, *moja* verovanja – je ono koje traga za sigurnošću i želi da traje. Takav um izmišlja sve ove staze, koje uopšte nisu stvarne. Na nesreću, ljudi koji imaju moć i položaj, iskorišćavaju druge govoreći da postoje različite staze – okultne, mistične itd., ali u trenutku kada čovek uvidi sve ovo, on otkriva za sebe da nema staze do Istine. Kada je um u stanju da psihološki umre za sve stvari koje je sakupljao radi sopstvene sigurnosti, samo tada se pojavljuje Stvarnost.

(Sidnej 1955.)

POSMATRATI ZNAČI GLEDATI BEZ IZBORA

SAGOVORNIK: Ja vas slušam godinama i postao sam vrlo dobar u posmatranju sopstvenih misli i svestan svega što radim, ali nisam nikada dotakao prave dubine ili doživeo transformaciju o kojoj govorite. Zašto?

KRIŠNAMURTI: Mislim da je prilično jasno zašto niko od nas ne doživljava nešto izvan običnog posmatranja. Mogu se javiti retki trenuci emocionalnog stanja u kojem vidimo, takoreći, plavetnilo neba između oblaka, ali ja ne mislim na tako nešto. Sva takva iskustva su privremena i nemaju skoro nikakav značaj. Onaj ko je postavio pitanje želi da sazna zašto, nakon svih ovih godina posmatranja, nije otkrio prave dubine. Zašto bi uopšte trebalo da ih otkrije? Vi mislite da ćete posmatranjem misli zaraditi neku nagradu – ako učinite *ovo*, dobićete *ono*. Vi u stvari uopšte ne posmatrate, zato što je vaš um zaokupljen nagradom. Vi mislite da ćete posmatranjem, svesnošću, postati ljubazniji, da ćete manje patiti, da se nećete lako iznervirati, da ćete dostići nešto izvan; tako da je vaše posmatranje proces kupovanja. Sa ovim novčićem vi kupujete ono, što znači da je vaše posmatranje proces biranja; stoga, to nije posmatranje, to nije pažnja. Posmatrati znači gledati bez izbora, videti sebe onakvog kakvi zaista jeste, bez bilo kakvog pokreta želje za promenom, što je izuzetno teško učiniti, ali to ne znači da ćete ostati u svom sadašnjem stanju. Vi ne znate šta će se dogoditi ako vidite sebe onakvog kakvi jeste, bez namere da promenite ono što vidite.

Navešću jedan primer kako biste to razumeli. Recimo da sam nasilan, kao što većina ljudi jeste. Cela naša kultura je nasilna, ali ja sada neću ulaziti u anatomiju nasilja zato što to nije problem kojim se bavimo. Ja sam nasilan i shvatam da sam nasilan. Šta se dešava? Moja trenutna reakcija je da moram učiniti nešto u pogledu toga, zar ne? Odmah kažem sebi da moram postati nenasilan. To je ono čemu nas uče svi religiozni učitelji vekovima: da, ako smo nasilni, moramo postati nenasilni. Zato ja vežbam, radim svakakve ideološke stvari. Ali sada vidim kako je to apsurdno, zato što je entitet koji posmatra nasilje i želi da ga promeni u nenasilje, još uvek nasilan. Iz tog razloga se ja ne bavim ekspresijom tog entiteta, već samim entitetom.

Sada, šta je taj entitet koji kaže: „Ne smem biti nasilan“? Da li je taj entitet različit od nasilja koje je primetio? Da li su to dva različita stanja? Naravno da su nasilje i entitet koji govori: „Moram promeniti nasilje u nenasilje“, jedno te isto. Uočiti ovu činjenicu znači prekinuti sa svakim konfliktom. Tu prestaje svaki konflikt koji nastaje usled pokušaja da se nešto promeni, zato što uviđam da je sam pokret uma da ne bude nasilan, posledica nasilja.

Dakle, sagovornik želi da sazna zašto ne može da ode izvan površne buke uma. Iz prostog razloga što, svesno ili nesvesno, um uvek traga za nečim, i to samo traganje donosi nasilje, takmičenje, osećaj krajnjeg nezadovoljstva. Samo onda kada je um savršeno miran, postoji mogućnost doticanja pravih dubina.

(Ohai 1955.)

SAGOVORNIK: Kada se ego rasprši, kada više nema osećaja odvojenosti i postoji samo Jedno, kada Život jedino jeste, šta je to što je svesno toga?

KRIŠNAMURTI: Kada se ego rasprši, vi ćete to znati. Kada je osećaj odvojenosti nestao, kada ste se oslobodili svake žudnje, znaćete da ne postoji „Jedno“. Postoji nešto drugo. Vi ponovo

pokušavate da zamislite šta je Istina. Vi govorite da Život ili jeste ili nije; da je on jedinstvo, da je on „Jedno“. Uveravam vas da ne možete sebi ni predstaviti tu ekstazu ili njene kvalitete; vi ne možete misliti o njoj, zato što je to o čemu mislite izvan vašeg uma, a vaš um je tek posmatrač. Um postaje ne-um, tako da ne može da pojmi. Kada um izgubi svoju sposobnost da se bavi sobom, tada instinski zna. Vi intelektualno zamišljate šta je Istina: na osnovu čitanja i slušanja, vi formirate koncepciju, i pokušavate da oblikujete svoj život po toj koncepciji, po toj predstavi.

Ako mi dozvolite da budem ličan, nisam nikada zamišljao šta je Istina. Nisam nikada želeo da je posedujem. Kako možete želeti nešto, a da ne znate šta je to? Ali sam znao stvari koje su me ograničavale, koje su paralisale moje misli, moje emocije, rasipale moju energiju. Znao sam ono što je prilično lako znati. Dakle, kroz proces oslobađanja sebe od žudnje, uzroka mnogih prepreka, spoznao sam šta je Istina; ali da mi je neko rekao unapred šta je ona i da sam je zamišljao, oblikujući svoj život po toj ideji, to ne bi bila Istina, to bi bila mrtva stvar, postignuće koje bi se ubrzo pretvorilo u pepeo. A to je ono što vi pokušavate da uradite. Vaša celokupna struktura misli se zasniva na sticanju i imitaciji, i prema tome sva vaša postignuća nisu ništa drugo do pepeo, ništavilo, a samo mali broj ljudi vidi bedu toga.

Nemojte pokušavati da pronadete Istinu, da je otkrijete, slušajući mene, niti da osetite šta je ona. Takav napor je uzaludan. Mada je možete čak i osetiti povremeno, nemojte pokušavati da je zadržite, već otklonite uzrok vašeg otpora i znaćete. Na ovaj način, vi se oslobađate i ne postajete mašina, standardizovani objekat. To je jedini prirodan ljudski način. Postajući svesni sebe, svesni ste svojih sopstvenih ograničenja; u tom pokretu svesnosti vi otkrivате sve što vas zarobljava i kroz taj sam pokret se oslobađate. Ovo je potvrda istinske inteligencije, istinskog razlučivanja.

Dakle, nemojte zamišljati šta je Istina, govoreći da je ona jedan plamen koji gori u mnogim lampama i da ćemo se svi mi sjediniti u budućnosti. Sve su to samo žarke želje, unifor-

misane i standardizovane misli kroz koje se nadate da neće biti napora, da ćete dostići krajnji mir, što je zapravo smrt. Međutim, ako se vaš um oslobodi ideje budućnosti, ako ne zamišlja nezamislivo, nego živi u sadašnjosti, tada se u samom prodiranju kroz mnoge slojeve žudnje realizuje ekstaza Života. Na ovaj način vi stvarate red u svetu haosa. Mada postajete vrhunska individua u svojoj samoći, gubite svaku posebnost i nalik ste vetru koji se kreće, koji nema odmorišta; vi ste kao voda koja se prilagođava svakoj posudi. Ali, ako je vaš um opterećen budućnošću, idejom, vi ćete umreti, vaš mir nije ništa drugo do stagnacija.

(Bilten Zvezde 1932.)

TIŠINA JE POČETAK MUDROSTI

Život nije samo „ja“ u akciji; to je i život životinje, život prirode, deteta koje prosi na ulici. Koliko često pogledamo neko drvo? Da li ikada pogledate drvo ili cvet? A kada to i učinite, da li u tome ima dubokog poštovanja – ne prema cvetu koji će da nestane, nego prema lepoti cveta, prema toj neobičnoj stvari koja je život? Ovo podrazumeva savršen osećaj poniznosti bez ikakvog osećaja prosjačenja. Tada je vaš um sam po sebi miran... I u tom miru nema tebe i mene, postoji samo mir.

(Bombaj 1953.)

Misao je samo nagomilano sećanje, iskustvo, znanje i zato misao nikada ne može pronaći mudrost. Samo onda kada mišljenje prestane, postoji mudrost; a mišljenje može prestati jedino kada dođe kraj procesu akumulacije – koji se zasniva na „meni“ i „mojem“. Dokle god um funkcioniše unutar okvira „mene“ i „mojeg“ koji su obična reakcija, ne može biti mudrosti. Mudrost je stanje spontanosti koje nema centar, u kojem nema akumulirajućeg entiteta.

Da biste otkrili istinu u vezi sa nekim pitanjem, problemom, proces mišljenja, koji je mehanički i koji nam je poznat, mora prestati. Prema tome, to znači da mora postojati potpuna unutrašnja tišina, da bi se spoznala kreativnost koja nije mehanička, koja nije samo reakcija. Dakle, tišina je početak mudrosti.

Kada imate neki problem, vaša prva reakcija je mišljenje

o tome, opiranje, poricanje, prihvatanje ili objašnjavanje, zar ne? Uzmite bilo koji problem koji vam se javlja i videćete da je vaša trenutna reakcija ili opiranje ili prihvatanje ili ako ne radite nijednu od tih stvari, onda opravdavate ili objašnjavate. Tako se sa postavljanjem pitanja vaš um trenutno stavlja u pokret; kao mašina, on odmah daje odgovor. Ali ako ste rešili problem, trenutni odgovor je tišina, a ne mišljenje...

Ta tišina nije stvar koja se može gajiti; do nje nema sredstva, nema staza, nema „kako“. Pitati „kako“ znači kultivisati, reagovati, odgovoriti na želju za akumuliranjem tišine. Ali kada budete razumeli ceo proces akumuliranja, koji je proces mišljenja, tada ćete znati tu tišinu iz koje izvire akcija koja nije reakcija; i čovek može živeti u toj tišini sve vreme, ona nije talenat, sposobnost – ona nema nikakve veze sa sposobnošću.

(Bombaj 1949-1950.)

Činjenica je da svako od nas na različite načine pokušava da postane nešto, ne samo u spoljašnjem svetu, nego pre svega psihološki, i taj psihološki, unutrašnji pokret direktno utiče na spoljašnjost, a ne obrnuto. Ideje su najdestruktivnije, ne činjenice. Činjenica je sledeća: misao je izgradila ovu psihološku strukturu koja se bazira na tome da postanemo nešto drugo od onoga što jesmo i zato se mi pitamo da li je to uzrok ljudske patnje?

Dakle, ako je to uzrok, da li je moguće živeti u ovom svetu, a psihološki ne postajati neko i nešto? Vi niste ništa drugo nego to postajanje. Pitam se da li to vidite? Možete reći: „Ako ne postanem nešto, šta sam onda ja? Mogu postati biljka, budući da neću raditi ništa.“ Ali da li ste se ikada zapitali, dublje proučili ovo pitanje ne-postajanja nečim? To znači totalni psihološki krah poređenja, imitacije, povinovanja. Ako je to uzrok ove sveopšte ljudske mizerije, da svako ljudsko biće širom sveta još uvek prati isti šablon utvrđen milenijumima, bilo da živi u malom selu ili u komfornom stanu na trinae-

stom spratu – ako je to uzrok, on se može prirodno ukinuti. Šta je onda čovek? Da li je on ništa? Obratite pažnju: da li ste vi nešto u postajanju? Psihološki postajati nešto znači biti ništa na kraju. Pitam se, da li shvatate ovo? Ali mi se plašimo toga.

Dakle, ako je to uzrok, da li je ovo postajanje pokret misli? Želim samospoznaju, želim da spoznam sebe. Uvidite obmanu. Želim da znam sebe i zato počinjem da analiziram, da posmatram, da ispitujem. Samo posmatranje, samo ispitivanje, sam unutrašnji pokret, takoreći, je još uvek pokret postajanja. Pitam se da li uvidate ovo, s obzirom da dolazimo do nekih suštinskih stvari. Svaki pokret uma da se postane ili ne postane je isti. Postajanje je pokret misli i vi kažete: „Vidim to i moram prekinuti sa tim i postati nešto drugo.“ To je još uvek pokret misli, samo u drugom pravcu. Da li se može ukinuti taj pokret misli? Da li misao može da se ne kreće ni u jednom pravcu?

(Zanen 1980.)

„Ja“ se ne može odreći sebe. Sve što može da uradi je da bude mirno; a ne može biti mirno bez razumevanja celokupne strukture i značenja „ja“. Ili se ta struktura i značenje mogu razumeti potpuno, odmah, ili se ne mogu uopšte razumeti; i to je jedini put, nema drugog. Ako kažete: „Vežbaću, postepeno ću raditi na tome sve dok „ja“ ne umre, tada ste upali u još jednu zamku, ja.“

(Ohai 1966.)

Kada je um miran, ne veštački učinjen mirnim, tada otkrivате da postoji osećaj totalne nesigurnosti u kojoj je potpuna sigurnost zato što je „ja“, ego koji se neprestano bori odsutan... U tom miru je svaka misao, svaki odgovor, svaka reakcija, svaki pokret ega otklonjen i to je ono što je, čini mi

se, važno ako želimo da rešimo bilo koji problem u životu.

(Njujork 1954.)

Sve što um može da uradi je da spozna sebe. On mora spoznati sopstvena ograničenja – motive, osećanja, strasti, grubosti, nedostatak ljubavi i osvestiti sve svoje mnogobrojne aktivnosti. Čovek mora videti sve ovo i ostati tih, bez pitanja, bez prosjačenja, bez pružanja ruke da bi se nešto dobio. Ako ispružite ruku, ona će zauvek ostati prazna. Spoznati sebe, nesvesno kao i svesno, je početak mudrosti, a takva samospoznaja donosi slobodu – ali to nije sloboda za vas da doživite Stvarnost. Čovek koji je slobodan nije slobodan zbog nečega ili od nečega; on je jednostavno slobodan; a tada, ako to stanje Stvarnosti želi da dođe, ono će doći. Ali kada biste vi tragali za njim, izgledalo bi kao da slep čovek traži svetlo; nikada ga ne biste našli.

(Štokholm 1956.)

Jedino savršena tišina može izazvati potpunu revoluciju u psihi – ne napor, ne kontrola, ne iskustvo ili autoritet. Ta tišina je krajnje živa; to nije mrtva tišina. Da biste došli do te tišine, morate da prođete kroz sve to. Ili ćete to odmah uraditi, ili će vam biti potrebno vreme i analiza; a kada date sebi vremena za analizu, već ste izgubili tišinu...

Kada ste razumeli strah, autoritet i otklanjanje svakog zahteva za iskustvom – što je zaista najviši oblik zrelosti – tada um postaje savršeno tih. Samo u takvoj tišini, koja je veoma živa, uvidate, ako ste otišli toliko daleko, da se dešava potpuna revolucija u psihi. Samo takav um može stvoriti novo društvo. Mora postojati novo društvo, nova zajednica ljudi, koji mada žive u svetu, nisu od ovoga sveta.

(Njujork 1966.)

Meditacija je pražnjenje uma od aktivnosti ega, a to se ne može postići nijednom vežbom, nijednim metodom ili rečima: „Kaži mi šta da radim.“ Stoga, ako vas ovo zaista interesuje, zaista zanima, morate sami otkriti svoje sopstvene aktivnosti ega kao „ja“; navike, verbalne izjave, ponašanje, obmane, krivicu koju gajite i koje se držite – kao da se radi o nekoj dragocenoj stvari, umesto da je odbacite – kazne, sve aktivnosti ega. A to zahteva svesnost. Sada, šta to znači biti svestan? Svesnost podrazumeva posmatranje u kojem nema nikakvog izbora. Samo posmatrati bez interpretacije, prevođenja, iskrivljavanja, što nije moguće sve dok postoji posmatrač koji pokušava da bude svestan.

Stoga, da li možete biti svesni, pažljivi, tako da u toj pažnji postoji samo posmatranje, bez posmatrača? Sada, poslušajte ovo. Čuli ste izjavu: svesnost je stanje uma u kojem nema posmatrača i njegovog biranja. Čuli ste je i odmah hoćete da je stavite u praksu, u akciju. Vi kažete: „Šta treba da učinim? Kako da budem svestan bez posmatrača?“ Znači, želite da se to odmah desi. A to znači da uistinu niste čuli izjavu. Više vas zanima da je stavite u praksu, nego da je poslušate. To je kao da gledate cvet, mirišući ga. Cvet je tu, njegova lepota, boja, ljupkost. Vi ga gledate, berete i počinjete da komadate. To isto činite i kada slušate ovu izjavu, da u svesnosti, u pažnji, nema posmatrača. Ako postoji posmatrač, tada se javlja problem izbora, konflikta i svega ostalog. Čujete ovo i odmah se javlja reakcija u umu: kako da to učinim? Prema tome, vas više zanima šta da učinite u pogledu ove izjave, nego da je stvarno saslušate. Ako je potpuno slušate, tada udišete njen miris, njenu istinitost. I taj miris, ta istina dela, a ne „ja“ koje se trudi da ispravno dela.

Zato, ako želite da meditirate, ako želite da otkrijete lepotu meditacije i njene dubine, morate ispitivati, razumeti aktivnost ega koji je proizvod vremena. Dakle, morate shvatiti vreme. Vreme je pokret. Molim vas, slušajte ovo. Nemojte činiti ništa u vezi sa tim. Samo *slušajte*. Otkrijte da li je to istinito ili ne. Samo posmatrajte. Slušajte srcem, a ne malim bednim umom. Vreme je pokret, fizički i psihološki. Fizički,

da biste odavde otišli tamo, potrebno vam je vreme. Psihološki, pokret vremena teži da promeni „ono što jeste“ u „ono što bi trebalo da bude“. Zato misao, koja je vreme, nikada ne može biti mirna jer misao je pokret. A taj pokret je deo ega...

Dakle, kada je čovek svestan pokreta ega u svim njegovim aktivnostima, kao ambicije, ispunjenja, u odnosima i slično, iz toga se rađa um koji je potpuno miran – ne misao koja je mirna – da li razumete razliku? Mnogi ljudi pokušavaju da kontrolišu svoje misli, nadajući se da će tako doneti mir umu. Ali oni ne vide da je sama misao pokret. Vi možete taj pokret deliti na posmatrača i posmatrano, ili mislioca i mišljeno, ili kontrolora i kontrolisano, ali to je još uvek pokret. Misao nikada ne može biti mirna; ako je mirna, ona umire, i samim tim ne može sebi priuštiti taj mir. Dakle, ako ste u sve ovo, u sebe, ušli duboko, tada ćete videti da um postaje potpuno miran, ne prisilno miran, ne kontrolisan, ne hipnotisan.

(Zanen 1973.)

SAGOVORNIK: Zašto je teško isprazniti um?

KRIŠNAMURTI: Sada, samo slušajte to pitanje: zašto je toliko teško isprazniti um? Slušajte to. Govornik je izjavio: meditacija je pražnjenje uma od aktivnosti ega. Vi ste to čuli. Izvukli ste iz toga zaključak, rekavši: „Kako to da učinim?“ – i u tom samom činu vam je postalo vrlo teško. Zato vi pitate: „Zašto je toliko teško isprazniti um?“ To znači, da vi uopšte niste slušali izjavu. Vi ste iz nje izvukli zaključak i rekli: „Voleo bih da to uradim, ali bože, kako je to teško.“ Ali slušajte ne izvlačeći iz nje konstataciju: „Moram isprazniti um“, a zatim: „Kako to da učinim?“ i „Kako je to teško“, jer onda imate ogroman problem. Ne možete isprazniti um, šta god radili nećete uspeti, zato što je sama želja da ga ispraznite deo aktivnosti ega. Ali slušajte je, slušajte samu izjavu, znajući da ne možete uraditi baš ništa, samo je slušajte. Pogledajte, gospodo, ja slušam ovaj avion; slušajte ga i vi. Slušajte ga bez

ikakvog opiranja; slušajte ga bez reči: „Pokušavam da razumem o čemu on govori, kako da slušam taj avion, želim da slušam ono što on govori.“ Dakle, ako samo slušate taj avion bez ikakvog opiranja, šta se dešava? Vi samo slušate. Nema nikakvih teškoća. Ali ako sledite izjavu da je meditacija to i to, onda će vas to razgneviti; videćete mnoge teškoće i reći: „Kako je moguće to učiniti, živeći u ovom zverskom svetu?“, itd. Međutim, ako slušate bez rezerve, potpuno, onda taj sam čin slušanja proizvodi u umu pokret koji nije aktivnost ega. A taj pokret operiše u svakodnevnom životu bez ikakvih teškoća.

(Zanen 1973.)

U SVETLOSTI TIŠINE SVI PROBLEMI NESTAJU

Misao ne može rešiti nijedan ljudski problem, jer je ona sama po sebi problem.

(Komentari iz života)

U svetlosti tišine svi problemi nestaju. Ovu svetlost ne rada poznati pokret misli. Nju takođe ne rada ni samo-otkrivajuće znanje. Njen plam ne nastaje vremenom ili činom volje. Ona se javlja jedino u meditaciji. Meditacija nije privatna svojina; ona ne predstavlja ličnu potragu za zadovoljstvom. Zadovoljstvo uvek odvaja i deli. U meditaciji iščezava linija koja nas razdvaja; u njoj svetlost tišine uništava znanje o „ja“. To „ja“ se ne može beskonačno proučavati, jer se ono menja iz dana u dan, ali je njegov domet uvek ograničen iako se čini da nije tako. Tišina je sloboda, a sloboda se javlja kao vrhunac potpunog reda.

(Jedina revolucija)

Kako smo samo nestrpljivi u pronalaženju rešenja za naše probleme! Toliko želimo da pronađemo odgovor da nismo u stanju da proučimo problem; naša želja nas sprečava da mirno posmatramo problem. Problem je taj koji je važan, a ne odgovor. Ako tragamo za nekim odgovorom sigurno ćemo ga pronaći, ali problem će i dalje postojati jer ga odgovor ne rešava. Naše traganje je bežanje od problema, a rešenje pri-

vidno olakšanje, tako da nikada ne dolazimo do pravog razumevanja problema. Svi naši problemi potiču iz istog izvora, a bez razumevanja tog izvora bilo koji pokušaj da rešimo probleme vodiće nas samo u još veću bedu i konfuziju. Pre svega nam mora biti jasno da li je naša namera da razumemo problem ozbiljna, kako bismo uvideli neophodnost oslobađanja od svih problema. Bez slobode od problema nema spokojstva; a spokojstvo je od suštinske važnosti za sreću koja ne treba da bude sama po sebi cilj. Kao što se jezero umiri kada stane vetar, tako se i um smiruje sa nestankom problema. Ali um se ne može nasilno *učiniti* mirnim; ako se to i desi, on postaje mrtav, ustajala bara. Kada je ovo jasno, onaj koji stvara probleme se može posmatrati. Posmatranje mora biti mirno, a nikako prilagođeno unapred određenom planu koji se zasniva na zadovoljstvu i bolu.

SAGOVORNIK: „Ali vi tražite nemoguće! Naše obrazovanje trenira um da razlikuje, poredi, sudi, bira i veoma je teško ne osuđivati ili odobravati ono što se posmatra. Kako se osloboditi ove uslovljenosti i mirno posmatrati?“

KRIŠNAMURTI: Ako posmatrate, ovo mirno posmatranje, pasivna svesnost će biti od suštinske važnosti za razumevanje i tada će vas istinitost vašeg opažanja osloboditi nasleđa. Jedino ukoliko ne uvidate trenutnu neophodnost pasivne pa ipak budne svesnosti, pojavljuje se „kako“, potraga za sredstvima koja će vam pomoći da se rešite nasleđa. Istina je ta koja oslobađa, a ne sredstva ili sistemi. Istina da jedino mirno posmatranje donosi razumevanje, mora se uvideti; tek tada ćete biti slobodni od osuđivanja i odobravanja. Kada ugledate opasnost ne pitate kako da je izbegnete. Samo zato što ne uvidate neophodnost pasivne svesnosti vi pitate „kako“. Zašto ne uvidate ovu neophodnost?

SAGOVORNIK: „Ja to želim, ali nikada ranije nisam razmišljao na taj način. Sve što mogu reći je da želim da se oslobodim problema zato što su oni pravo mučenje. Želim da budem srećan kao i drugi ljudi.“

KRIŠNAMURTI: Svesno ili nesvesno, mi odbijamo da sagledamo suštinsku važnost pasivne svesnosti zato što, u stvari,

ne želimo da se rešimo svojih problema; jer šta bismo bili bez njih? Mi ćemo se radije držati nečega što nam je poznato, ma koliko to bolno bilo, nego rizikovati da potražimo nešto što će nas ko zna kuda odvesti. Sa problemima smo, u najmanju ruku, na sigurnom; ali i sama pomisao na traganje za njihovim stvaraočem koje nas može odvesti u nepoznato, stvara u nama strah i tupost. Um bi bio izgubljen kada ne bi brinuo o problemima; on se bavi problemima, bilo da su u pitanju kuhinjski problemi, politički ili lični, religijski ili ideološki, na taj način nas problemi čine ništavnim i usko-grudim. Um koji brine o svom spiritualnom napretku podjednako je beznačajan kao i um zaokupljen svetskim problemima. Problemi opterećuju um strahom jer problemi osnažuju ego, „ja“ i „moje“. Bez problema, bez uspona i padova nema ega.

(Komentari iz života)

Naša celokupna kultura, naše celo obrazovanje govori nam da um mora biti zaokupljen; pa ipak meni se čini da sama zaokupljenost stvara problem. To ne znači da problema nema – problema *ima*; ali ja mislim da sama zaokupljenost problemom sprečava njegovo razumevanje. Zaista je veoma interesantno posmatrati um, posmatrati svoj sopstveni um i otkriti kako je neprekidno nečim zaokupljen – ne postoji ni jedan jedini trenutak kada je miran, nezaokupljen, prazan; on nikada nije kao prostor bez granica.

Budući da smo tako zaokupljeni, naši problemi se neprekidno uvećavaju; i rešenje jednog određenog problema, a da pritom nismo razumeli celokupan proces zaokupljenosti uma, samo stvara nove probleme. Stoga, zar ne možemo razumeti ovo neobično insistiranje uma da bude zaokupljen – bilo idejama, spekulacijama, znanjem, obmanama, učenjem ili njegovom sopstvenom vrlinom ili ličnim strahovima? Biti slobodan od svega toga, imati nezaokupljen um, prilično je teško jer to zapravo predstavlja

ukidanje celokupne reakcije memorije koju nazivamo mišljenjem.

(London 1955.)

Dakle, ako osećam nekakav psihološki pritisak, mogu li ga gledati tako da me on ne okupira? Molim vas, posmatrajte svoj sopstveni pritisak iritabilnosti ili bilo čega drugog. Možete li ga gledati, a da vam um ne bude zaokupljen njime? Zaokupljenost uključuje napor da se rasteretite tog pritiska, zar ne? Vi ga osuđujete, poredite sa nečim drugim, pokušavate da ga promenite, da ga prevaziđete. Drugim rečima, pokušavanje da se nešto učini po pitanju tog pritiska je zaokupljenost, zar ne? Ali, da li možete sagledati činjenicu da ste žrtva određenog pritiska, prisile, želje, sagledati to bez poređenja, bez prosuđivanja, a da pritom ne pokrećete celokupan proces zaokupljenosti?

Psihološki je veoma interesantno posmatrati kako je um nesposoban da vidi činjenicu poput zavisti, a da istovremeno ne uvodi širok spektar mišljenja, sudova, procena kojima je zaokupljen, tako da mi nikada ne rešavamo činjenicu već samo umnožavamo probleme. Nadam se da sam jasan. I mislim da je za nas važno da razumemo ovaj proces zaokupljenosti, jer se iza njega nalazi dublji prostor, a to je strah od nezaokupljenosti. Bilo da je um zaokupljen Bogom, istinom, seksom, pićem, njegov kvalitet je suštinski isti. Covek koji misli o Bogu i postaje monah, može biti značajniji za društvo od pijanice; ali obojica su zaokupljeni, što znači da njihov um nikada nije slobodan da otkrije šta je istina.

Kada bi svako od nas mogao da obrati pažnju na ovu jednu stvar, da pokloni svoju potpunu pažnju ovom celokupnom procesu zaokupljenosti uma bilo kojim problemom bez pokušaja da ga oslobodi zaokupljenosti što je samo drugi način da se bude zaokupljen – ako u potpunosti, totalno možemo da razumemo ovaj proces, mislim da će tada problem sam po sebi postati nevažan. Kada je um slobodan od

zaokupljenosti problemom, slobodan da posmatra, da bude svestan cele ove stvari, tada se sam problem može rešiti neporedivo lakše.

(Ohai 1955.)

Ne znam da li ste ikada primetili šta se ponekad dešava kada imate problem, bilo matematički ili psihološki. Vi mnogo razmišljate o njemu, brinete o tome kao pas koji glode kosku, ali ne nalazite odgovor. Zatim ga ostavljate, napuštate, odlazite u šetnju; iznenada iz te praznine pojavljuje se odgovor. Ovo se sigurno dogodilo mnogima od nas. Sada, kako se to događa? Vaš um je bio veoma aktivan u okvirima svojih ograničenja po pitanju tog problema, ali vi niste pronašli odgovor pa ste problem ostavili na stranu. Zatim je vaš um postao nekako miran, tih, prazan; i u tom miru, toj praznini problem je rešen.

(Zanen 1963.)

Samo zato što se odgovor nalazi u problemu, ne izvan njega, prolazim kroz proces traganja, analiziranja, seciranja kako bih izbegao problem. Međutim, ako ne bežim od problema i pokušam da ga sagledam bez straha i brige, ako samo posmatram problem, matematički, politički, religijski ili bilo koji drugi, a ne tražim odgovor, onda će sam problem početi da mi daje odgovor. To će se sigurno desiti. Mi prolazimo kroz ovaj proces da bismo ga na kraju napustili zato što iz njega nema izlaza. Stoga, zašto ne bismo počeli od samog početka, tj. od netraganja za odgovorom na problem – što je izuzetno teško, zar ne? Jer što više razumem problem, to on postaje značajniji. Da bih ga razumeo moram mu pristupiti mirno, ne smem mu nametati sopstvene ideje i osećanja privlačnosti i odbojnosti. Tada će problem razotkriti svoje značenje.

Zašto nije moguće imati miran um od samog početka? Mir može postojati jedino kada ne tražim odgovor, kada se ne plašim problema.

(Ohai 1949.)

Možete razumeti problem jedino ako ga ne osuđujete, ako ga ne opravdavate, ako ste u stanju da ga mirno posmatrate, a to nije moguće ako tragate za rezultatom. Problem postoji jedino u traganju za rezultatom; on nestaje ako nema traganja.

(Bombaj 1948.)

Funkcija uma je da pronikne i shvati. Bez ovog pronicanja u sebe, bez ove duboke svesnosti, ne može biti razumevanja. Cesto se upuštamo u glupost kritikovanja drugih, a samo nekolicina je sposobna da duboko pronikne u sebe. Funkcija uma nije samo da pronikne, da shvati, već i da bude tih. U tišini se nalazi razumevanje. Mi uvek pokušavamo da shvatimo, a retko kada smo tihi; u nama retko kada postoje budni, pasivni trenuci mira; mi pokušavamo da shvatimo i ubrzo postajemo umorni, lišeni kreativne tišine. Pa ipak pronicanje u sebe je podjednako važno za jasnoću razumevanja kao i sama tišina. Kao što je zemlji dopušteno da se odmori tokom zime tako i misao mora mirovati posle dubokog istraživanja. Ovo samo odmaranje zemlje je njeno obnavljanje. Ako duboko proniknemo u sebe i pritom smo mirni, tada u tom miru, u toj otvorenosti, postoji razumevanje.

SAGOVORNIK: Ova kompleksnost je tako duboka da se čini da čovek nema mogućnosti da bude miran.

KRIŠNAMURTI: Zar je potrebna mogućnost da se bude tih, miran? Zar je potrebno da stvorite uslove, pogodnu sredinu da biste bili mirni? Zar je onda to mir? Sa ispravnim shvaćanjem javlja se i pravi mir. Kada posmatrate sebe? Svakako

onda kada to problem zahteva, kada je to neophodno. Ali ako tražite mogućnost da budete mirni, tada niste svesni. Pronicanje u sebe javlja se zbog konflikta i patnje, i mora postojati pasivna prijemčivost da bi se razumelo. Zaista, pronicanje u sebe, mir i razumevanje predstavljaju u svesnosti jedinstven proces, a ne tri zasebna stanja.

SAGOVORNIK: Da li biste bili ljubazni da nam to bliže objasnite?

KRIŠNAMURTI: Uzmimo, na primer, zavist. Bilo koja odluka da se ne bude zavidan niti je jednostavna, niti efikasna, štaviše, ona je glupa. Odlučiti da se ne bude zavidan znači izgraditi oko sebe zidove zaključaka koji sprečavaju razumevanje. Međutim, ako ste svesni otkrićete puteve zavisti; ako postoji budno interesovanje pronaći ćete njene izražaje na različitim nivoima bića. Svako pronicanje donosi sa sobom tišinu i razumevanje; pošto čovek nije sposoban da neprekidno proniče duboko, što bi rezultiralo jedino iznurivanjem, moraju postojati pauze budne neaktivnosti. Ova budna smirenost nije posledica iznurivanja; sa pronicanjem u sebe lako i prirodno nastupaju trenuci pasivne budnosti. Što je problem kompleksniji to su pronicanje i tišina intenzivniji. Nije potrebno stvarati posebne uslove ili okolnosti za tišinu; samo uviđanje kompleksnosti problema donosi sa sobom duboku tišinu.

(Ohai 1946.)

Um će uvek stvarati probleme. Ali, kada pravimo greške, kada patimo, najvažnije je da se suočavamo sa tim greškama, sa patnjom, bez prosuđivanja, da ih posmatramo bez osuđivanja, da živimo sa njima i da ih propustimo. A to se može desiti jedino ako je um u stanju ne-osuđivanja, bez ikakve formule; što znači kada je um suštinski tih, kada je u svojoj osnovi miran; jedino tada postoji shvaćanje problema.

(Bombaj 1953.)

Učiti znači pristupiti bilo kom problemu mirno, tiho. Jedino mirni, tihi um, um koji se kreće sa činjenicom uči.

(Madras 1965.)

Mogu li da gledam cvet, oblak ili pticu u letu, bez centra, bez reči, reči koja stvara misao. Mogu li gledati bez reči na svaki problem – problem straha, problem zadovoljstva? Jer reč stvara, rađa misao; a misao je memorija, iskustvo, zadovoljstvo, a samim tim i deformišući faktor.

Ovo je zaista zapanjujuće jednostavno. Upravo zato što je jednostavno mi mu ne verujemo. Mi želimo da sve bude veoma komplikovano, veoma umno; a sve što je znalački, prekriveno je mirisom reči. Ako mogu da gledam cvet ne-verbalno – a mogu jer svako to može ako tome pokloni dovoljno pažnje – zar ne bih mogao sa istom objektivnom ne-verbalnom pažnjom da gledam na probleme koje imam? Zar ne mogu da posmatram iz tišine koja je ne-verbalna, bez uključivanja misleće mašinerije zadovoljstva i vremena? Zar ne mogu samo da gledam? Mislim da je u tome suština cele stvari, ne pristupati sa periferije što samo stravično komplikuje život, nego posmatrati život sa svim njegovim kompleksnim problemima življenja, seksom, smrću, patnjom, tugom, agonijom užasne samoće – gledati na sve to bez uplitanja, iz tišine.

(London/ Razgovori 1963.)

SAMA BUKA EGA SPREČAVA NJEGOVO RASTAPANJE

Vi ste samo misao, zar ne? Vi ste misao o imenu, misao o položaju, misao o novcu. Vi ste obična ideja. Otklonite ideju, otklonite misao, i gde ste onda? Dakle, vi ste otelotvorenje misli „ja“.

(Bangalor 1948.)

Ja takođe uviđam da „ja“ mora u potpunosti nestati, ne bi li u svetu isto kao i u meni bio mir. „Ja“ kao osoba, kao entitet, kao psihološki proces nagomilavanja, „ja“ koje se uvek bori da postane nešto, „ja“ koje se neprekidno potvrđuje, koje je dogmatično i agresivno, „ja“ koje je ljubazno i prijatno, upravo ono je centar iz kojeg se rađaju svi konflikti, svi pritisci, sva moranja, sva povinovanja, celokupna želja za uspehom, i zato se jedino njegovim okončanjem javlja mogućnost mira kako u meni tako i izvan mene. Kada ovo shvatim, šta treba da učinim? Kako da ukinem ovo „ja“?

Sada, ako je ovo ozbiljan problem za svakoga od nas, šta je naš odgovor na sve to? Moramo uvideti da svaki pokret ega da postane bolji, plemenitiji, svaki pokret potiskivanja, svaka želja za uspehom mora prestati, tj. um koji je centar „ja“ mora postati veoma tih, zar ne?

(Ohai 1952.)

Gospodine, „ja“ ne može napustiti sebe. Sve što može da

učini je da bude mirno, a ono ne može biti mirno bez razumevanja celokupne strukture i značenja „ja“. Ili se ta struktura i značenje u potpunosti razumeju, trenutno, ili nikako; to je jedini način; nema drugog puta. Ako kažete vežbaću ili postepeno ću raditi na tome dok „ja“ ne umre, upadate samo u drugu zamku koja je isto „ja“.

(Ohai 1966.)

Sama buka ega sprečava njegovo rastapanje. Mi se savetujemo, analiziramo, molimo, razmenjujemo objašnjenja; ova neprekidna aktivnost i buka ega skriva blaženstvo stvarnosti. Buka može proizvesti samo još veću buku u kojoj nema nikakvog razumevanja.

(Ohai 1945.)

SAGOVORNIK: Vi kažete da um mora biti miran; međutim, on je uvek zaposlen, i danju i noću. Kako to promeniti?

KRIŠNAMURTI: Pitam se da li smo mi zaista svesni da su naši umovi danonoćno zaposleni? Ili je to samo verbalna izjava? Da li ste u potpunosti svesni da je vaš um neprekidno aktivan ili samo ponavljate izjavu koju ste čuli? Pa čak i da to sami znate direktno, zašto želite da to promenite? Da li je to zato što je neko rekao da morate imati miran um? Ako želite miran um da biste nešto više postigli ili da biste stigli negde drugde, onda je postignuće mirnog uma samo još jedna forma egocentrične aktivnosti. Stoga, da li neko može uvideti bez ikakve motivacije da je od suštinske važnosti imati miran um? Ako je tako, onda je problem zapravo u tome – da li misao može prestati?

Znamo da je um tokom dana, dok smo budni, aktivan u okvirima površnih stvari – na poslu, u porodici, dok čeka autobus i tome slično. A noću dok spava takođe je aktivan u snovima. Na taj način se proces mišljenja neprekidno odvija.

Sada, može li misao prestati svojevolljno, prirodno, a da nije na to primorana putem neke discipline? Jer samo tako um može biti potpuno miran. Um koji je primoran na mir, prisiljen, disciplinovan da bude miran, nije miran um; to je mrtav um. Stoga, može li misao koja je neprekidno aktivna prestati? A ako i prestane, da li će to biti potpuna smrt uma? Zar se mi u stvari ne plašimo tog prestanka misli? Kada bi misao prestala šta bi se dogodilo? Celokupna struktura, koju smo izgradili na osnovu „ja“ koje je vrlo važno, moje porodice, moje zemlje, mog položaja, moći, prestiža – sve bi to očigledno nestalo. Stoga, da li mi zaista želimo miran um.

(Hamburg 1956.)

Kako može um sa svim svojim skrivenim fiokama, tajnim odajama prepunim kostura koje čuva volja, odricanje i potiskivanje, biti miran? On može biti prisiljen na mir; ali da li je to mir? Kako čovek koji zavisi od strasti, koji je požudan, a koji je to potisnuo, prigušio, može imati miran, spokojan, bogat um? Kako čovek kojeg muči ambicija, koji je zbog toga isfrustriran i koji pokušava da pobegne od te frustracije na bilo koji način, može imati miran um? Jedino kada se ambicija razume, kada se problemi ambicije sa njenim frustracijama, sa njenim konfliktima, sa njenom bezobzirnošću razumeju, um postaje miran. Posmatrajući sebe duboko, otvorivši sve odaje, sve fioke, otkopavši sve kosture i razumevši ih, um postaje miran. Ne možete imati miran um, ako su vam vrata zatvorena.

(Bombaj 1948.)

Dakle, ono što je važno je razumeti zašto je um uznemiren. Šta je ta uznemirenost? U osnovi, suštinski, zar se ona ne javlja kada postoji neprekidan poriv da se bude nešto, kada je prisutna želja za rezultatom, želja za samo-

potvrđivanjem, želja da se čine posebna plemenita dela? Dokle god je prisutno takmičenje, ambicija, mora postojati uznemirenost, mora postojati konflikt. Bez prvog koraka, mi hoćemo da odemo daleko, ali možemo otići daleko jedino ako učinimo prvi korak. A prvi korak je sloboda od ambicije, od želje da se bude nešto, od želje da se bude uspešan, priznat, poznat – gomile stvari koje su sve pokazatelji jastva, „mene“, ega.

Dokle god ego postoji, mora postojati uznemirenost; a ako ego traga za mirom, njegov mir je proizvod, suprotnost uznemirenosti, pa zato to nije nikakav mir. Ako čovek ovo shvati, ako to zaista doživi, a ne samo čuje, javiće se mir. Ali to zahteva visok nivo svesnosti, svesnosti u kojoj nema izbora; jer ako birate ponovo se vraćate na proces postizanja, dostizanja. Ono što je zaista važno, nije traganje za mirom, sleđenje svamija, jogija, orijentalnih učitelja, već pronalaženje za sebe kako naši umovi funkcionišu, koliko smo ambiciozni. Vi ne morate lično biti ambiciozni, već možete biti ambiciozni za grupu, naciju, za partiju kojoj pripadate ili neku ideju; ili možete verovati u Boga kako to već nazivate. Pošto niste uspeli u ovom svetu, vi želite da uspete u nekom drugom svetu. Stoga, dokle god postoji neki pokret ega, mora postojati uznemirenost; ne može biti mira.

(Njujork 1954.)

Vi znate po definiciji šta bi mir trebalo da bude i sledite stazu koja vodi ka njemu. Svakako da je taj mir projekcija vaše sopstvene želje, zar ne? Stoga, to više nije mir. To je nešto što vi želite, stvar potpuno suprotna od onoga što vi zapravo jeste. Ja sam u stanju konflikta, patnje, kontradikcije, ja sam nesrećan, nasilan; a želim utočište, stanje u kojem neću biti uznemiren. Iz tog razloga odlazim kod učitelja, vodiča, čitam knjige, upražnjavam discipline koje obećavaju ono što želim; potiskujem, kontrolišem, prilagođavam se ne bih li postigao mir. A da li je to mir? Svakako, mir nije nešto

za čim treba tragati; on se javlja sam od sebe. On je posledica, a ne cilj sam po sebi.

(Ohai 1952.)

Ova tišina zahteva veliko razumevanje života, a ne vaše bekstvo od života. Ona zahteva ogromnu senzitivnost vašeg celokupnog bića, vašeg srca, uma, tela. Stoga, način na koji živite umnogome doprinosi tome – ono što jedete, sve postaje izuzetno važno. Dokle god neko robuje društvu, dokle god je pohlepan, zavidan, ambiciozan, u potrazi za zadovoljstvom, prestižom, statusom na osnovu položaja – dokle god čovek nije slobodan od svega toga, ne može biti obnavljanja, svežine, podmlađivanja, ne može biti tišine niti slobode.

(Zanen 1965.)

USPORAVANJE UMA

U trenutku kada želite da se oslobodite ega, ta sama želja je takođe deo ega; pa tako unutar ega imate neprekidnu borbu oko dve željene stvari, između jednog dela koji nešto želi i drugog koji to ne želi.

Kada čovek postane svestan na svesnom nivou, on takođe počinje da otkriva zavist, težnje, želje, motive, zebnje koje se nalaze na dubljim nivoima svesti. Kada um ima nameru da razotkrije celokupan proces sopstvenog funkcionisanja, tada svaki događaj, svaka reakcija postaje sredstvo za razotkrivanje, za upoznavanje sebe. To zahteva strpljivo motrenje – što ne predstavlja motrenje uma koji se neprekidno bori, koji uči *kako* da motri. Tada ćete uvideti da su i časovi spavanja podjednako važni kao i časovi budnosti, jer je tada život celovit proces. Sve dok ne upoznate sebe, strah će trajati, a iluzije koje stvara ego će cvetati.

Samospoznavanje, stoga, nije proces o kojem se može pročitati ili spekulirati; nju mora da otkrije svako za sebe iz trenutka u trenutak, kako bi um postao izuzetno budan. U toj budnosti postoji određena vrsta mira.

(Ohai 1953.)

Um je poput mašine koja danonoćno radi, priča, koja je većito zaposlena bez obzira da li spava ili je budna. Ona je brza i nemirna poput mora. Jedan deo ovog interesantnog i složenog mehanizma pokušava da kontroliše svoju celokupnu aktivnost i tako nastaje konflikt između suprotnih želja,

poriva. Jedan deo možemo nazvati višim, a drugi nižim jastvom, ali su oba u okvirima uma. Akcija i reakcija uma, misli, su skoro istovremene i automatske. Taj celokupan svesni i nesvesni proces prihvatanja i odbacivanja, prilagođavanja i težnje za slobodom izuzetno je brz. Stoga se ne postavlja pitanje kako kontrolisati ovaj složeni mehanizam jer kontrola stvara trenje i samo rasipa energiju, nego - može li se ovaj veoma brzi um usporiti?

SAGOVORNIK: „Ali kako?“

KRIŠNAMURTI: Ako smem da primetim, gospodine, suština nije u „kako“. „Kako“ samo traži rezultat, cilj bez pravog značaja; i pošto je on postignut, započinje sledeće traganje za novim željenim ciljem sa svom patnjom i konfliktom.

SAGOVORNIK: „Pa šta onda učiniti?“

KRIŠNAMURTI: Vi ne postavljate ispravno pitanje, zar ne? Vi ne otkrivete za sebe ispravnost ili pogrešnost usporavanja uma, već ste zainteresovani za rezultat. Postizanje rezultata je neuporedivo lakše, zar ne? Da li je moguće usporiti um bez kočnja?

SAGOVORNIK: „A šta podrazumevate pod usporavanjem?“

KRIŠNAMURTI: Kada se vozite autom veoma brzo ne razaznate detalje pejzaža pored kojeg prolazite; jedino kada hodate možete detaljno zapažati drveće, ptice i cveće. Samospoznavanje se javlja sa usporavanjem uma, ali to ne znači prisiljavati um da se uspori.

(Komentari iz života)

Kada motor brzo radi poput ventilatora sa više krakova, njegovi zasebni delovi nisu vidljivi već deluju kao jedno. Isto tako ego, „ja“, deluje kao jedinstveni entitet, ali kada bismo mogli da usporimo njegove aktivnosti uvideli bismo da ono nije jedinstven entitet već da je sačinjeno iz mnogih odvojenih i suprotnih želja i poriva. Ove odvojene želje i nade, strahovi i radosti sačinjavaju ego. Ego je pojam koji predstavlja žudnju u njenim različitim formama. Da bismo razumeli ego mora postojati

svesnost žudnje u njenim višestrukim aspektima. Pasivna svesnost, bezizborno opažanje razotkriva puteve ega, donoseći slobodu od ropstva. Stoga kada je um miran i slobodan od svoje sopstvene aktivnosti i brbljanja, postoji vrhovna mudrost.

(Ohai 1946.)

Da bi se moglo razumeti, um mora da duboko pronikne, ali isto tako mora znati kada treba da bude budno pasivan. Bilo bi glupo i neuravnoteženo neprekidno kopati bez okreppljujuće i izlečujuće moći pasivnosti. Mi istražujemo, analiziramo, posmatramo sebe, međutim, to je proces pun konflikta i bola; u njemu nema radosti zato što osuđujemo ili opravdavamo ili poredimo. Ne postoje trenuci tihe svesnosti, bezizborne pasivnosti. Upravo je ova bezizborna svesnost, kreativna pasivnost, mnogo važnija od samoposmatranja i istraživanja. Kao što u poljima oreemo, sejemo i žanjemo ostavljajući ih na kraju da miruju, tako i mi moramo proživeti sva četiri perioda dana. Ako orete, sejete i žanjete, a ne odmorite zemlju, ona će ubrzo postati jalova. Vreme odmora je podjednako važno kao i vreme obrađivanja; kada se zemlja odmara, vetrovi, kiše i sunce pružaju joj stvaralačku moć i ona se obnavlja. Isto tako, um-srce moraju biti tihi, budno pasivni nakon napora, ne bi li se obnovili.

(Ohai 1945.)

Znate, reč „razumevanje“ se obično pogrešno koristi. Mi kažemo da razumemo intelektualno – što je čista glupost. Mi u stvari ništa ne razumemo na taj način. Kada kažete „razumem intelektualno“ vi zapravo mislite „razumem reči koje koristiš i razumem značenje tih reči, ali ne i suštinu cele stvari“. Vi možete razumeti nešto u potpunosti jedino ako slušate tiho i potpuno. Razumete? To se dešava svima nama.

Razumete nešto potpuno jedino kada ste mirni. Razumevanje je posledica tišine, a ne vašeg brbljanja.

(Nju Delhi 1966.)

UTICAJ TIŠINE NA DRUŠTVO

Dakle, razumevanje misli i kako ukinuti misao, veoma je važno. Ovo ukinuće misli nije življenje u oblacima: naprotiv, ukinuće misli je najviši oblik razumevanja.

(Pariz 1950.)

Svet je podeljen na mnoge fragmente koji su međusobno suprotstavljeni; razapet je strastima, antagonizmom i pohlepom; razbijen različitim ideologijama, verovanjima i strahovima; čoveku ne mogu obezbediti mir ni organizovana religija ni politika. Čovek je suprotstavljen čoveku, a mnoga objašnjenja njegove patnje ne mogu otkloniti njegov bol. Mi lukavo pokušavamo da pobegnemo od sebe na razne načine, ali bekstvo samo otupljuje i okamenjuje um i srce. Spoljašnji svet je samo izražaj našeg sopstvenog unutrašnjeg stanja; onakvi kakvi smo iznutra, razapeti i podeljeni gorućim željama, takav je svet oko nas; kao što je u nama neprekidna borba, tako je i u svetu prisutan beskrajni konflikt; pošto nema unutrašnjeg mira, svet je postao bojno polje. Ono što smo mi, to je i svet.

(Ohai 1945.)

Mi želimo da stvorimo mir u svetu pomoću destruktivnih elemenata. Tako nećemo nikada imati mir. Jedino um koji je razumeo sebe, koji je miran, koji ništa ne zahteva, koji ne

trči za uspehom, koji ne pokušava da postane ili bude neko – jedino takav um može stvoriti svet u kojem postoji mir.

(Amsterdam 1955.)

Prema tome, misao nikada ne može stvoriti srećan svet. Misao može izazvati samo još veću konfuziju, veću patnju, zato je ona uvek uslovljena...

Dakle, naš problem se ne sastoji u tome kako da podelimo zemlju ili kako da žrtvujemo ili se odrekemo nečega, već kako da mislimo, kako da prizovemo tišinu uma ne bi li se pojavilo neko novo stanje. Ova revolucija je moguća jedino kada misli dođe kraj.

(Bombaj 1953.)

Ta tišina ima svoju sopstvenu aktivnost, svoj sopstveni uticaj na društvo i ona će proizvesti akciju bez obzira na određeni društveni šablon. Međutim, um koji je upleten u neku društvenu reformu, koji teži da stvori jednakost putem zakonodavstva i svega ostalog nikada neće spoznati ovu drugačiju akciju koja utiče na sveukupnost. Zbog toga je veoma važno razumeti sebe. Iz tog razumevanja koje je potpuna samospoznaja, javlja se stvarno odricanje i jedino tada postoji ovaj izuzetni osećaj tišine.

(Bombaj 1957.)

Čovek mora uvideti važnost smirivanja uma koje podrazumeva slobodu od psihološke strukture društva. Psihološka struktura društva je još uvek animalna; ona čini um ambicioznim, pohlepnim, zavidnim, ljubomornim, vezanim, a takav um ne zna za ljubav. Vi možete zagrliti muškarca ili ženu, možete se venčati, možete držati prijatelje za ruku ili

činiti šta hoćete, međutim, ne možete biti u ljubavi dokle god je vaš um ukorenjen u animalnoj prošlosti koja predstavlja psihološku strukturu društva.

(Zanen 1962.)

Svakako da je jedina istinska revolucija oslobođenje uma od njegove sopstvene uslovljenosti i samim tim od društva – a ne puka reforma društva. Čovek koji menja društvo još uvek je upleten u njegovu mrežu, ali čovek koji je slobodan od društva, i samim tim od uslovljenosti, dela na svoj sopstveni način koji ima uticaj na društvo. Stoga, naš problem nije reforma, kako poboljšati društvo, kako promeniti društveno uređenje, bilo komunističko ili socijalističko ili već koje. To nije ekonomska ili politička revolucija niti mir putem straha. Ovo nisu problemi za jednog ozbiljnog čoveka. Njegov stvarni problem je da pronade da li um može biti potpuno slobodan od svake uslovljenosti, i tako eventualno otkrije tu izuzetnu tišinu koja je izvan svih ograničenja.

(London 1955.)

DA LI JE MOGUĆE FUNKCIONISATI U SVETU SA OVIM IZUZETNIM OSEĆAJEM TIŠINE?

Da biste otkrili bilo šta, morate gledati; a da biste gledali, vaš pogled mora biti tih. Gospodo, ako dok gledate svoju suprugu, svog supruga ili dete, imate bilo kakve ideje o tom detetu ili predstavu o svojoj supruzi ili svom suprugu, onda vi ne gledate tiho; vaš um je zaokupljen svim tim stvarima i zbog toga vi ne možete gledati. Dakle, da biste gledali vaš um mora biti tih, a ta sama neophodnost gledanja ga čini tihim. To ne znači da vaš um prvo treba da bude tih da biste nakon toga gledali; već sama potreba za posmatranjem nekog problema u svetu, a samim tim i vašeg problema, ta sama neophodnost čini um mirnim, tihim.

(Nju Delhi 1966.)

Pitam se da li ste ikada šetali ulicom punom ljudi ili pustim krajem grada i samo gledali stvari bez misli? Postoji stanje posmatranja bez uplitanja misli. Iako ste svesni svega oko sebe i možda prepoznajete neku osobu, planinu, drvo ili auto koji prolazi, vaš um ipak ne funkcioniše po uobičajenom šablonu mišljenja. Ne znam da li vam se ovo ikada desilo, pokušajte da izvedete ovo dok se vozite ili šetate. Samo gledajte bez misli; posmatrajte bez reakcije koja rađa misao. Iako prepoznajete boju ili oblik, iako vidite potok, auto, kozu, autobus, nema reakcije, nego postoji samo negativno posmatranje; i to samo stanje takozvanog negativnog posmatranja jeste akcija. Ovakav um može da upotrebi znanje pri-

likom izvođenja onoga što treba da čini, ali je slobodan od misli, u smislu da ne funkcioniše u terminu reakcije. Sa ovakvim umom – umom koji je pažljiv bez reagovanja – možete ići na posao i obavljati sve što ide uz to.

Mnogi od nas neprekidno razmišljaju o sebi od jutra do mraka i mi funkcionišemo unutar šablona te egocentrične aktivnosti. Sva ta aktivnost, koja je reakcija, neminovno vodi do različitih konflikata i deformacija. Ali da li je moguće funkcionisati *izvan* tog šablona, a ipak živeti u ovom svetu? Ne mislim da to znači živeti sam u nekoj planinskoj pećini i tome slično; već da li je moguće živeti u ovom svetu i funkcionisati kao kompletno ljudsko biće iz stanja praznine – ukoliko pogrešno ne shvatite kako koristim ovu reč? Bilo da slikate ili pišete pesme ili idete na posao ili pričate, možete li uvek unutar sebe imati prazan prostor i kroz taj prazan prostor delati?

(Zanen 1964.)

I u svetlosti te tišine sve aktivnosti iz svakodnevnog života se mogu odvijati...

(Amsterdam 1968.)

Međutim u tišini nema nikakvog doživljavanja i mi se pitamo - kako je moguće delati u ovom svetu ako je um zaista miran, tih? Razumete li? Da li je moguće funkcionisati u ovom svetu, sa ovim izuzetnim osećajem tišine? Vi imate određene dužnosti, morate obavljati određene poslove, kao bibliotekar, kao kuvar, kao tehničar, kao neko ko sedi u kancelariji i tome slično, a sve to zahteva upotrebu sakupljenih informacija koje su posledica znanja, iskustva; i čovek se pita, može li moj um koji je razumeo i koji živi u tom stanju tišine, funkcionisati u svim ovim okolnostima? Kada čovek postavi sebi ovakvo pitanje, on odvaja tišinu od akcije; zato je to

pogrešno pitanje. Ali ako postoji tišina, on će bez problema obavljati sve svoje poslove. Znaite, to je kao bubanj koji je dobro zategnut i kada ga udarite on odjekne pravim tonom, ali je u suštini uvek prazan, tih. On ne kaže: „Ja sam tih“, ili: „Kako da funkcionišem na poslu?“

(Razgovori i dijalози)

Zašto se toliko borite protiv onoga što jeste? Kuća u kojoj živim možda je bučna, prljava, nameštaj je možda zastareo ili možda svemu tome nedostaje lepota; ali iz nekih razloga ja moram da živim tu, ne mogu da se preselim na neko drugo mesto. To onda više nije pitanje prihvatanja već viđenja očigledne činjenice. Ako ne vidim ono što jeste razboleću se od muke zbog te činije, zbog te stolice ili te slike; one će postati moje opsesije i razočaraću se u ljude, u svoj posao i tome slično. Kada bih mogao da napustim celu tu stvar i počnem sve iznova, sve bi bilo drugačije; ali ja to ne mogu. Nema nikakve koristi od moje pobune protiv onoga što jeste, protiv aktuelnih činjenica. Prepoznavanje onoga što jeste ne izaziva mlako zadovoljstvo i inertnost. Kada prihvatim ono što jeste, ne javlja se samo razumevanje toga, već se na površini uma rađa i određena smirenost. Ako površinski um nije miran, on se upušta u opsesije bilo da su one stvarne ili zamišljene; on biva uhvaćen u neku društvenu reformu ili religijski zaključak: „Potreban mi je učitelj, spasitelj, ritual.“ Jedino kada je površina uma mirna, može se otkriti ono što je skriveno.

(Komentar iz života)

Kako možemo vi i ja – zato što smo mi roditelji, društvo, učitelji – kako možemo vi i ja doprineti pojavi jasnoće u nama – da bi i dete bilo u stanju da slobodno misli, u smislu posedovanja mirnog, tihog uma, pomoću koga se nove stvari mogu opažati i ostvariti?

Ovo je zaista ključno pitanje. Zbog čega se mi uopšte obrazujemo? Samo radi posla? Samo da bismo prihvatili katolicizam ili protestantizam, ili komunizam ili hinduizam? Samo da bismo se prilagodili određenoj tradiciji, da bismo se uklopili u određeni posao? Ili je obrazovanje nešto sasvim drugo? – ne samo obično kultivisanje memorije već proces razumevanja. Razumevanje se ne javlja putem analize; razumevanje se javlja jedino kada je um veoma miran, neopterećen, kada više ne traga za uspehom usled čega je osujećen u strahu od neuspeha. Jedino kada je um miran postoji mogućnost da se razume i samim tim poseduje inteligencija. Takvo obrazovanje je ispravna vrsta obrazovanja iz kojeg sledi sve ostalo.

(Amsterdam 1955.)

Da li ste bilo šta gledali iz tišine? Vi gledate ovog govornika; možete li ga gledati bez bilo kakve predstave, samo gledati, ne apstraktno, sanjalački, sentimentalno, nego samo gledati; gledanje podrazumeva pažnju, brigu, ljubav – stoga gledati znači biti tih. Očigledno da mnogi od nas nisu nikada u svom životu to učinili. Ako niste tihi kako možete prihvatiti ovu kontradikciju – složiti se sa njom? Ja mogu sagledati ovu kontradikciju u svom životu i reći: „Kako je to strašno, moram ovo da prebrodim, moram pronaći neki način da objedinim ovaj kaos, svu ovu podeljenost.“ Drugim rečima, ja gledam na ovu podeljenost sa mnogo buke, sa mnogo priče: „Ovo mora da bude; ovo ne sme da bude; ovo ću zadržati“, i slično. Ali da li gledam bez reči? Reči koja je misao, misli koja je forma, sadržaj. Mogu li gledati bez sadržaja, reči, ega? Molim vas, veoma je važno razumeti ovo pre nego što nastavimo dalje, zato što mi možemo verbalno komunicirati, do detalja objašnjavati stalno iznova, intelektualno ukazivati, ali to ne rešava problem, to ne rešava niti moju niti vašu kontradikciju. Dakle, možemo li izaći iz te navike, te tradicije i reći: „Mogu li gledati na celokupno postojanje kao ljudsko

biće, samo gledati na njega iz potpune tišine?“

SAGOVORNIK: Kako to da izvedemo?

KRIŠNAMURTI: Kako da gledam na ovaj problem tiho – kako? Što znači: recite mi metod, pokažite mi način, objasnite mi proces – je li tako? Korak po korak. Zar ne mislite na to kada kažete „kako“? Pre svega, da li postoji „kako“? Mi smo prihvatili da postoji „kako“, da postoji način, da postoji metod i zato vi kažete: „Molim vas recite mi.“ To je uobičajena reakcija: „Recite mi šta da uradim korak po korak i ja ću vas slediti i učiniti sve to.“ Ali ja kažem da ne postoji „kako“, da ne postoji metod, da nema sistema, zato što vam praktikovanje metoda, sistema neće pružiti mir – zar ne? Usled toga vaš um samo postaje krući, teži, uslovljeniji na drugačiji način, tako da nikada ne može biti tih. Dakle, šta ćete učiniti sa ovim problemom? Ne postoji „kako“. Morate uvideti to.

SAGOVORNIK: To se povremeno dešava.

KRIŠNAMURTI: Da li se ikada zaista dešava – da gledate nešto tiho bez reči, da ste u zajedništvu sa onim što gledate? Mogu li gledati svoju ženu ili muža tiho, ne uključujući predstavu koju sam izgradio o njoj ili njemu?

Shvatam da je moj način života kontradiktoran, podvojen, podeljen i znam da sam do sada živio tako uz sav bol i patnju koju to sa sobom nosi, i zato kažem sebi: šta treba da učinim? Kako da izađem iz svega toga? A vi mi kažete da ne gledam na sve to kao posmatrač koji posmatra kontradikciju zato što je sam posmatrač deo te kontradikcije. Pa ipak, postoji drugačiji pristup problemu. A to je: gledajući na njega – ako možete – tiho, kao što se gledaju dva intimna prijatelja, bez reči, svaki sa svojim sopstvenim problemima, i u njihovoj tišini, miru, odvija se neka druga aktivnost koja će možda rešiti ovaj problem.

SAGOVORNIK: Šta podrazumevate pod tišinom?

KRIŠNAMURTI: Zar vi ne znate šta to znači bez mog objašnjenja šta podrazumevam pod tišinom?

SAGOVORNIK: Potpunu pažnju.

KRIŠNAMURTI: Nemojte odmah to stavljati u reči. U ovoj dolini kada se probudite usred noći, zar ne znate šta je tiši-

na? Osim zvuka potoka postoji tišina, ali taj zvuk je unutar tišine ove cele doline – zar to niste osetili?

SAGOVORNIK: Postoji fizička tišina.

KRIŠNAMURTI: Vi znate šta je fizička tišina. Vi ne kažete: „Šta je ta vaša tišina, šta podrazumevate pod fizičkom tišinom, recite mi nešto o njoj?“ Vi je znate – zar ne? Šetate šumom i noću je sve mirno; vama je poznata fizička tišina sa svom njenom lepotom, bogatstvom, mirom, neizmernom veličanstvenošću, dostojanstvom – vi je znate. A naizgled ne znate šta je psihološka, unutrašnja tišina. Pa zato kažete: „Molim vas pričajte mi o tome, stavite to u reči.“ Ali zašto bih ja to činio? Zašto vi sami ne otkrijete da li postoji takva tišina? Možda ja govorim neistinu, možda tako nešto uopšte ne postoji, a vi to slepo prihvatate. Ali ako kažete: ja hoću da otkrijem – ne šta je tišina – nego kako da gledam na ovu kontradikciju i njenu strukturu, zato što sam uvek gledao pomoću posmatrača, pomoću istraživača, analitičara, i odjednom sam shvatio da je sam analitičar analizirano. Stoga kažem: „To je nešto što sam otkrio“, tako da više neću gledati na taj način; pokušaću da to izvedem nekako drugačije. Način postoji – a to je gledati potpuno tiho.

Mogu li posmatrati svoj bol, zubobolju, a da ne otrčim odmah kod zubara ili uzmem pilulu i prolazim kroz svo to uzbuđenje i strah – mogu li da posmatram bol mirno, bez reči? Da ne govorim: „Ovo je moj bol, šta da učinim?“ Zar nikad niste tako nešto uradili? Ne?

SAGOVORNIK: Postoji samo bol.

KRIŠNAMURTI: Ja ne znam šta postoji. Gospodine, vi hoćete da kažete da nikada niste gledali bez reči neki cvet? Kako je to tužno! Da nikada niste gledali nešto celim srcem.

SAGOVORNIK: Šta se dešava?

KRIŠNAMURTI: Ja ne znam šta se dešava, gospodine. Vidite, vi uvek teoretišete. Vi svemu uvek pretite pesnicom, zar ne?

(Razgovori i dijalози/Zanen 1968.)

MOŽETE LI GLEDATI NA SOPSTVENU TUGU POTPUNO MIRNO?

Um koristi patnju kao što koristi radost da ojača sebe zato što um misli da je, ukoliko nije nečim zaokupljen – siromašan, prazan, dosadan. Upravo ova zaokupljenost uma izaziva njegovu sopstvenu destrukciju. Tuga nije nešto čime um treba da bude zaokupljen, a isto tako ni radost. Um mora da razume zašto postoji tuga, a ne da nastavlja da boravi u njoj. Um uvek želi sigurnost, bilo da je zaokupljen tugom ili radošću. Na taj način tuga postaje sredstvo do sigurnosti. Nije mi cilj da budem grub kada ovo govorim; jer ako razmislite o tome, ako ovo dobro osmotrite, videćete kako um sam sebe zavarava. Jedino je nezaokupljeni um inteligentan, senzitan.

Nema svrhe pitati se kako da um bude nezaokupljen. U samom „kako“, um zavarava samog sebe.

(Benares 1954.)

SAGOVORNIK: Mi moramo da mislimo; to je neizbežno.

KRIŠNAMURTI: Da, ja to razumem, gospodine. Da li vi predlažete da mi uopšte ne treba da mislimo? Da biste radili svoj posao vi morate da mislite, da biste se vratili kući vi morate da mislite; postoji verbalna komunikacija koja je rezultat misli. Dakle, koju ulogu misao igra u životu? Misao mora da operiše kada nešto radite. Molim vas, pratite šta govorim. Da biste obavljali bilo koji tehnološki posao, da biste funkcionisali kao što kompjuter funkcionise – pa čak i manje

efikasno – potrebna je misao. Da biste mislili jasno, objektivno, ne-emocionalno, bez predrasuda, bez nekog stava, neophodna je misao kako biste javno delali. Međutim, mi takođe znamo da misao rada strah i da nas taj strah sprečava da efikasno funkcionišemo. Stoga, da li čovek može delati bez straha kada mu je potrebna misao i biti miran kada mu ona nije potrebna? Da li razumete? Da li čovek može imati um i srce koji u potpunosti razumeju proces straha, zadovoljstva, mišljenja i smirenosti uma?

(Orlov let)

Od detinjstva smo naučeni da mislimo u terminima straha; sve naše odbrane, psihološke kao i fizičke, zasnivaju se na strahu; i kako onda um, koji je tako obrazovan, tako uslovljen, može osloboditi sebe od straha? Može li se um zaista osloboditi straha? Može li bilo kakva umna aktivnost doneti umu slobodu? Zar nije um sam po sebi, zar nije misao sama po sebi upravo taj proces straha? I može li misao ikada iznegirati strah?

Molim vas, ovo je problem koji nije lako rešiti; ali ono što čovek može učiniti je da bude svestan straha bez borbe sa njim, bez analiziranja, odbacujući tako sve odbrane; a kada je um zaista veoma miran, pasivno svestan svih različitih oblika straha, onako kako se javljaju, ne opirući im se, onda u tom miru postoji mogućnost razrešenja straha koje predstavlja jedinu, pravu, fundamentalnu revoluciju.

(Ohai 1953.)

Dokle god želite da promenite određenu naviku, mišljenje, da izmenite odnose sa pojedinim ljudima, da se oslobodite strepnje, dokle god imate nameru da se voljno oslobodite straha, nećete uspeti. Ali ako možete da budete svesni celokupnog procesa straha i ako ga ostavite na miru, tada

ćete otkriti da se odvija nesvesna transformacija, temeljna promena u kojoj više nema nikakvog straha.

Međutim, naša osnovna teškoća je u tome što mi želimo da delamo, mi želimo da promenimo nešto, iako um nije u stanju da izvede radikalnu promenu. Um može da modifikuje, ali ne može da izazove stvarnu slobodu od straha, zato što je on sam po sebi sačinjen od straha. Prema tome, ako možete da razumete ovaj celokupni proces, ako ga razumete dok me slušate, onda ćete uvideti da se uprkos vašim svesnim naporima odvija transformacija koja oslobađa svesni um od straha.

Svesni um se ničega ne može osloboditi. On se eventualno može modifikovati, izmeniti, ali će u njegovoj pozadini i dalje postojati strah. Biti radikalno slobodan od straha znači biti svestan straha i ostaviti ga na miru, bez ikakvog prosuđivanja, bez pokušaja da se bilo šta učini. Samo znati da postoji strah i biti miran dovoljno je za fundamentalnu revoluciju u kojoj strahu više nema mesta.

(London 1953.)

Mogu li da posmatram strah bez reči koja izaziva taj strah? Mogu li da posmatram bez reči koja rada strah, poput reči „smrt”? Sama reč izaziva uzbuđenje, uznemirenost, kao što reč ljubav nosi sa sobom svoje sopstveno uzbuđenje, svoju sopstvenu predstavu. Dakle, mogu li da posmatram strah bez reči, bez ikakve reakcije, prosuđivanja, prihvatanja ili odbacivanja, mogu li samo da ga posmatram? Mogu posmatrati jedino ako je um veoma miran, isto kao što mogu da slušam ono što govorite jedino ako moj um ne brblja u sebi, ako ne vodi dijalog sa samim sobom – jedino tada mogu u potpunosti da slušam šta govorite. Ako nastavljam sa svojim sopstvenim dijalogom, svojim sopstvenim problemima, svojim ličnim brigama, neću moći da slušam vas. Isto tako, mogu li da budem svestan straha ili problema koji imam, mogu li samo da ga budem svestan bez pokušaja da ga rešim, bez ohrabriva-

nja i tome slično, mogu li samo da posmatram? Čovek može da posmatra oblak, drvo ili tok reke sa prilično mirnim umom zato što to nije od posebne važnosti za svakog od nas, ali kada je u pitanju strah, očaj, kada je neko direktno u kontaktu sa usamljenošću, ljubomorom, sa nekim sličnim ružnim stanjem, može li tada čovek samo posmatrati sve to u celini, sopstveni um tako mirno, ne bi li to zaista i sagledao?

(Razgovori i dijalози)

Misao mora stvarati strah zato što ona nikada ne može pronaći sigurnost u budućnosti. Misao nalazi sigurnost u vremenu, a sutra ne zna za vreme. Sutra postoji jedino u umu kao vreme, ali ono uopšte ne mora postojati psihološki. A usled te nesigurnosti misao projektuje ono što bi htela da ima sutra: bezbednost, ono što sam ja postigao, ono do čega sam ja došao, što ja posedujem i slično. A sve je to takođe krajnje nesigurno. Dakle, može li misao biti mirna u pogledu budućnosti. To je ono na šta ciljам. Može li misao biti mirna što znači: da funkcioniše jedino tamo gde je to neophodno za fizičko održanje; i samim tim da ne stvara nacionalne podele, različite bogove, ratne hušakaće. Neka misao bude mirna tako da vreme kao sutra ne postoji.

Prema tome ja moram razumeti kako da živim sada. Ja ne razumem kako da živim sada, niti razumem kako da živim u prošlosti, pa zato želim da živim u budućnosti, koja mi je nepoznata, isto kao što mi je nepoznata sadašnjost. Stoga se pitam mogu li živeti potpuno, celovito, danas? To mogu učiniti jedino kada sam razumeo celokupnu mašineriju i funkcionisanje misli, i u tom samom razumevanju stvarnosti misli postoji tišina. A kada je um miran ne postoji budućnost, nema vremena.

(Buđenje inteligencije)

Postoji nezaobilazna činjenica tuge koju čovek nikada nije prevazišao; možda je pokušavao da pobegne od nje kroz piće, kroz različite oblike bekstva, ali oni nimalo nisu doprineli da se ona prevaziđe već samo da se izbegne. Sada, ta činjenica postoji kao što postoji činjenica smrti, činjenica prolaznosti – možete li je gledati potpuno mirno? Možete li gledati na sopstvenu tugu potpuno mirno, bez zamišljanja da je ona nešto veliko ili nešto veličanstveno što je toliko kompleksno da vas prisiljava da budete mirni, nego baš suprotno od toga. Možete li je gledati znajući svu njenu veličanstvenost, znajući kako su život, življenje i smrt izuzetno kompleksni. Možete li to posmatrati potpuno objektivno i mirno? Mislim da je to jedini izlaz. Koristim reč „mislim“ oprezno, ali to je zaista *jedini* izlaz.

Ako um nije miran, tih, kako može razumeti bilo šta, kako može shvatiti, gledati, biti potpuno blizak i prisan sa smrću, sa vremenom ili tugom? I, šta je to što govori „ja patim“, „ja sam bedan“, „provodim svoj život u bedi i konfliktu, u beznadežnom očajanju“? Šta je ta stvar koja neprekidno ponavlja „ne mogu da spavam, ne osećam se dobro“, „ja sam ovo, ja sam ono“, „nesrećan sam“, „na mene niko ne obraća pažnju“, „mene niko ne voli“ - šta je ta stvar koja neprekidno priča sa sobom. Naravno, to je misao. Opet se vraćamo na tu primarnu stvar koja je tragala za zadovoljstvom i bila izigrana, koja se žali „izgubila sam onoga koga sam volela, usamljena sam, jadna sam i očajna“, što nije ništa drugo nego samosažaljenje, plakanje nad samim sobom. Ista ta misao se pojavljuje kao sećanje na neko druženje, sećanje na divne dane koji su prošli koji su na tren prikrili našu usamljenost, našu prazninu; ista ta misao nastavlja da se žali „nesrećna sam“ - što je suština samosažaljenja.

Stoga, možete li posmatrati sebe – sebe kao kompleksan entitet, misao sa njenim samosažaljenjem, sa njenim bolom, sa njenim anksioznostima, strahovima, nasiljem, brutalnošću, seksualnim zahtevima, porivima – možete li posmatrati sebe potpuno mirno? I kada ste tako osmotrili sebe, onda se

možda možete zapitati, šta je smrt? (Čuje se zvuk aviona.) Da li slušate ovaj veličanstveni zvuk aviona, njegovu grmljavinu? Može li čovek sa tom istom lepotom tišine slušati celokupnu buku života?...

Živeti znači umreti, svakog dana umirati za svaku stvar koju ste prigrabili i sa kojom ste se borili, sa samovažnošću, samosažaljenjem, tugom, zadovoljstvom i agonijom ove stvari koju nazivamo životom. To je sve što možemo znati i da bismo to u potpunosti sagledali, um mora biti izuzetno miran.

(Razgovori i dijalози/Zanen 1968.)

KRIŠNAMURTI: Dakle, pre svega kada ste zbunjeni, zaustavite se. Stanite! Ne činite ništa, ne govorite „ovo je ispravno“, „ovo je pogrešno“, „ovo moram da učinim“, „ovo ne smem da činim“. Stanite! Zar ne, gospodine?

SAGOVORNIK: Ne treba da se zaustavim već da posmatram. Zaustavljanje je takođe aktivnost.

KRIŠNAMURTI: Posmatranje je isto tako aktivnost.

SAGOVORNIK: Da. Da li je moguće zaustaviti se?

KRIŠNAMURTI: Zaustavićete se jedino ako je zbunjenost velika. Kada se izgubite u šumi, šta činite, gospodine? Vi se zaustavljate, ne nastavljate da lutate unaokolo. Zaustavljate se i posmatrate. Kada je neko zbunjen, za njega nije dobro da iz svoje zbunjenosti traži od drugih razjašnjenje.

SAGOVORNIK: Možemo li preći na patnju?

KRIŠNAMURTI: Upravo to i činim. Ja sam zbunjen i ne postoji niko ko će mi reći kojim pravcem treba da krenem – nikakav sveštenik, nikakav otac, nikakvo društvo. Niko! Jer upravo su me oni i doveli do te zbunjenosti. Društvo, roditelji, crkva, literatura – sve to me je dovelo dotle. Dakle, nema više nikoga kome bih mogao verovati. Ja sam zbunjen. Pa stoga kažem: „Dovraga, sve što mogu da učinim je da pre svega stanem.“ Zar ne? Prestanite da se krećete u bilo kom pravcu. Zar nije tako, gospodine? Možete li to učiniti?

SAGOVORNIK: Do izvesne mere.

KRIŠNAMURTI: O, ne. Vi nećete ići po šumi i govoriti: „Zaustavljam se do izvesne mere.“ Vi stojte! Ja sam zbunjen i šta god da činim potiče iz zbunjenosti. Je l' tako? Dakle, pre svega moram naučiti da se zaustavim.

SAGOVORNIK: Kada ste u šumi vi *ne učite* da se zaustavljate. Vi jednostavno stanete.

KRIŠNAMURTI: Stanite. U redu. Zaustavite se. Učinite to!

SAGOVORNIK: Zbunjenost je u mom umu. Ja želim da se zaustavim, ali bojim se da ću otići u izolaciju kada se budem zaustavio.

KRIŠNAMURTI: Gospodine, zar vi ne znate šta znači zaustaviti sve aktivnosti kako biste otkrili šta je ispravno a šta pogrešno. Ja sam zbunjen. I zbog toga neću nikoga slušati jer usled svoje zbunjenosti nisam u stanju da bilo šta razumem. Usled svoje zbunjenosti nikada ne mogu otkriti šta je ispravna a šta pogrešna aktivnost. To mogu znati jedino kada u potpunosti prestanem da delam, pa čak i da mislim. Dakle, možete li vi za trenutak prestati da gledate, tražite, ispitujete znajući da u kojem god pravcu, na kojem god nivou ili koju god osobu potražite vi tražite očima, umom, srcem koji su u konfuziji?

SAGOVORNIK: Društvo nas tera da delamo.

KRIŠNAMURTI: Ja odbijam da delam.

SAGOVORNIK: Zbog toga mogu da vas stave u zatvor.

KRIŠNAMURTI: Neka me stave. Svi se vi toliko plašite, a hteli biste nešto da uradite.

SAGOVORNIK: Nijedno delanje ne bi bilo ispravno. Tako da ja više ništa ne znam. I zbog toga se zaustavljam.

KRIŠNAMURTI: Zaustavite se, gospodine. Stanite! Što znači, moj um je sposoban da bude tih. Zar ne, gospodine? Da li je tih? Da li i dalje juri za sopstvenim repom? Budite mirni, gospodine, dva minuta ili pet minuta ili makar minut. Budite mirni da biste videli. U protivnom vaši odgovori, vaš pogled biće zbunjen. Zar ne? Stoga, možete li biti mirni da biste videli? Znači kada je um miran, vi više niste zbunjeni. Usled zbunjenosti, kada je um miran – zato što se zaustavio, jer želi da

razume zbunjenost – za trenutak je tih, više nije zbunjen. Je l' tako, gospodine? Meditirajte o tome i videćete do čega dolazite.

SAGOVORNIK: Iz tog mira javlja se ljubav.

KRIŠNAMURTI: Otkud znate?

SAGOVORNIK: Znam to u trenutku; niko mi to nije rekao.

KRIŠNAMURTI: Gospodine, vaš um nije pre svega tih.

SAGOVORNIK: Um je neka vrsta aktivnosti...

KRIŠNAMURTI: Vidite, vi ste izneli tvrdnju da um mora biti aktivan, da nikada ne može biti miran.

SAGOVORNIK: Um *jeste* aktivnost.

KRIŠNAMURTI: Um je aktivnost i zbog toga nikada ne može biti miran. To je zaključak, zar ne?

SAGOVORNIK: Da.

KRIŠNAMURTI: Tako, na osnovu zaključivanja i držanja za sopstvene zaključke nikada nećete otkriti.

SAGOVORNIK: Ali i vi takođe zaključujete, gospodine. Vi ste rekli da um mora biti miran.

KRIŠNAMURTI: Ja nisam zaključio. Ja sam rekao: „Kada se izgubite u šumi, vi stanete, zar ne?”

SAGOVORNIK: Verovatno, ali niko se nikada nije zaustavio...

KRIŠNAMURTI: Ja pričam o gubljenju u šumi. Izgubio sam se više puta u šumi. Zaustavio sam se i posmatrao. Nisam se uplašio već sam gledao. Gledao u različitim pravcima mirno, a onda krenuo u određenom smeru. Taj smer može biti pogrešan; ako je tako, onda ću se vratiti. Sada, na isti način ja sam zbunjen. Dakle, prva stvar je – pošto nikoga ne slušam itd., itd. – moram da stanem. Zaustavljanje predstavlja miran um, a ne um koji traga. Biti fizički miran, sesti mirno. Iz tog mira, ja posmatram. I tada vidim da nema nikakve zbunjenosti dokle god je moj um miran.

SAGOVORNIK: Ali, gospodine, vi ste izgubljeni; i bilo da se zaustavite ili ne, vi ste izgubljeni. Ako niste izgubljeni, onda znate gde ste i tada niste izgubljeni.

KRIŠNAMURTI: Dakle, ja sam izgubljen u šumi što znači ja sam zbunjen. Ja sam zbunjen i nema nikoga ko bi mi pokazao pravac. Tako da pre svega moram prestati da pitam, ispitujem, tražim. I bivajući miran otkrivam da je sam mir

stanje uma u kojem nema zbunjenosti. Odatle mogu da delam...

Gospodo, ovo o čemu diskutujemo je veoma važno. Nemojte od svega praviti užasan problem. Život je stravičan problem i moj život je stravičan problem. I ja ga moram razumeti. A mogu ga razumeti jedino ako ne tumaram unaokolo. Moram biti miran, moram posmatrati.

(Razgovori sa učiteljima/Zanen 1967.)

LJUBAV SE SPOZNAJE KADA JE UM VEOMA MIRAN

Vidite, um je tako nemiran, on se plaši da bude miran, plaši se da ne propusti novosti, plaši se sopstvenog nestanka, da bude jednostavno ništa; ali jedino se iz te ništenosti pojavljuje mudrost, a ne iz nagomilanog znanja. Mudrost se javlja jedino u tihom umu. Um koji je prepun sopstvenih konflikata i sopstvenog praktičnog znanja može samo proizvesti sopstvenu patnju.

(Bombaj 1954-55.)

Mudrost je spontanost, a spontanosti ili slobode ne može biti sve dok postoji nagomilavanje znanja i sećanja. Zato čovek od iskustva nikada ne može biti mudar i jednostavan; mudar čovek je samo onaj koji se oslobodio procesa nagomilavanja, samo takav čovek zna šta je tišina; a šta god da se javi iz te tišine je istinito.

Tišina postoji jedino kada pažljivo posmatrate svaku reakciju, svaku misao, svako osećanje, kada ste svesni činjenica bez ikakvog objašnjenja, bez otpora, bez prihvatanja ili prosuđivanja; i kada vidite činjenice veoma jasno bez nametanja bilo kakvih paravana, onda samo opažanje činjenice rastapa činjenicu, i um postaje tih. Jedino kada je um veoma tih, kada ne ulaže napor da bude miran, on je slobodan. Gospodine, jedino je slobodan um mudar, a da bi bio slobodan on mora biti tih.

(Bombaj 1950.)

Da li mislite da će bilo koja vrsta napredovanja – to jest „ja“ koje postaje bolje, stiče više znanja i više informacija; ego koji se poboljšava i stiče više vrlina – da li mislite da će taj proces dovesti um do spokojstva? U takvom procesu nema poricanja ega već naprotiv, ego, „ja“ uvek postaje nešto bolje a samim tim je uvek u konfliktu, borbi koja se odvija kako spolja tako i iznutra. I vi zaista mislite da će tako nešto doneti spokojstvo umu?

(Njujork 1954.)

Konflikt postoji dokle god je prisutan spoljašnji pokret želje, koji se susreće sa frustracijom, a zatim se povlači. Ovaj pokret sa svojom frustracijom i povlačenjem predstavlja konflikt između dobra i zla, i dokle god je on prisutan ne može biti dobrote. Dobrota se može pojaviti jedino kada je um zaista veoma miran.

(Bombaj 1954-55.)

Veoma je važno posmatrati, videti bez predstave, a morate biti sasvim tihi da biste videli svoga muža ili svoju ženu bez predstave; vi međutim niste tihi ako nosite sa sobom predstavu o svom mužu ili svojoj ženi. Jedino u tišini možete učiti, a ljubav je potpuno tiha.

(Razgovori sa američkim studentima)

Ljubav se spoznaje kada je um veoma miran i kada prestane da traga za uporištem i skloništem. Pre svega, um se mora u potpunosti ukinuti. Um je posledica misli, a misao je samo most, sredstvo do nekog cilja. Kada je život samo sredstvo do nečega, kako može biti ljubavi? Ljubav se javlja kada je um prirodno miran, ne nasilno miran, kada vidi lažno kao

lažno, a istinito kao istinito. Kada je um miran, tada je sve što se dešava čin ljubavi, a ne čin znanja.

(Madras 1949-1950.)

Estetika je sposobnost opažanja, sposobnost da se opazi, što znači da čovek mora biti krajnje senzitivn. Senzitivnost ne znači vikati, drati se zbog svake sitnice. Senzitivnost se javlja iz dubine tišine. Nema svrhe pohađati koledže i univerzitete da biste naučili kako da budete senzitivni ili odlaziti kod nekoga da bi vas on naučio kako da budete senzitivni. Kao što smo rekli, estetika je sposobnost da se opaža; a vi ne možete opažati ako vaša tišina nije dovoljno duboka. Ako posmatrate ovo drveće u tišini, postoji komunikacija koja nije verbalna, već je to pre stapanje sa prirodom. Mnogi od nas su izgubili takav odnos sa prirodom; sa drvećem, sa planinama, sa svim živim bićima na zemlji.

Biti senzitivn u odnosu, biti svestan svakoga pojedinačno, da li je to uopšte moguće? To je umetnost življenja: otkriti odnos koji nije konflikt, koji je tok harmoničnog ponašanja u zajedničkom životu; bez svih brutalnosti, svada, posesivnosti i zavisnosti, bez straha od samoće i različitih oblika ljudske borbe.

Umetnost življenja je mnogo važnija od umetnosti velikih slikara. Sasvim je moguće da mi kroz muziku bežimo od sebe. Odlasci u sve svetske muzeje i sva beskrajna priča o njima, čitanje knjiga o umetnosti; sve to može biti bekstvo od naših sopstvenih problema, briga, depresija. Dakle, možemo li mi živeti estetski život dubokog opažanja? Budimo svesni svih naših reči, budimo svesni buke koja nas okružuje, ljudske vulgarnosti. Jer čovek mnogo bolje uči u tišini nego u buci.

(Pitanja i odgovori /Ohai 1983.)

I onda kada je um potpuno miran i saosećajan – vaš um ne može biti miran bez saosećanja, molim vas shvatite ovo – tada se iz tog stanja rađa nešto misteriozno, nešto najsvetije.

(Zanen 1975.)

POKRET TIŠINE

Pokret postajanja, čoveka koji želi da postane Buda ili menadžer, je površna aktivnost. Površni ljudi se neprekidno plaše onoga što jesu; ono što jesu je istina. Istina je u tihom posmatranju onoga što jeste i istina je ta koja transformiše ono što jeste.

(Komentari iz života)

Očigledno da je konflikt taj koji remeti smirenost uma. Većina ljudi su u takvoj zbrci, u brizi zbog mnogih stvari, zabrinuti zbog života, smrti, sigurnosti i odnosa. U njima je neprekidno prisutna uznemirenost i sasvim je prirodno da je krajnje teško za um koji je toliko uznemiren da razume socijalne kao i psihološke probleme koji su stalno u porastu. Od suštinske je važnosti, zar ne, da bi se problem razumeo u potpunosti, imati smiren um, um koji nije podeljen, um koji je sposoban da bude slobodan, tih, koji će dopustiti problemu da se razotkrije, razreši. A tako miran um nije moguće imati dokle god postoji konflikt.

Zašto se nalazimo u konfliktu, svako od nas, a samim tim i društvo, država i ceo svet? Zašto? Odakle se javlja konflikt? Kada konflikt prestane, naravno da um može biti miran, dok um uhvaćen u konflikt nikada ne može biti spokojan. Želeći mir, određeni osećaj mira, mi pokušavamo da pobegnemo od konflikta na bilo koji način, kroz različite aktivnosti – društveno koristan rad, gubeći sebe u nekom ritualu ili nekoj vrsti angažovanosti, bilo mentalnoj ili nekoj drugoj. Ali

očigledno, bekstvo vodi u iluziju i produžava konflikt. Bekstvo samo vodi u izolaciju i samim tim u veći otpor. A kada neko ne beži ili je svestan bekstva i samim tim je sposoban da direktno razume proces konflikta, tada će možda nastupiti mir uma.

I ja mislim da je od suštinske važnosti videti da je mir uma neophodan – ali ne mir koji je isforsiran, koji ostaje izolovan, zatvoren, ne mir koji je vezan za jednu određenu ideju i samim tim ograničen, zarobljen u toj ideji ili verovanju. Takav mir nije stvarnost, to je smrt zato što u toj samoizolaciji nema kreativnog procesa.

Stoga, kada bismo razumeli proces konflikta i kako se on javlja, tada bi možda za um bilo moguće da bude slobodan, miran. Ali teškoća za razumevanje konflikta je u tome što većina ljudi teži da pobegne od njega, da ode izvan njega, da nađe izlaz iz njega, da nađe njegov uzrok, a ja ne mislim da će samo traganje za uzrokom ili otkrivanje uzroka konflikta razrešiti konflikt. Međutim, ako čovek može da razume proces konflikta u potpunosti, da vidi konflikt iz svih uglova, kako psihološki tako i fiziološki, ako čovek ima strpljenja da tiho istražuje bez osude ili opravdanja, onda će možda biti moguće razumeti konflikt.

Nakon svega, konflikt se javlja, zar ne, kroz želju da se bude nešto, nešto drugo od onoga što jesmo. Ova neprekidna želja da se bude nešto drugo od onoga što jesmo je jedan od oblika konflikta, što naravno ne znači da treba da budemo zadovoljni onim što jesmo – čovek to nikad nije. Ali da bismo razumeli ono što jesmo moramo razumeti ovu želju da budemo nešto drugo od onoga što jesmo. Ja sam nešto – ružan, pohlepan, zavidan – i želim da budem nešto drugo što je suprotnost tome. Svakako, to je jedan od uzroka konflikta, ove suprotne kontradiktorne želje od kojih smo sačinjeni.

Ja smatram da je jedino posmatranje konflikta, opažanje njegovog procesa, samo po sebi oslobađajuće. To jest ako smo svesni bez ikakvog trenja, bez ikakvog izbora, samo svesni onoga što jeste i ako smo takode svesni želje da

pobegnemo od onoga što jeste u lično – projektovani ideal (a svi ideali su domaća radinost i samim tim fiktivni, nestvarni); ako smo jednostavno svesni svega toga, onda će ta sama svesnost doneti mir uma.

(London 1949.)

Tišina, pokret tišine je jedini čin koji donosi promenu, to je jedino trajno stanje iz kojeg promena može da se desi.

Um sam po sebi je proizvod sredine. Dokle god se um bori protiv sredine pokušavajući da je uzdrma, da je se oslobodi, to samo oslobađanje je kontradikcija i otuda borba. Međutim, ako um posmatra, ako je svestan da je on sam proizvod sredine, tada um postaje miran, tada se više ne bori sa sobom. A bivajući miran, spokojan, biva i slobodan od sredine.

Pogledajte istinitost onoga što je rečeno; a ne možete razumeti istinitost nečega ako se borite protiv njega ili ga pak branite. Zar ne možete sagledati da je sama priroda uma kontradiktorna, da ste rob sredine? – zato što je um proizvod vremena, vekova tradicije, straha, nade, inspiracije i napetosti. Takav um je potpuno uslovljen, a kada takav um odbacuje ili prihvata, onda je to samo prihvatanje ili odbacivanje dalji nastavak uslovljenosti. S druge strane, kada je um svestan da je potpuno uslovljen, kako svesno tako i nesvesno, tada je miran i u tom miru se nalazi sloboda od uslovljenosti.

(Amsterdam 1955.)

SAGOVORNIK: Zar ne možemo jednostavno da pustimo „ono što jeste“ i da ga posmatramo?

KRIŠNAMURTI: Posmatrajte „ono što jeste“, što da ne?

SAGOVORNIK: Upravo to je ono što govorim.

KRIŠNAMURTI: Zašto da ne? Da li to radite? Da li znate šta je tišina? Kada pogledate bilo šta, drvo, dete, svoju ženu ili svog prijatelja ili vidite bilo šta, da li ga gledate kroz tišinu ili

buku? Kada gledate svog muža, da li gledate nju ili njega kroz predstavu koju imate, ili gledate bez bilo kakvog pokreta misli?

Da li znate šta znači biti apsolutno miran, ne kultivisati mir već biti miran? Um koji je zaista miran može da posmatra „ono što jeste“ i da ode izvan njega. Međutim, um nije miran dok brblja o tome kako mora da se promeni što znači da pokušava da se potisne, da razume, da pronade uzrok nečega i slično.

(Brokvud 1970.)

Mi imamo ogromnu i zaista izuzetnu energiju koja je potrebna da bismo otišli na Mesec, ali je ona očigledno nedovoljna da bismo promenili sebe. Pa ipak, ja vas uveravam da je to nešto najlakše što je moguće učiniti, a to postaje lako kada znate kako da posmatrate. Kada ste u stanju da *zaista* vidite ono što jeste, bez pokušaja da ga promenite, potisnete, odete izvan ili pobegnute od toga, videćete da ono što jeste prolazi kroz ogromnu promenu. To jest, kada je um potpuno miran u posmatranju, tada se dešava radikalna promena.

(„Ti si svet“)

Jedino potpuna tišina može izazvati potpunu revoluciju u psihi – ne napor, ne kontrola, ne iskustvo ili autoritet. Ta tišina je izuzetno aktivna; to nije tek statična tišina. Da biste došli do te tišine morate proći kroz sve to. Ili ćete to uraditi trenutno ili vam je potrebno vreme i analiza; a kada vam je potrebno vreme kroz analizu, već ste izgubili tišinu. Analiza, što je psihoanaliza, analiziranje sebe ne donosi slobodu, niti analiza kojoj je potrebno vreme, od danas do sutra, ili bilo koja postepenost.

(Njujork 1966.)

Um koji nije miran i srce koje nije spokojno uvek su u konfliktu i patnji. Šta god takav čovek radio, uvek će doneti patnju sebi i drugima. Ako čovek sluša opušteno, mirno, ne bivajući opčinjen govornikom, on dolazi do toga ne znajući kako – jednostavno je tu. To može da traje samo sekund, minut, dan ili vek; to nije važno.

(Zanen 1966.)

Dakle, tlo na kojem počiva tišina nije vežbanje, rešenost, volja, niti želja; već se ona javlja prirodno kada postoji sloboda, sloboda od konflikta. Stoga, morate razumeti konflikt, a ne reći sebi: „Moram imati tišinu – što je glupost.“ Prema tome, tlo na kojem se javlja prirodna, bistra, lepa tišina, nepregledne dubine tišine, predstavlja potpunu slobodu. Stoga, čovek ne treba da se pita kako se pojavljuje kvalitet tišine, već da li može biti slobodan? Slobodan od konflikta, slobodan od povrednosti, slobodan od straha, brige, samoće, tuge, svega toga. Tada je kuća tišine ogromna.

(Pitanja i odgovori/Zanen 1984.)

NE VEŽBAJTE TIŠINU

Razumevanje ovog ogromnog toka života koji sam ja sam, zajedno sa mojim različitim centrima – poslom, spiritualnošću, porodicom – samo po sebi predstavlja čin tišine.

Šta je ta tišina? Nećete je kultivisati tako što ćete slušati mene, stvarajući šablon tišine to jest ono što ona nije, sa ciljem da radite na njoj i da je posedujete – nikada to nećete uraditi na taj način. Šta je ta tišina? Da li se može opisati? Ako je opisujemo, bilo u pozitivnim ili negativnim terminima, i dalje postoji posmatrač, i dalje postoji centar koji gleda na nju; taj centar stvara kontradikciju kada se pita: „Kako da zadobijem tu tišinu?“

(Razgovori/Zanen 1965.)

Tišina nije kraj, rezultat neke određene prakse ili potreba ili zahtev neke posebne želje. Ona se pojavljuje prirodno, i samim tim bez napora. Ne vežbajte tišinu jer u istinskoj tišini nema šta da se vežba.

(Bombaj 1965.)

Da bi mozak bio izuzetno aktivan, a potpuno miran, nije potreban napor; po svemu sudeći, za većinu od nas napor je deo postojanja; čini se da ne možemo da živimo bez njega; u svemu je prisutan napor, napor da se ustane ujutru, napor da se ide u školu, napor za odlazak u kancelariju, napor da se

održi neprekidna aktivnost, napor da se neko voli. Naš celokupan život, od trenutka kada smo se rodili pa sve do samog trenutka umiranja, predstavlja niz napora. Napor podrazumeva konflikt, ali napora zapravo nema ako posmatrate stvari onakve kakve jesu, ako vidite činjenično stanje stvari. Međutim, mi nikada ne posmatramo sebe onakvim kakvi jesmo, svesno ili nesvesno. Mi uvek menjamo, zamenjujemo, transformišemo, potiskujemo ono što vidimo u sebi. Sve to uključuje konflikt; a um, mozak koji je u konfliktu, nikada nije miran. A da bismo mislili temeljno, otišli veoma duboko, potreban nam je mozak koji je intenzivno aktivan pa ipak miran, a nikako tup, uspavan mozak, opijen verovanjem i otporom.

(Zanen 1961.)

Poput mirnog jezera, um je miran kada je celokupan proces napora shvaćen.

(London 1949.)

Upravo kao što činimo napor da preživimo fizički, tako činimo napor da trajemo kao „ja“. Sve dok želim da duhovno preživim, ja moram da uložim napor na postizanju onoga što ja nazivam stvarnošću. Sada, šta je to „ja“ koje čini napor? Šta ste vi? Očigledno, vi ste ime prikačeno za gomilu sećanja, iskustava; vi ste nagomilani, skriveni motivi i spoljašnje težnje, različite osobine, strasti, strahovi, vrline. Sve ste to „vi“, zar ne? To je ono što želite da produžite u pravcu koji vodi ka stvarnosti; tako da ulažete napor, meditirate, vežbate neki oblik discipline. Svakako, tek kada um prestane da ulaže napor i kada je potpuno miran, a da nije naveden ili primoran da bude miran, tek kada ne želi ništa, i samim tim ne traži nikakva iskustva – tek tada postoji mogućnost pojavljivanja nepoznatog.

(Bombaj 1956.)

SAGOVORNIK: Svi shvatamo da je unutrašnji mir i spokoj uma neophodan. Koji je to metod ili „kako“ koje vi preporučujete?

KRIŠNAMURTI: Vi kažete da su miran um i spokojno srce neophodni. Da li je to tako? Ili je to samo teorija, puka želja? Jer mi smo tako uznemireni, poremećeni, mi želimo taj mir, taj spokoj – koji je u tom slučaju samo bekstvo. On nije neophodnost; on je beg. Kada sagledavamo njegovu neophodnost, kada smo ubeđeni da je to jedino što je bitno, ono najvažnije – tada, da li tražimo ikakav metod? Da li je potreban metod kada vidite da je nešto neophodno?

Za metod je potrebno vreme, zar ne? Ako ne sada, onda ću možda sutra, za nekoliko godina biti miran. Što znači, vi ne sagledavate neophodnost bivanja mirnim. I tako, „kako“ postaje uznemirenje; metod postaje način da se odloži neophodnost mira. Iz tog razloga upražnjavate sve te meditacije, sve te lažne, pogrešne kontrole za postignuće željenog mira uma, i razne metode za postignuće discipline kako biste stekli mir. Što znači, vi ne sagledavate neophodnost, trenutnu potrebu da se ima miran um. Kada uvidite tu neophodnost, onda nema potrage ni za kakvim metodom. Tada vidite važnost posedovanja mirnog uma i vi imate miran um.

(London 1952.)

Da biste došli u kontakt sa nečim zaista, trenutno, mora postojati potpuni mir svesnog uma. Je li tako? Očigledno! I tada, kada je svesni um potpuno miran, postoji li nesvesnost?

SAGOVORNIK: Kako se to postiže? Kako? Reč „kako“ je najvažniji deo pitanja.

KRIŠNAMURTI: Pre svega, gospodine, ako ste me pažljivo pratili, vidite šta se desilo. U trenutku kada je svesni um potpuno miran, bez ikakvog pokreta zadovoljstva, iskustva, znanja i tome slično, onda nema nesvesnosti. Sada, sagovornik kaže, kako se to postiže? „Kako“ je najgore pitanje; jer

prilikom pitanja „kako“, vi želite metod, sistem. A u trenutku kada sledite sistem, metod, vežbu vi ste već uhvaćeni u tu vežbu, sistem, metod i na taj način nikada ništa ne otkrivате. Vi ste upali u zamku. Međutim, ako zaista sagledavate činjenicu, ako vidite da jedino potpuno miran um može da posmatra, ako to razumete, ako trenutno vidite tu istinu, onda nema nesvesnosti.

(Ohai 1966.)

Ali, umreti za prošlost nije aktivnost uma. Um ne može umreti odlukom, evolucijom, voljno. Ako um sagledava istinitost izjave – da pomoću čina volje ili određenog zaključka ili primoravanja, um ne može da izazove promenu – onda taj način sagledavanja donosi samo kontinuitet, modifikovani rezultat, a ne radikalnu revoluciju; a ako je um tih samo nekoliko sekundi kako bi čuo istinitost ove izjave, otkrićete izuzetnu stvar koja se odvija uprkos vama, uprkos umu.

(Bombaj 1954.)

BITI RELIGIOZAN

Od davnina je rečeno da postoji Bog i da postoji čovek – ta večita podela. Kasnije su rekli da Bog nije tamo negde, već da je tu u vama; i dalje je postojala podela između vas i Boga u vama. Bog koji je nekada bio u kamenu, u drvetu, u kipu, koji je poštovan kao Spasitelj, kao Gospodar, sada je u vama; vi ste Bog. A onda Bog unutar vas kaže čini ovo, ne čini ono, budi harmoničan, budi ljubazan, voli bližnjega svoga, ali naravno to je nemoguće, jer postoji ta podela između vas i Boga u vama.

Tako je misao entitet koji deli, i putem misli, putem analize, vi se nadate da ćete doći do stanja u kojem nema nikakve podele; vi to ne možete izvesti, ono se može pojaviti jedino kada sam um uvidi i razume ovaj celokupan proces, i tada biva potpuno miran.

(Razgovori sa američkim studentima)

Ova tišina nije hrišćanska tišina, ili hinduistička tišina ili budistička tišina. Ova tišina je bezimena. Stoga, ako sledite put hrišćanske tišine, ili hinduističke ili budističke, nikada nećete biti tihi. Zato čovek koji je našao stvarnost mora napustiti sve svoje uslovljenosti u potpunosti, – bilo da pripada hrišćanstvu, hinduizmu, budizmu, ili nekoj drugoj grupi. Puko ojačavanje svoje zaleđine pomoću meditacije, konformizma, donosi stagnaciju uma, tupost uma; i nisam siguran da to nije ono što većina želi – jer mnogo je jednostavnije stvoriti šablon i slediti ga. A biti slobodan od nasleđa

zahteva neprekidnu pažnju u odnosima.

Jednom kada ta tišina jeste, javlja se izuzetno kreativno stanje – ne ono u kojem morate pisati pesme, slikati slike; to možete, a i ne morate činiti. Ta tišina se ne može slediti, kopirati, imitirati – u tom slučaju ona bi prestala da bude tišina.

(London 1949.)

Religija je stanje uma, slobodan um, nevin um i stoga potpuno tih um.

(Vi ste svet)

SAGOVORNIK: Čuvena izreka glasi: „Budi miran i spoznaj Boga.“

KRIŠNAMURTI: Vidite, to je neverovatna stvar u životu, toliko ste toga pročitali da ste prepuni tuđeg znanja. Neko je rekao: „Budi miran i spoznaj Boga“, i tu se već javlja problem, kako da budem miran? I tako se ponovo nalazite u staroj igri. Budi miran i tačka. A možete biti mirni istinski, ne verbalno već potpuno, sasvim, jedino kada razumete ovaj proces postajanja, kada ono što je sada za vas stvarnost vidite kao iluziju, jer ste vaspitavani tako da tu iluziju prihvatite i da svi vaši naponi budu usmereni ka njoj. Kada vidite ovaj proces postajanja kao iluziju, nešto drugo će se tada pojaviti, ali ne kao njena suprotnost. To je nešto potpuno drugačije.

(Sidnej 1955.)

Um koji traga za Bogom nije jednostavan um, jer je njegov Bog njegova sopstvena projekcija. Jednostavan čovek je onaj koji tačno vidi „šta jeste“ i razume to – ne traži ništa više. Takav um je zadovoljan, on razume „šta jeste“ – što ne znači da se slaže sa društvom kakvo jeste, sa svom njegovom

eksploatacijom, staležima, ratovima i sl. Međutim, um koji vidi i razume „šta jeste“ i tako dela, takav um ima nekolicinu potreba, veoma je jednostavan, miran; a samo kada je um miran, može da primi večno.

(Puna 1948.)

Ali ovaj apsolutni mir uma nije stanje koje treba postići. Ono dolazi prirodno, lako, kada ste postavili temelje, kada ne postoji više podela na mislioca i misao.

Sve je ovo deo meditacije; meditacija ne dolazi tek na kraju toga. Postavljanje temelja znači biti slobodan od straha, tuge, napora, zavisti, pohlepe, ambicije – sloboda od celokupne psihološke strukture društva. Kada putem samospoznaje um više nije mašina za akumuliranje, on je miran, spokojan, tih. Morate doći do tog stanja tišine; u protivnom vi zaista niste religiozna osoba; vi se samo igrate sa stvarima koje nemaju nikakvo značenje.

(London 1962.)

Istina svakako nije nešto daleko, ona je u malim stvarima u svakodnevnom životu, u svakoj reči, u svakom osmehu, u svakom odnosu, samo mi ne znamo kako da je vidimo; a čovek koji pokušava, koji se silovito bori, koji se disciplinuje, kontroliše – da li će on videti istinu? Um koji je disciplinovan, kontrolisan, ograničen naporom – da li će videti istinu? Očigledno da neće. Samo će tihi um videti istinu, a ne um koji ulaže napor da je vidi.

(Bombaj 1950.)

Vidite, mi se plašimo da pogrešimo, zato što želimo uspeh. Strah se nalazi u korenu želje za disciplinom; ali nepoznato

se ne da uhvatiti u mrežu discipline. Naprotiv, nepoznato mora imati slobodu, a ne šablon uma. Eto zašto je neophodan mir uma. Kada um zna da je miran, on više nije miran; kada um zna da nije pohlepan, da je oslobođen pohlepe, on prepoznaje sebe u novoj odeći: ne-pohlepnosti, ali to nije mir.

(Ohai 1949.)

Religija tada ima potpuno novo značenje, dok je pre toga bila predmet misli. Misao je stvorila različite religije tako da je svaka religija fragmentarna, i svaki fragment ima mnoštvo daljih podela. Sve što se zove religija, uključujući verovanja, nade, strahove i želju da budemo sigurni u budućem svetu i slično, rezultat je misli. To nije religija, to je samo pokret misli, u strahu, u nadi, u pokušaju da se nađe sigurnost – što je materijalistički proces.

Šta je dakle religija? To je istraživanje, sa potpunom pažnjom, sa celokupnom svojom energijom, da bi se našlo ono što je sveto, došlo do onoga što je sveto. To se može desiti jedino kada postoji sloboda od buke misli, okončanje misli i vremena, psihološki, iznutra, što ne podrazumeva i kraj znanja koje vam je neophodno za funkcionisanje u svetu. Ono što je sveto, što je istinito, može postojati jedino kada postoji potpuna tišina, kada je sam mozak stavio misao na pravo mesto. Iz te ogromne tišine javlja se ono što je sveto.

(Celokupnost života)

OTKRIVANJE MEDITACIJE

U takvoj tišini entitet koji doživljava potpuno nestaje. Ali većina želi da doživljava, da stekne što više iskustava. Sama želja da se doživi nešto više je razlog zbog kojeg počinjemo da meditiramo, da upražnjavamo spiritualne prakse i slično. Ali kada se to razume, kada je to napušteno, nastupa tišina, mir uma u kojem je tumač ili onaj koji doživljava odsutan. Tek tada postoji mogućnost da se pojavi ono što se ne može imenovati. To nije nagrada za dobra dela. Činite šta hoćete, budite nesebični koliko hoćete, primoravajte se da činite dobra, plemenita dela, gajite vrline – sve su to egocentrične aktivnosti; takav um je i dalje stagnirajući um. On može da meditira; ali nikada neće znati to stanje tišine, mira u kojem stvarnost jeste.

(London 1952.)

Misao koja se razbija o sopstvenu ništenost – je eksplozija meditacije.

(Krišnamurtijeve beleške)

Koncentracija je isključujuća. Kada želite da se koncentrišete na nešto, vi isključujete, vi se opirete, vi uklanjate stvari koje ne želite. Međutim, ako ste pažljivi možete posmatrati svaku misao, svaki pokret; onda ne postoji tako nešto kao što je uznemirenost, i tada možete da meditirate.

Onda je meditacija veličanstvena stvar jer donosi jasnoću. Meditacija jeste jasnoća. Tada je meditacija tišina, i ta sama tišina je proces discipline u životu; ne vaše disciplinovanje sebe da biste postigli tišinu. Kada ste pažljivi za svaku reč, za svaki gest, za sve što govorite, osećate, za svaki vaš motiv, bez ispravke, onda iz toga sledi tišina i iz te tišine nastupa disciplina.

(Nju Delhi 1966.)

Ta tišina uma je neophodna; ali to nije istrenirana tišina, jer istrenirana tišina je buka. Ona je besmislena. Stoga, meditacija nije kontrolisana, usmerena aktivnost, već je to aktivnost iz „ne-misli“.

→ Meditacija znači biti svestan misli, osećanja, nikada ih ne ispravljati, nikada ne reći da su ispravne ili pogrešne, nikada ih ne opravdavati, već ih samo posmatrati i kretati se zajedno sa njima. U tom posmatranju i kretanju sa određenom mišlju, sa određenim osećanjem, vi počinjete da razumete i da budete svesni cele prirode misli i osećanja. Iz te svesnosti dolazi tišina, ne iskreirana, ne kontrolisana, ne oblikovana mišlju, jer je tišina izazvana mišlju statična, mrtva. Tišina dolazi kada je misao razumela svoj početak, sopstvenu prirodu, kako svaka misao nikada nije slobodna već uvek stara. Videti sve to, videti pokret svake misli, razumeti to, biti svestan toga, znači doći do tišine koja je meditacija, u kojoj „posmatrača“ nikada nema.

(Razgovori i dijalози)

Ono što se naziva meditacijom, uglavnom je tradicionalno shvatanje. Sedite ili stojite u uglu, ili sedite pod drvetom; zatvorenih očiju, kontrolišete misli ili ponavljate neku mantru i to vam pruža neko uzbuđenje. To se uglavnom smatra meditacijom, međutim to je autohipnoza. Sada, da bi

otkrio šta je meditacija, čovek pre svega mora imati miran um. To znači da telo mora da ima svoju sopstvenu inteligenciju. Ono što mi uglavnom radimo je da prisiljavamo telo na ono što smatramo da je prijatno ili bolno. Mi mu govorimo šta da čini – da mora da ustane u određeno vreme, da mora da sedi na ovaj način ili da hoda na onaj način – um naređuje telu. Tako um stalno kontroliše telo i samim tim ga lišava njegove sopstvene inteligencije; jer telo ima svoju inteligenciju. Stoga je deo meditacije dopustiti inteligenciji tela da funkcioniše. Što znači da će se telo smiriti kada je to potrebno, a isto tako i aktivirati. Neću dalje ulaziti u ovo, veoma je komplikovano. Dakle, čovek treba da kultiviše inteligenciju tela što znači da ne upliće um u telo, a za to je potrebna ogromna pažnja. Stoga, pre nego što nešto pokušate, budite potpuno mirni, apsolutno mirni bez otvaranja očiju, bez pokretanja očnih jabučica ili kapaka, prstiju, stopala – ne treba da bude nikakvog pomeranja – ne zato što mislite „moram sedeti mirno“ već zato što je lepo sedeti mirno.

Uveče kada sunce zalazi izuzetno je mirno, zar ne? Povlači se da bi nastupila noć. Sedite tada veoma mirno, zatvorite oči, ne gledajte ko je seo pored vas; a onda vidite šta se dešava. Tada ćete otkriti, ako sedite iole mirno za neko vreme, da vaš um luta. To jest, vi govorite sebi: „Trebalo je da uradim ovako, ili trebalo je da uradim onako, ili moram učiniti ovo ili ono“ - um luta. Zatim posmatrajte um. Ne kontrolišite ga, ne govorite kako ne sme da luta. Samo ga posmatrajte i otkrijte zašto luta. A onda usled veoma mirnog sedenja – bez prisile tela – sagledavajući um i njegove aktivnosti, ne govoreći mu šta treba da misli ili šta ne treba da misli, iz ovog izuzetno kompleksnog posmatranja proizilazi sasvim drugačija meditacija.

(Riši Veli 1967.)

Um je aktivan od trenutka kada se probudite pa sve dok ne odete da spavate; pa čak i tada se nastavlja aktivnost uma.

Ova aktivnost u vidu snova je isti onaj dnevni pokret koji se odvija za vreme spavanja. Um nikada nema ni trenutka odmora, nikada ne kaže: „Završio sam.“ On prenosi u san probleme koje je sakupio tokom dana; kada se probudite, isti problemi se nastavljaju – to je začarani krug. Um koji je miran, ne bi trebalo da ima nikakvih snova; kada je um miran za vreme sna u njemu se pojavljuje potpuno drugačiji kvalitet. Kako je moguće da um koji je tako izuzetno entuzijastički aktivan, bude prirodno, lako miran bez ikakvog napaora ili potiskivanja? Pokazaću vam kako.

Kao što smo rekli, tokom dana on je beskrajno aktivan. Vi se probudite, pogledate kroz prozor i kažete sebi: „O, kakva grozna kiša“, ili: „Dan je divan, ali je pretoplo“ – već ste počeli!

Dakle, u tom trenutku, kada ste pogledali kroz prozor, ne izgovarajte ni reč; ne potiskujući reči već jednostavno shvatajući da sa rečima: „Kakvo divno jutro“, ili „Grozan dan“, um počinje sa svojom aktivnošću. Međutim, ako jednostavno posmatrate, gledajući kroz prozor, ne izgovorivši ni reč u sebi – što ne znači da potiskujete reči, već da samo posmatrate bez aktivnosti uma koji žuri – tu se nalazi ključ, tu ste našli izlaz.

(Nemoguće pitanje)

NE STVARAJTE OD MIRA NOVI PROBLEM

Dakle, zen i ostale forme meditacije, mantra joga, znate, ponavljanje reči – sve su to načini da saznate da vam je um miran. Da li možete znati da vam je um miran? Ako znate da vam je um miran, onda u stvari nema mira, jer *vi* posmatrate um za koji mislite da je miran. Tako da vi ne možete doživeti um koji je miran – vidite lepotu toga – na isti način vi ne možete doživeti sreću, vi ne možete doživeti radost. U trenutku kada kažete: „Ja sam radostan“, radosti više nema. Ili u trenutku kada kažete: „Kako sam srećan“, to više nije sreća. Dakle, kada je um miran, nema posmatrača. Da li razumete ovo? Jer možete razumeti samo kada ste srećni, a ne kada od toga pravite problem. A problemi postoje jedino kada želite da imate miran um. Međutim, kada ste srećni i želite da razumete šta znači imati miran um, otkrivete da se miran um pojavljuje jedino kada nema posmatrača, kada nema onoga ko doživljava, mislioca. Ali vi kažete: „Kako da zaustavim mislioca u njegovom delanju?“ Ne možete ga zaustaviti, ali možete da sagledate celokupnu prirodu i delatnost i pokret misli; spoznajte to. A kada to spoznate, ostalo se dešava samo od sebe.

(Zanen 1972.)

Ako postoji „ja“, sa svojim kompleksom misli i briga, tj. ako je prisutno prepoznavanje drveta, onda nema zajedništva s drvetom. Da biste bili u zajedništvu s nekim ili nečim, potreban je prostor, tišina; vaše telo, vaši nervi, vaš um, vaše

srce, vaše celo biće mora biti mirno, potpuno mirno. Ne govorite: „Kako da budem miran?“ Ne stvarajte od mira novi problem. Samo vidite da nema zajedništva ako je mehanizam mišljenja na delu – što ne znači da treba da se uspravate!

(Zanen 1964.)

Mi uvek postajemo nešto, nikada „nismo“; trenutak nika-da nije potpun, uvek je neko sutra potpuno; te tako propuštamo ceo pokret života. Ako posmatrate svoj sopstveni um, videćete da mi nikada nismo mirni ni za trenutak, nego uvek pokušavamo da budemo mirni. Pokušaj je ono što nam je poznato, postajanje je ono što znamo.

Mi znamo ideal tišine, naš um neprekidno sledi taj ideal, boreći se, disciplinujući, kontrolišući, oblikujući se kako bi stekao tu tišinu u kojoj se stvarnost može otkriti; a stvarnost se nikada ne može otkriti u takvoj tišini jer je ta tišina postajanje.

(Bombaj 1954.)

Vi možete poželeti da odagnate strah, međutim, javlja se „kako“, metod postaje bitan i ponovo imate novi problem kao što ste imali i onaj stari. I tako idemo od problema do problema nikada ne bivajući slobodni od njih. Ali mi sada pričamo o nečemu sasvim drugačijem, zar ne? Nas ne zanima da zamenjujemo jedan problem drugim.

SAGOVORNIK: U tom slučaju pretpostavljam da je pravi problem imati miran um.

KRIŠNAMURTI: Svakako, jedino što je važno je miran um.

SAGOVORNIK: Kako mogu imati miran um?

KRIŠNAMURTI: Pogledajte šta govorite. Vi želite da posedujete miran um kao da je to odelo ili kuća. Imajući novi cilj, mir uma, vi počinjete da istražujete nove načine i sredstva da to steknete i tako imate novi problem. Jednostavno budite

svesni krajnje neophodnosti i važnosti mirnog uma. Nemojte se boriti za mir, nemojte mučiti sebe disciplinom kako biste ga zadobili, nemojte ga kultivisati niti vežbati. Svi ovakvi n-pori stvaraju rezultat, a mir nikako ne može biti rezultat nečega. Sve što je izgrađeno može biti i razgrađeno. Ne tražite kontinuitet mira. Mir se doživljava iz trenutka u trenutak; on se ne može produžavati.

(Komentari iz života, drugi deo)

Da bi se shvatilo neizmerljivo, um mora biti krajnje miran, tih; ali ako mislim da ću steći mir negde u budućnosti, već sam uništio mogućnost mira. On je ili sada ili nikada. Veoma je teško ovo razumeti, jer mi svi zamišljamo raj u terminima vremena.

(Hamburg 1956.)

Ništa nije važnije za mir od samog mira; on je sam sebi i početak i kraj. Nikakvi bitni činoci ga neće izazvati, jer on jeste. Nikakva sredstva vas ne mogu dovesti do mira. Ako bi se mir mogao dostići ili postići, bila bi potrebna sredstva. Ako bi se mir mogao kupiti, novac bi postao važan; međutim, novac i to što se njime kupuje nisu mir. Sredstva su bučna, nasilna ili suptilno prisvajacka, a cilj je iste prirode, on je u samim sredstvima. Ako je početak tišina, i kraj je takode tišina. Nema sredstava do tišine; tišina je kada nema buke. Buci ne dolazi kraj kroz dalju buku napora, discipline, uzdržavanja, volje. Uvidite istinitost ovoga i tišina je tu.

(Komentari iz života)

MIR KOJI NIJE DEO EGA

Da li u miru postoji posmatrač koji kaže: „Ja sam miran?“ Razumete li moje pitanje? Kada ste srećni, dok šetate ulicom ili šumom, ili dok sedite na suncu, mirno, srećno, kada se pitate: „Da li sam sećan?“ - sreća je već nestala. Je l' tako? Zar niste primetili, to je veoma prosta činjenica. U trenutku kada zadržavate znanje o nečemu što vam pruža sreću, sreća nestaje. Stoga, kada se pitate: „Da li sam tih, da li je moj um tih?“ - to više nije tako, zar ne?

Postoje različite vrste tišine; tišina između dve reči; tišina između dva tona na klaviru, tišina između dve buke, tišina između dve misli, interval između dve misli, tišina nakon duge borbe sa samim sobom – zamor – tišina između dva rata koju nazivate mir. Sve su to tišine koje su proizvod buke – između dve buke, između dve misli, između dva tona, između dve rasprave. To nije tišina. Postoji tišina koja ničim nije izazvana, koja nije kultivisana, tako da ne postoji „ja“ koje posmatra tišinu.

(Brokvud 1976.)

Ja vidim da su moje misli prolazne, da je sve oko mene prolazno, da postoji smrt, propadanje; sve je u pokretu, u stanju promene. Te stoga kažem da mora postojati nešto u meni što je trajno i ja želim tu trajnost; zato stvaram entitet, mislioca, sudiju koji je izvan mene. To jest, misao se izdvaja i uspostavlja deo sebe kao trajni entitet koji posmatra, upravlja, oblikuje; a onda se javlja problem kako da taj entitet,

mislilac premosti jaz i integriše sebe sa svojom mišlju. Sve dok se ne razume i ne reši ovaj problem, *nije* moguće imati miran um, ili pronaći da li je za um moguće da ikada bude miran.

Zato vas molim da samo slušate ono što govorim, i pokušate da otkrijete da li je moguće da posmatrač i posmatrano budu jedno, da mislilac i misao budu spojeni. Sve dok su odvojeni, um ne može biti miran. Dokle god sam odvojen od svoje misli, sve dok sam udaljen od iskustva i posmatram ga, sve dok znam da sam miran, ne može biti mira, ne može biti tišine. Ukoliko ne razumem i ne rešim ovaj fundamentalni problem, traganje za mirom ili ispitivanje da li um treba ili ne treba da bude miran, ima veoma malo značaja.

Dakle, ja sam podeljen na razna fragmentarna stanja; kako sve to da postane jedno? Mogu li ja *učiniti* bilo šta po tom pitanju? To jest, može li mislilac, akter, stvaralac svih šablona aktivnosti učiniti bilo šta u vezi s tim? A ako i učini, zar to neće biti samo još jedan fragment u fokusu koji treba usvojiti? Sve dok postoji onaj koji stvara šablone, mislilac, može li se desiti sjedinjavanje? To je svakako nemoguće, zar ne? Dakle, ja moram da pronađem kako se taj odvojeni entitet kao mislilac javlja. Moram da sagledam kako on gomila sećanja, bogatstvo, znanje, imovinu, ulagivanje, uvrede – moram biti svestan svih ovih stvari. Kada sam sve više i više svestan njegovih reakcija, namera, ja počinjem da otkrivam da li je moguće da se odvije to izuzetno sjedinjavanje, taj mir koji ne pripada umu, koji nije proizvod discipline, kontrole, utapanja u određeni šablon misli ili dela. Kakvo je to stanje? Kada se um ne podvaja na mislioca i misao, može li se on nazvati „mirnim“? Zar se tada ne javlja drugačija vrsta pokreta koja ne pripada vremenu, drugačija vrsta postajanja koje ne pripada „meni“ i „mojem“? Mi poznamo mir samo kao reakciju unutar aktivnosti „ja“; ali zar ne postoji mir koji nije deo ega? Takvo se stanje, međutim, ne može pojmiti sve dok postoji podela na mislioca i misao, sve dok mislilac pokušava da doživi mir. Ono se javlja jedino kada mislilac jeste misao.

(Ohai 1952.)

Na svim različitim nivoima našeg bića, budnim ili uspavanim, mi neprekidno tragamo za stanjem koje ništa ne može da uznemiri, za kontinuitetom misli koji predstavlja „ja“ - „ja“ sa svim iskustvima, „ja“ koje pati, „ja“ koje je sakupilo tako mnogo informacija, znanja. Ne našavši spoljašnju sigurnost, „ja“ nastavlja da traži to stanje na drugim nivoima, izvan površnog. Tako mi meditiramo ne bismo li postigli mir, stekli miran um. Mi mislimo da će nam miran um dati stanje trajnosti koje nismo pronašli u drugim pravcima pa se zbog toga javlja pitanje: „Kako da budem miran?“ Na taj način se otvara potpuno novi problem, u koji smo uhvaćeni.

Svakako da misao koja želi da bude mirna nikada neće osloboditi sebe od konflikata, jer je ona sama centar „ja“.

(Ohai 1953.)

Ova psihološka aktivnost „ja“, „mene“ i „moje“ mora prestati, jer upravo ona stvara probleme i donosi različite oblike uznemirenja i nereda. Ali bilo kakav napor da se zaustavi ova aktivnost samo stvara veću aktivnost i uznemirenost.

SAGOVORNIK: To je istina, primetio sam. Što više pokušavamo da smirimo um, javlja se veći otpor i sav naš napor se ulaže u prevazilaženje tog otpora; tako nastaje začarani neraskidivi krug.

KRIŠNAMURTI: Ako ste svesni začaranosti ovog kruga i shvatate da vi ne možete da ga prekinete, onda sa tom realizacijom posmatrač, cenzor nestaje.

SAGOVORNIK: Čini se da je to najteže učiniti; ukinuti posmatrača. Pokušavao sam, ali sve do sada nisam uspeo. Kako to učiniti?

KRIŠNAMURTI: Zar ne razmišljate i dalje u terminima „ja“ i „ne-ja“? Zar ne zadržavate ovaj dualizam unutar uma samim rečima, neprekidnim ponavljanjem iskustva i navike? Nakon svega, mislilac i njegova misao nisu dva različita

procesa, ali mi ih takvim činimo samo da bismo postigli željeni cilj.

(Komentari iz života, drugi deo)

Misao koja deli sebe na uzvišenu i nisku, trajnu i prolaznu, i dalje je proizvod prošlosti, tradicije, vremena. U ovoj podeli leži njena sopstvena sigurnost. Misao ili želja tada traži sigurnost u tišini i zato zahteva metod ili sistem koji će joj to pružiti. U zamenu za svetovne stvari ona sada žudi za zadovoljstvom tišine, pa stoga pothranjuje konflikt između onoga što jeste i onoga što *bi trebalo* da bude. Nema tišine tamo gde je konflikt, potiskivanje, otpor.

SAGOVORNIK: Zar čovek ne treba da traga za tišinom?

KRIŠNAMURTI: Ne može biti tišine dokle god je prisutan tragalac. Tišina mirnog uma postoji jedino kada nema tragaoca, kada nema želje. Ne dajući trenutani odgovor, postavite sebi ovo pitanje: „Može li vaše celo biće biti tiho? Može li sveukupnost uma, kako svesnog tako i nesvesnog, biti mirna?“

(Komentari iz života, drugi deo)

TIŠINA KOJA SE ODRŽAVA NIJE TIŠINA

Da li ste posmatrali svoje mišljenje? Posmatrao sam kola koja prolaze, bio je to ovaj plavi auto. Da li mogu tako da posmatram svoju misao, kako se kreće od jedne stvari do druge? A ako se kreće, pronadite da li može da se prekine; umesto da bude dugačka nit, prekinite je i vidite šta će se dogoditi. Možete li da prekinete misao i kažete: „Dosta je bilo, što je dosta, dosta je“, i jednostavno da završite tu misao i vidite šta će se dogoditi pre pojave sledeće misli. Pre nego što se ona pojavi posmatrajte u tom prostoru, u tom intervalu šta se dešava?

(Razgovor sa studentima/Brokvud 1975.)

Misao mora poreći samu sebe. Misao samo uviđa šta čini i tako shvata da mora da se završi sama od sebe. Nema drugog faktora osim nje same. Stoga, onog trenutka kada misao uvidi da svaki njen pokret izaziva nered (uzimamo ovo kao primer), nastupa tišina.

(Ti si svet)

Kako čovek negira? Da li poričemo poznato, ne velike dramatične događaje, već male događaje? Da li dok se brijem negiram to sećajući se divno provedenog vremena u Švajcarskoj? Da li čovek isto tako poriče sećanje na bolja vremena? Da li ih negira bivajući ih prethodno svestan? To

nije ništa dramatično, spektakularno, niko za to ni ne zna. Pa ipak je neophodno ovo neprekidno poricanje malih stvari, malo brisanje tu i tamo, brisanje, ne samo jedno veliko, značajno zbrisanje. Neophodno je negirati misao kao sećanje, prijatno i neprijatno, svake minute tokom dana, čim se pojavi. I to ne treba činiti iz nekog motiva, ne da bi se ušlo u izuzetno stanje nepoznatog. Vi živite u Riši Veliju, a mislite o Bombaju i Rimu. To stvara konflikt, otupljuje um, podvaja ga. Možete li to videti kao takvo i odstraniti ga? Vi nikada ne možete znati šta je nepoznato jer u trenutku kada ga prepoznate kao nepoznato, već ste u poznatom.

Proces prepoznavanja je proces trajno poznatog. Budući da ne znam šta je nepoznato, mogu da radim samo jedno – da otklanjam misao, čim se pojavi.

Vi vidite cvet, osećate ga, vidite njegovu lepotu, intenzitet, njegovu posebnost. Zatim odete u sobu u kojoj živite, koja nije velika, koja je ružna. Vi živite u toj sobi ali zadržavate osećaj lepote i zato počinjete da mislite o cvetu; izdvojite tu misao i odstranite je. Sada, koliko duboko ste je uklonili, na kom nivou ste iznegirali cvet, svoju ženu, svoje bogove, svoj ekonomski život? Vi morate da živite sa svojom ženom, decom, sa ovim odvratnim, monstruoznim društvom. Vi se ne možete povući iz života. Međutim, kada u potpunosti iznegirate misao, tugu, zadovoljstvo, vaš odnos je drugačiji. Stoga negiranje mora biti potpuno, ne delimično, ne zadržavanje onoga što volimo, a otklanjanje onoga što ne volimo.

(Krišnamurti o obrazovanju)

Ako sam ljubomoran, zavidan, moram se osloboditi toga istog trenutka. Trenutnost je bitna, suštinska. A ako shvatim da je trenutno oslobađanje od te određene osobine neophodno, tada sloboda jeste. Ali mi ne shvatamo neophodnost toga. I tu leži ceo problem. Mi volimo osećanje, senzaciju zavisti – zadovoljstvo koje dobijamo iz toga. Mi volimo da se tom uživanju prepustimo. A onda poste-

peno gradimo ideju da se od toga moramo *postepeno* oslobađati. Na taj način nema nikada potpune slobode od određene reakcije. A samo kada je um slobodan, postoji mogućnost mira.

(London 1952.)

Čovek jasno uviđa da je tišina krajnje neophodna, ne samo na površnom nivou, već na najdubljem nivou; u samom korenu našeg bića mora biti potpuna tišina. Kako da se ovo dogodi? To se nikako ne može dogoditi ako je prisutna bilo koja forma kontrole, jer to podrazumeva konflikt, jer tada postoji onaj koji kaže: „Ja moram kontrolisati“, i postoji ono što se kontroliše. U tome leži podela, a u podeli je konflikt. Stoga, da li je moguće da um bude potpuno prazan i miran, ne trajno već iz trenutka u trenutak? To je prvo zapažanje, da um mora biti potpuno miran; ovo zapažanje, njegova istinitost i uviđanje istinitosti tog zapažanja je prvi i poslednji korak; a potom, to zapažanje mora da nestane; u protivnom vi ga produžavate. Dakle, um mora da posmatra, mora biti svestan bez izbora svakog opažanja i mora postojati trenutno okončanje tog opažanja – uviđanje i njegov kraj.

(Krišnamurti u Indiji, 1970-71.)

Dakle, nema koraka do mirnog uma. Štaviše, vi zapravo ni ne znate šta je mir uma. Ono što vas zanima je da doživite to stanje i da ga zadržite; zato vi i kažete da ono ne traje više od trideset sekundi. Zašto bi ono uopšte trajalo? Vidite, vama nije važna sama stvar, već to što vam ona pruža. Stoga, vi želite da znate kako da do toga dođete i da li ono traje, te tako uvodite elemenat vremena; ono mora da potraje i to više od trideset sekundi. Tišina koja se održava i nije tišina.

(London 1962.)

SAGOVORNIK: Kada je čovek dostigao nivo mirnog uma, i nema neki problem, šta sledi iz takve tišine?

KRIŠNAMURTI: Vrlo neobično pitanje, zar ne? Vi uzimate zdravo za gotovo da ste dostigli takav mir uma, i želite da znate šta se dešava nakon toga. Ali imati miran um je jedna od najtežih stvari. Teoretski, to je najlakše; ali zapravo, to je najizuzetnije stanje, koje se ne može opisati. Šta se događa otkrićete kada dođete do njega. Ali to dolaženje do njega je problem, a ne ono što sledi posle njega.

Vi ne možete doći do tog stanja. To nije proces. To nije nešto što ćete postići kroz vežbu. Ono se ne može kupiti vremenom, znanjem, disciplinom, već samo razumevanjem znanja, razumevanjem celokupnog procesa discipline, razumevanjem celokupnog procesa sopstvenog mišljenja, a ne pokušajem da se postigne rezultat. Tada će se možda pojaviti takav mir. Ono što sledi nakon toga je neopisivo, za to nema reči i ono nema „značenje“.

Vidite, svako iskustvo, sve dok postoji onaj koji doživljava, ostavlja sećanje, ožiljak. I za to sećanje um se kači, i želi da ga ponovi i tako rađa vreme. A stanje mira je bezvremeno, tako da nema onoga koji doživljava to iskustvo mira.

Molim vas, ako želite da razumete, ovo je zaista veoma važno. Sve dok postoji onaj koji doživljava i kaže: „Moram doživeti mir“, i prepoznaje to iskustvo, to onda nije mir; to je trik uma. Kada neko kaže: „Doživeo sam mir“, to je samo izbegavanje konfuzije, konflikta – ništa drugo. Mir o kojem mi govorimo, nešto je potpuno drugačije. Iz tog razloga je vrlo važno razumeti mislioca, onoga koji doživljava, biće koje zahteva stanje koje ono naziva mir. Možete imati trenutak mira, ali kada se to desi um se vezuje za njega i živi u sećanju o njemu. To nije mir, to je samo reakcija. Ono o čemu mi govorimo je nešto potpuno drugačije. To je stanje u kojem nema onoga koji doživljava; tako da takva tišina, mir nije iskustvo. Ako postoji entitet koji se seća tog stanja, tada postoji onaj koji doživljava i samim tim to više nije to stanje.

Ovo znači, zapravo, umreti za svako iskustvo, bez ijednog trenutka sakupljanja, nagomilavanja. Nakon svega, to gomi-

lanje donosi konflikt, želju da se ima više. Um koji gomila, pohlepan um, nikada ne može da umre za ono što je sakupio. Samo um koji je mrtav za sve što je akumulirao, čak i za svoje najuzvišenije iskustvo – jedino takav um može znati šta je ta tišina. Takvo stanje ne može doći kroz disciplinu, jer disciplina podrazumeva održavanje onoga koji doživljava, ojačavanje određene namere prema određenom cilju, i samim tim davanje kontinuiteta onome koji doživljava.

Ako ovo sagledamo jasno, jednostavno, pronaći ćemo tišinu uma o kojoj govorimo. Šta se dešava nakon toga ne može se izreći, ne može se opisati, jer to nema „značenja” – osim u knjigama i filozofiji.

(London 1955.)

Tišina je teška i naporna, s njom se nije igrati. To nije nešto što možete doživeti čitajući knjige, ili slušajući neki govor, ili sedeći zajedno, ili povlačeći se u šumu ili manastir. Bojim se da nijedna od ovih stvari neće doneti tu tišinu. Ta tišina zahteva intenzivan filozofski rad. Vi morate biti goruće svesni – svesni svog govora, svesni svog snobizma, svojih strahova, briga, osećaja, krivice. A kada umrete za sve to, onda iz te smrti dolazi lepota tišine.

(London 1962.)

Jedino pomoću negacije ćemo otkriti nešto drugo, ne direktnim pristupom, a mogu da negiram tek kada razumem puteve sopstvenog uma i kada vidim da samo tražim utočište, tek kada sam svestan da ne postoji niti jedan jedini trenutak u kojem je um zaista miran. Neprekidno čavrljanje, slike, stvari koje sam postigao i kojih se čvrsto držim, reči, imena, sećanja, bekstva – svega moram biti svestan, zar ne? Jer sa tim opterećenjem, koje pripada vremenu, kako mogu doživeti nešto što je bezvremeno? Zato se moram potpuno očisti-

ti od svega toga, što znači moram biti sam – ne sam u palati od slonovače, već to mora biti samoća u kojoj vidim sve te procese, vrtloge uma. Tada, dok posmatram, dok postajem sve svesniji i svesniji, i bez napora otklanjam stvari iz uma, nalazim da um postaje miran; više nije znatiželjan, ne traga, ne posrće, ne bori se, ne kreira i ne sledi slike. Sve to otpada i um postaje veoma tih, kao nikada do tada.

Ovo je nešto što se ne može naučiti. I ako sto puta čujete ovu činjenicu, ne možete je usvojiti; a ako vam i uspe, u pitanju je samo opčinjenost rečima. To se mora doživeti, mora se direktno okusiti, nema svrhe obletati na površini.

(Ohai 1952.)

Didu Krišnamurti

Didu Krišnamurti je rođen 11. 5. 1895. u siromašnoj porodici na jugu Indije. U to vreme većina teozofa je verovala u skori dolazak Maitreje, Učitelja Sveta, koji će, kao nekada Hrist i Krišna, povesti čovečanstvo novim stazama. Kao novog Mesiju, prvi ga je prepoznao poznati teozof Čarls Ledbiter, na adjarskoj plaži u Madrasu 1909. godine. Kada je napunio petnaest godina, tadašnji predsednik teozofskog društva, g-đa Ani Besant, ga odvodi u Englesku gde on stiče neophodno znanje i priprema se za ulogu Učitelja Sveta. Međutim, 1929. on se javno, pred 3000 sledbenika, odriče nametnutog položaja i raspušta Red Zvezde, organizaciju koju su formirali oko njega, svojim čuvenim govorom u kojem kaže:

„Smatram da je Istina zemlja bez staza i da joj ne možete prići nijednom stazom, nijednom religijom, nijednom sektom. Istina, bivajući neograničena, ničim uslovljena, ne može se organizovati, niti je potrebno formirati bilo koju organizaciju koja će voditi ili prisiljavati ljude da idu nekom određenom stazom.“

Sa ovom izuzetnom izjavom, započeo je novi život briljantnog i harizmatiskog učitelja koji je narednih pedeset godina nastavio da drži predavanja, prenoseći dragocenu poruku u razne delove sveta, objavljujući preko trideset knjiga i inspirišući takve ljude kao što su Nehru, Haksli, Bernard Šo, Dalaj Lama sa svojom neobičnom i revolucionarnom filozofijom prosvetljenja i Istine.